

ZDRUŽENI NARODI

CRC/C/70/Add.19

18. junij 2003

Izvirnik: ANGLEŠKI

ODBOR ZA OTROKOVE PRAVICE

OBRAVNAVA POROČIL, KI JIH DRŽAVE POGODBENICE ODDAJO PO 44. ČLENU KONVENCIJE

Drugo periodično poročilo, ki ga država pogodbenica odda v letu 1998

SLOVENIJA¹

18. september 2001

KAZALO

	Odstavki
I. UVODNI DEL	1-5
II. SPLOŠNI UKREPI URESNIČEVANJA	
A. Državni ukrepi uresničevanja Konvencije o otrokovih pravicah	26-44
B. Vsebinske dejavnosti nevladnih organizacij in prostovoljcev v smeri uresničevanja Konvencije o otrokovih pravicah	45-49
C. Obstoječi ali planirani mehanizmi za spremljanje izvajanja Konvencije o otrokovih pravicah	50-54
D. Promoviranje Konvencije o otrokovih pravicah in dostopnost začetnega poročila Republike Slovenije o sprejetih ukrepih za uresničevanje konvencije o otrokovih pravicah	55-60
III. DEFINICIJA OTROKA	61-63
IV. SPLOŠNA NAČELA	
A. K 2. členu - ne-diskriminacija	64-72
B. K 3. členu - otrokove koristi	73-74
C. K 6. členu - pravica do življenja, preživetja in razvoja	75-82
D. K 12. členu - pravica otrok do prostega izražanja	83-90
V. CIVILNE PRAVICE IN SVOBOŠČINE	
A. K 7. členu - pravica do imena, državljanstva in skrbi staršev	91-95
B. K 17. in 13. členu - pravica do svobodnega izražanja in dostopa do informacij	96-101

---

¹ Uvodno poročilo, ki ga je Vlada Slovenije oddala je pod CRC/C/8/Add.25, za obravnavo na odboru glej dokumente CRC/C/SR.337-338 in CRC/C/15/Add.65.

C. K 14. členu - svoboda misli, vesti in veroizpovedi	102-103
D. K 15. členu - svoboda združevanja in svoboda mirnega zbiranja	104-105
E. K 16. členu - zaščita zasebnosti	106
F. K 37. členu - zaščita proti mučenju in drugemu krutemu, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju	107

VI. DRUŽINSKO OKOLJE IN ALTERNATIVNA SKRB

A. K 5. členu - pravice in dolžnosti staršev	108-119
B. K 18. členu - odgovornosti staršev za otrokovo varstvo in vzgojo	120-129
C. K 9. členu - ločitev otrok od staršev	130-132
D. K 10. členu - združevanje družin	133-134
E. K 4. točki 27. člena - preživljanje otrok	135-142
F. K 20. členu - otroci prikrajšani za družinsko okolje	143-148
G. K 21. členu - posvojitev	149-150
H. K 19. in 39. členu - zaščita zlorabljenih, trpinčenih in zanemarjenih otrok	151-161
I. K 25. členu - spremljanje izvajanja ukrepov	162

VII. OSNOVNO ZDRAVJE IN ZDRAVSTVO

A. K 23. členu - otroci s posebnimi potrebami	163-171
B. K 24. členu - zdravje in zdravstveno varstvo otrok	172-196
C. K 26. in 27. členu - socialna varnost	197-213

VIII. IZOBRAŽEVANJE, PROSTI ČAS IN KULTURNE DEJAVNOSTI

A. K 28., 29. in 31. členu - izobraževanje, prosti čas in kulturne dejavnosti	214-239
B. K 31. členu - prosti čas otrok	240-242

IX. POSEBNI ZAŠČITNI UKREPI

A. K 22. členu - otroci begunci	243-255
B. K 38. členu - otroci v oboroženih spopadih	256-261
C. K 40. členu - otroci v kazenskem postopku	262-269
D. K 37. členu - otroci, ki jim je odvzeta prostost	270-281
E. K 39. členu - telesno in duševno okrevanje zlorabljenih, zanemarjenih ali kaznovanih otrok	282-285
F. K 32. členu - otroci in delo	286-293
G. K 33. členu - zloraba drog	294-311
H. K 34. členu - spolna zloraba	312-320
I. K 35. členu - ugrabitve otrok	321-324
J. K 30. členu - narodne manjšine	325-331

Viri

I. UVODNI DEL

1. Na podlagi določbe 1. odstavka 44. člena Konvencije o otrokovih pravicah, katera naslednica je Republika Slovenija (Temeljna Ustavna listina o samostojnosti in suverenosti Republike Slovenije Ur. l RS 1/91-I in Akt o notifikaciji nasledstva glede konvencij OZN in konvencij, sprejetih v Mednarodni agenciji za atomsko energijo, Uradni list RS št. 35/92), daje Republika Slovenija kot članica OZN in članica Konvencije o otrokovih pravicah svojo drugo poročilo o sprejetih ukrepih za uresničevanje Konvencije o otrokovih pravicah.

2. Drugo poročilo o sprejetih ukrepih za uresničevanje Konvencije o otrokovih pravicah, zajema spremembe in dopolnitve, ki jih je sprejela Vlada Republike Slovenije, na področju otrokovih pravic, v obdobju od novembra 1996 do 2001. Vključuje tudi nekatere ukrepe nevladnih organizacij na področju otrokovih pravic ter predloge države, strokovne javnosti in nevladnih organizacij na tem področju.

3. Sestavljeno je v skladu s smernicami, ki jih je glede oblike in vsebine poročila, sprejela Komisija OZN za otrokove pravice. Pri pripravi poročila so sodelovali: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Ministrstvo za zdravje, Inštitut za varovanje zdravja, Ministrstvo za finance, Ministrstvo za notranje zadeve, Ministrstvo za okolje in prostor, Ministrstvo za obrambo, Ministrstvo za pravosodje, Ministrstvo za zunanje zadeve, Urad Republike Slovenije za varnost in zdravje pri delu Statistični Urad Republike Slovenije, Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti, Urad Vlade Republike Slovenije za verske skupnosti, Urad Vlade Republike Slovenije za informiranje, Urad Vlade Republike Slovenije za preseljevanje in begunce, Urad Vlade Republike Slovenije za enake možnosti in Urad Vlade Republike Slovenije za invalide.

4. Vlada Republike Slovenije je poročilo posredovala širši javnosti. Poleg ministrstev, uradov in inštitutov, ki so sodelovali pri njegovi pripravi, so poročilo prejeli tudi Varuh človekovih pravic in nevladne organizacije ter druga strokovna javnost.

5. Na podlagi splošne ocene je področje dobro urejeno, glede na to, da so bili z namenom izvajanja civilnih, političnih in socialnih pravic otrok, sprejeti številni zakoni in programi. V petletnem obdobju, ki ga zajema poročilo, je bilo izvedenih večina priporočil Odbora za otrokove pravice. Po proučitvi sklepov vladnega poročila o vzpostavitvi svetovnega vrha za otroke, t.j. svetovne deklaracije o preživetju, zaščiti in razvoju otrok ter na podlagi zaključkov UNICEFovega urada v Firencah, »Blaginja otrok v EU in širitev na vzhod«, lahko zaključimo, da je Slovenija vodilna država v Centralni in Vzhodni Evropi v smislu BDP per capita, da je razlika v dohodkih primerljiva z EU povprečjem in da je umrljivost dojenčkov med najnižjimi v Evropi. Delež BDP, porabljen za izobraževanje v Sloveniji v letu 1999 je bil 5,8 procenta, kar je nad povprečjem za Centralno in Vzhodno-evropske države (5 procentov). Število otrok, ki obiskujejo srednje šole narašča in se izenačuje s povprečjem nekaterih EU držav: 30 procentov otrok nad 16 letom ne obiskuje srednjih šol na Portugalskem; v Grčiji 20 procentov in 15 v Veliki Britaniji. Po podatkih UNICEFA, vsi otroci obiskujejo srednjo šolo le na Švedskem, na Nizozemskem in v Belgiji.

II. SPLOŠNI UKREPI URESNIČEVANJA

6. Slovenija je v petletnem obdobju, po pripravi prvega začetnega poročila o uresničevanju konvencije o otrokovih pravicah, predvsem z namenom uresničevanja priporočil Komisije OZN za otrokove pravice, pripravila in sprejela novo zakonodajo ter določene programske dokumente, ki zadevajo uresničevanje otrokovih pravic

7. S Temeljno Ustavno listino o samostojnosti in suverenosti RS Ur.l. RS 1/91-I in Aktom o notifikaciji nasledstva glede konvenciji OZN in konvenciji, sprejetih v Mednarodni agenciji za atomsko energijo (Ur. l. RS št. 35/92), je Republika Slovenija nasledila Konvencijo Združenih Narodov o otrokovih pravicah, skupaj s pridržkom k 1. odstavku 9. člena konvencije. 1. odstavek 9. člena določa, da države podpisnice jamčijo, da otrok ne bo proti volji staršev ločen od njih, razen če v skladu z veljavnim pravom in postopki pristojnih oblasti v **sodnem postopku** odločijo, da je takšna odločitev nujna za otrokovo korist, ki je lahko v določenem primeru, kot je zloraba ali zanemarjanje otrok s strani staršev ali ko starša živita ločeno in je potrebno odločiti o otrokovem prebivališču. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Ur. l. SRS, št. 14/89-prečiščeno besedilo) določa, da država lahko in mora poseči v izvrševanje roditeljske pravice z ukrepi, ki jih izpelje center za socialno delo na podlagi upravnega postopka; določene ukrepe opravi tudi sodišče, zato je R. Slovenija prevzela Konvencijo z omejenim pridržkom. Pridržek je umaknila leta 1999 (Uradni list Republike Slovenije, Mednarodne pogodbe št. 5/99).

8. Sodno varstvo pravic posameznikov je bilo zagotovljeno že ob ratifikaciji konvencije, zagotavlja pa ga tudi 25. člen Ustave Republike Slovenije (Ur. l. RS št. 33/91-I): »Vsakomur je zagotovljena pravica do pritožbe ali drugega pravnega sredstva proti odločbam sodišč in drugim državnim organom, organov lokalnih skupnosti in nosilcev javnih pooblastil, s katerimi ti odločajo o njegovih pravicah, dolžnostih ali pravnih interesih.« Po zakonu o splošnem upravnem postopku je pritožba na odločbo centra za socialno delo dopustna, na upravni organ druge stopnje (pristojno ministrstvo) na slednjo odločbo pa je možen upravni spor na Upravno sodišče.

9. Novi zakon o upravnem sporu, ki je začel, veljati 1.1.1998 v 1. odstavku 1. člena določa, da se v upravnem sporu zagotavlja sodno varstvo pravic in pravnih interesov posameznikov, pravnih oseb in drugih oseb, če so lahko nosilci pravic in obveznosti, proti odločitvam in dejanjem

upravnih oz. v skladu z zakonom drugih državnih organov, organov lokalnih skupnosti in nosilcev javnih pooblastil na način in po postopku, ki ga določa Zakon o upravnem sporu. V upravnem sporu odloča sodišče o zakonitosti dokončnih posamičnih aktov, ki jih lahko izdajo državni organi, organi lokalne skupnosti ali druge osebe, ki so nosilci javnih pooblastil (2. odstavek 1. člena Zakona o upravnem sporu).

10. Republika Slovenija torej izpolnjuje splošne določbe 1. odstavka 9. člena Konvencije o otrokovih pravicah, saj je po Zakonu o splošnem upravnem postopku in Zakonu o upravnem sporu možna sodna kontrola odločb centrov za socialno delo v upravnih zadevah ter tako zagotovljeno sodno varstvo oz. »*juridical review*«, kot ga opredeljuje 1. odstavek 9. člena Konvencije o otrokovih pravicah.

11. Do sodnega preizkusa odločb socialnega varstva o ločitvi otroka od staršev v smislu 1. odstavka 9. člena Konvencije o otrokovih pravicah po slovenskem pravu, torej pride po členu 120. in 121. ZZZDR v upravnem sporu, ki ga pri Vrhovnem sodišču Republike Slovenije s tožbo sprožijo otrokovi starši. Iz tega izhaja, da rešitev slovenskega prava, po kateri odločbo socialnega varstva o ločitvi otroka od staršev preizkusi sodišče v upravnem sporu, formalnopravno ni v nasprotju z določbo člena 9/1 konvencije in zato pridržek, izražen v aktu o notifikaciji, ni potreben.

12. Zagotavljanje zastopnika otroku v vseh postopkih, ki zadevajo otroka, ureja procesna zakonodaja, postavitve posebnega zastopnika otroku je urejena v Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Le-ta omogoča postavitve posebnega zastopnika za varstvo otrokovih koristi. Novi Zakon o pravdnem postopku (v nadaljevanju ZPP) dodatno ureja in prinaša izboljšanje otrokovega položaja v pravdnem postopku. V 27. poglavju je ZPP posebej uredil postopek v zakonskih sporih ter sporih iz razmerij med starši in otroki. Določbe ZPP dajejo večji poudarek varovanju koristi otroka s tem, da mu omogočajo sodelovanje v postopku. ZPP omogoča tudi brezplačno pravno pomoč socialno ogroženim strankam v sodnih postopkih, predvsem z določili o oprostitvi plačila stroškov postopka, omogoča pa tudi, da se stranki, ki je oproščena plačila stroškov postopka, postavi pooblaščenec po uradni dolžnosti. Glede na to, da je novi ZPP v posebnem poglavju uredil postopek v zakonskih sporih ter sporih iz razmerij med starši in otroki, v okviru katerega je uredil tudi del materije, ki je bila do njegove uveljavitve urejena z Zakonom o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, so bila z uveljavitvijo novega ZPP razveljavljena določila 66., 67., 69., 72., 73., 74., 75., 76., 77., četrtega odstavka 78., 100. in 101. člena Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih.

13. Procesno sposobnost za otroka pa bi bilo potrebno ugodneje urediti ne samo v pravdnem postopku, ampak tudi v drugih postopkih, zlasti v nepravdnem in upravnem postopku ter v upravnem sporu. V upravnem sporu otrok ni udeležen kot »prizadeta stranka«, nima možnosti opravljati procesnih dejanj niti sam niti po zastopniku, zato bi bilo potrebno otroku omogočiti udeležbo v upravnem sporu oz. posebnega zastopnika in branilca.

14. Na področju vzgoje in izobraževanja je bil leta 2000 sprejet nov zakon za otroke s posebnimi potrebami (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi vzgojno izobraževalnimi potrebami), ki ureja usmerjanje otrok, mladoletnikov in mlajših polnoletnih oseb s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami ter določa načine in oblike izvajanja vzgoje in izobraževanja, na podlagi katerega se je začel dolgotrajnejši proces integracije otrok s posebnimi potrebami v redne oblike izobraževanja. Aktivnosti za pripravo podzakonskih aktov med njimi je najpomembnejši Pravilnik o kriterijih za opredelitev vrste in stopnje primanjkljavev, ovir oziroma motenj, pa so v teku.

15. Leta 1996 je bil sprejet Program za varstvo Romov, ki poleg drugih ukrepov opredeljuje tudi ukrepe socialnega vključevanja romskih otrok s posebnimi potrebami v običajne oddelke osnovnih šol. Oddelki, ki so sestavljeni le iz romskih učencev, se v osnovnih šolah pojavljajo le izjemoma, saj je bilo teh oddelkov v šolskem letu 1998/99 v slovenskih šolah le še sedem. Vendar je v šolskem letu 1998/99 od 1067 romskih učencev, ki je obiskovalo osnovne šole, nadaljevalo šolanje relativno malo - 58 romskih otrok.

16. Učenci osebe z začasnim zatočiščem imajo v osnovni šoli enako pravico do šolanja, kot slovenski učenci, zagotovljen jim je tudi enak dostop do srednješolskega, višješolskega, visokošolskega in univerzitetnega izobraževanja. Desetletno bivanje jim je omogočilo, da so se normalno vključili v novo okolje in si pridobili ustrezno poklicno izobrazbo, oziroma jim je bil

omogočen študiji na višjih in visokih šolah. Normalizacija življenja v novem okolju in priprava na življenje v njihovi domovini, kakor tudi v Republiki Sloveniji so glavni cilji naštetih ukrepov. Republika Slovenija je leta 1999 sprejela Zakon o tujcih, Zakon o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Sloveniji in Zakon o azilu, s pravilnikom pa je potrebno še opredeliti obseg storitev zdravstvenega varstva.

17. Zakon o jamstvenem in preživninskem skladu Republike Slovenije, je za tiste otroke, ki ne prejema sodno ali upravno priznane preživnine, institucionaliziral pravico do nadomestila preživnine. Pravico do nadomestila preživnine imajo otroci, ki še niso stari 18 let, živeti pa morajo v družini, kjer dohodek na družinskega člana ne presega 55 % plače v preteklem letu. Poleg tega pa mora biti tudi vložen predlog za izvršbo, ki je star najmanj tri mesece. V praksi pa se še vedno dogaja, da so upravni ali sodni postopki pri uveljavljanju pravice do preživnine dolgotrajni.

18. Marca 2001 je bil sprejet Zakon o višini otroškega dodatka na podlagi katerega se do sprejetja novega Zakona o starševstvu in družinskih prejemkih, podaljšuje veljavnost selektivnega otroškega dodatka, ki se zagotavlja glede na dohodek na družinskega člana in glede na število otrok v družini. Otroški dodatek sedaj prejema več, kot 80 % potencialnih upravičencev- otrok. Z zakonom o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, ki je v parlamentarni proceduri, pa se poleg selektivnega otroškega dodatka in drugih družinskih prejemkov, uvaja posebni denarni dodatek za enostarševske družine in družine z več otroki. Zakon predlaga tudi druge pravice staršev, kot so subvencije za zaposlovanje staršev, očetovski dopust ter različne možnosti fleksibilne izrabe dopusta za nego in varstvo otroka.

19. Novi Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, med drugim prinaša možnost prostovoljnega vstopa v obvezno pokojninsko zavarovanje v določenih okoliščinah, kot npr. nege otroka do 7 leta starosti.

20. Spremembe in dopolnitve zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, ki jih je predlagala Vlada Republike Slovenije leta 2001, so odpravile neustavnost glede odločanje o varstvu in vzgoji otrok. Fleksibilnejše pa bo potrebno še urediti pravico otrok do osebnih stikov, ki naj bo otroku omogočena tudi z drugimi osebami, če je otrok navezan nanje in če je v njegovem interesu npr. s starimi starši, s polnoletnimi sestrami, bratom ali nekdanjim rejnikom ter pravico otroka do skupnega varstva in vzgoje obeh staršev. Na področju rejništva je v pripravi Zakon o rejniški dejavnosti, potrebno pa bo bolj eksplicitno urediti še posvojitve.

21. Z analizo uresničevanja Resolucije o temeljnih oblikovanju družinske politike v Republiki Sloveniji, so bile opredeljene spremembe in dopolnitve ukrepov na področju družinske politike, ki jih predlaga nov Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih medtem, ko je Program boja proti revščini in socialni izključenosti, ki je bil sprejet leta 2000, opredelil temeljne ukrepe države na področju zaščite revnih in socialno izključenih in s tem tudi varovanje koristi otrok, mladih brezposelnih, šolskih osipnikov in drugih.

22. Na področju mednarodnega sodelovanja, je Slovenija ratificirala Haaško konvencijo o varstvu in sodelovanju pri mednarodnih posvojitvah ter Evropsko konvencijo o uveljavljanju otrokovih pravic.

23. Leta 2000 je bil na podlagi Zakona o policiji sprejet »Pravilnik o policijskih pooblastilih«. Pravilnik natančno ureja meje policistov pri njihovih uradnih stikih s posamezniki. Pravilnik od policistov zahteva še posebej obzirno ravnanje v postopkih z otroki ali mladoletniki, to je osebami mlajših od 14 let oziroma od 14 do 18 let starosti ter zagotavlja tudi možnost pritožbe. Po določbi 8. člena se policijsko pooblastilo izvede tako, »da se ne ogroža življenje in varnost oseb, ki niso v postopku, da se teh oseb po nepotrebem ne vznemirja in se jim ne nalaga nepotrebnih obveznosti«, medtem ko je po določbi 12. člena treba o uporabi vsakega policijskega pooblastila poročati » v poročilu o opravljenem delu« ali vsaj v obliki uradnega zaznamka. Potrebno pa je z rednimi oblikami strokovnega usposabljanja in izpopolnjevanja nadaljevati usposabljanje vseh pripadnikov policije. S sprejetjem ZKP leta 1998 je odreditev pripora in njegovo izvrševanje doživelo nekaj sprememb, ki so prispevale k izboljšanju položaja pripornikov, tudi mladoletnikov, vendar se trajanje pripora ni spremenilo. Kljub časovnim ne omejitvam ali možnostim za dolgo trajanje posamezne faze ali dejanja v praksi postopki proti mladoletnikom niso dolgotrajni (leta 1999 je bilo priprtih 11 mladoletnikov, od tega nad 2 do 3 mesece trije).

24. Vložene so bile tudi pobude za ustanovitev posebnega varuha otrokovih pravic in

vladnega urada oziroma drugega ustreznega telesa na ravni izvršne oblasti, ki bi zagotavljal celovito skrb za otroke ter njihovih koristi v Sloveniji. Pobude za ustanovitev posebnega varuha otrokovih pravic je obravnavala Komisija za otrokove pravice pri Zvezi prijateljev Mladine Slovenije, Varuh za človekove pravice ter Komisija za enake možnosti v Državnem zboru Republike Slovenije. Komisija za enake možnosti je tudi predlagala, da se iz vidika koristi otrok prouči možnost o ustanovitvi posebnega varuha za otrokove pravice. V aktivnosti za imenovanje varuha otrokovih pravic se je vključeval tudi Pravno-Informacijski center nevladnih organizacij.

25. Zakon o zaščiti otrok, ki je v pripravi, naj bi sistemsko uredil področje otrokovih pravic v Sloveniji in opredelil temeljne mehanizme koordinacije na tem področju tudi za zlorabljene in zanemarjene otroke, ki ostajajo eno od temeljnih področij, kjer v praksi še vedno prihaja do vse preveč prelaganja odgovornosti med strokovnimi delavci, namesto usklajenega delovanja v korist otroka. Dostop do otrokovih pravic pa bo potrebno omogočiti otroku tudi z razširjanjem informacij o otrokovih pravicah v različnih oblikah, kot so brošure, TV spoti, telefonske linije, odprti dnevi in internet, ki so pripravljene v sprejemljivi obliki za otroke. Staršem pa omogočiti dostopnost do različnih oblik informiranja in svetovanja.

A. Državni ukrepi uresničevanja konvencije o otrokovih pravicah

26. V Sloveniji regulacija in implementacija otrokovih pravic, temelji na načelih svobode in enakih možnosti dostopa do družbenih služb.

27. Ukrepe na področju otrokovih pravic implementira država in lokalne skupnosti ter tudi nevladne organizacije. Temeljijo na denarnih prejemkih in storitvah, ki so namenjeni neposredno otroku ali drugim družinskim članom ter zagotavljajo socialno in ekonomsko varnost otrok (družinski prejemki, davčne olajšave, zdravstvene storitve, subvencije za stanovanje idr.) enake možnosti izobraževanja ter njihovo socialno vključevanje.

28. Sistem družinskih prejemkov, ki je namenjen zagotavljanju materialne in socialne varnosti otrok in drugih družinskih članov, temelji na univerzalnih ukrepih zaščite otrok in drugih družinskih članov (porodniški dopust za nego in varstvo otroka, starševski dodatek, pomoč za opremo novorojenca) ter na ukrepih, ki zagotavljajo zaščito najbolj ranljivih skupin (npr. otroci s posebnimi potrebami), se v obdobju za katero se nanaša poročilo, ni bistveno spreminjal, razen otroških dodatkov. Leta 1999 je bil uveden nov otroški dodatek tako, da ga prejemajo za otroke družine glede na njihov dohodek in število vzdrževanih otrok. Novi otroški dodatki se je v letu 1999 občutno povečali tako, da znaša povprečna višina otroškega dodatka v prvih mesecih po spremembi v primerjavi z mesecem pred tem kar 55,7 % več. Po spremembi meril za otroške dodatke leta 1996 in 1999 ter v skladu z Zakonom o višini otroškega dodatka iz leta 2001, prejema otroški dodatek nekaj več kot 80 % potencialnih upravičencev. Leta 1999 se tudi podaljšala starostna meja upravičenosti do dodatka za nego otroka, ki je začela veljati 1.5.1996 in se izplačuje enemu od staršev hudo bolnega otroka ali otroka s telesno ali duševno prizadetostjo, starega do 18 let oziroma z letom 1999 tudi za otroka, ki se šola, toda najdlje do dopolnjenega 26 leta starosti.

29. Za družinske prejemke (otroški dodatki, dodatek za nego otroka, pomoč za opremo novorojenca, starševski dodatek in nadomestilo za porodniški dopust) je bilo leta 1998 v proračunu Republike Slovenije namenjenih 1,58 % BDP, od tega za otroške dodatke 26.705 mio/SIT oziroma 0,830 % BDP, kar je v primerjavi z letom 1996 (0,509 % od BDP) povečanje za 0,248 % BDP; za dodatek za nego otroka 567,60 mio/ SIT oziroma 0,018 % BDP, kar je v primerjavi z letom 1997 povečanje za 0,001 %; za pomoč za opremo novorojenca 428,99 mio/SIT oziroma 0,013 % BDP, kar je v primerjavi z letom 1993 povečanje za 0,001 % BDP; za starševski dodatek 573,75 mio/SIT oziroma 0,018 % BDP, kar je v primerjavi z letom 1993 zmanjšanje za 0,005 % BDP; za nadomestilo za čas porodniškega dopusta 22,569,82 mio/SIT oziroma 0,701 % BDP, kar je v primerjavi z letom 1993 zmanjšanje za 0,130 % BDP. Leta 1999 je bilo za družinske prejemke v proračunu Republike Slovenije namenjenih 1,67 % BDP in v letu 2000 (za prvih sedem mesecev) 1,85 % BDP, kar pomeni znatno povečanje sredstev za družinske prejemke, kot posledico povečanje vrednosti otroških dodatkov.

30. Leta 1997 je bilo iz sredstev namenjenih implementaciji programov za podporo družin, sofinanciranih 11 programov za podporo družini in otrokom. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve je z razpisom za leto 1998 financiralo 55 programov za podporo družini v skupni

višini 15 milijonov SIT, leta 1999 pa 71 programov v skupni višini 30 milijonov SIT. Leta 2000 je bilo v okviru razpisa sofinanciranih 64 programov v podporo družini. Skupni znesek je znašal 20.825.000,00 SIT. Izvajalci programov so bile pretežno nevladne organizacije, kar naj bi prispevalo k čim večji pluralizaciji izvajalcev in vsebin, ter jih približalo potrebam družin.

31. Sistem davčnih olajšav za otroke, ki je predpisan z Zakonom o dohodnini se v obdobju, na katero se nanaša obravnavano poročilo, ni spremenil. Davčne olajšave so določene v obliki zmanjšanja osnove za dohodnino in se povečujejo glede na število otrok, ki jih vzdržuje posamezen zavezanec za dohodnino. Sistem deluje v korist družin z večjim številom otrok in omogoča realizacijo višje olajšave zavezancem z višjimi dohodki, saj je zaradi progresivne davčne lestvice za odmero dohodnine učinek zmanjšanja davčne osnove odvisen od individualne stopnje dohodnine posameznega zavezanca. Hkrati pa se davek od osebnih prejemkov plačuje tudi od prejemkov iz naslova plačila za začasno ali občasno opravljanje dela učencev in študentov. V skladu z veljavnim sistemom dohodnine se davek ne plačuje od prejemkov iz naslova socialno varstvenih pomoči in drugih prejemkov otrok ali družine (denarna pomoč za brezposelnost, denarne pomoči kot edini vir preživljanja ter denarni dodatek po zakonu o socialnem varstvu, prejemki iz naslova rejnin ter oskrbe v tuji družini, prejemki iz naslova nadomestil za invalidnost, ki jih prejemajo osebe po predpisih o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb, plačila učencem, dijakom, in študentom za opravljeno obvezno praktično delo v vzgojno izobraževalnem procesu, štipendije učencev, dijakov in študentov). Novembra 1996 je Ustavno sodišče odločilo, da so določbe zakona o dohodnini, s katerimi se določa olajšave za vzdrževane družinske člane, ne pa višina olajšave, neskladne z ustavo. V zvezi z navedeno odločbo Ustavnega sodišča je Vlada že pripravila spremembe in dopolnitve zakona o dohodnini, ki jih je posredovala v obravnavo Državnemu zboru.

32. Sistem vzgoje in izobraževanja, ki vključuje predšolsko vzgojo, brezplačno osnovnošolsko izobraževanje ter enake možnosti dostopa do srednješolskega, višjega ter visokošolskega izobraževanja se tudi ni bistveno spreminjal.

33. Leta 1996 so bila, ob prenovi učnih načrtov in katalogov znanj, pripravljena navodila za pripravo učnih načrtov in katalogov zanj, v katerih je bila posebej izpostavljena problematika otrokovih pravic. Te vsebine so tudi vključene v učne načrte in kataloge znanj naslednjih predmetov: družboslovje - državljanska kultura v nižjih in srednjih poklicnih šolah, državljanska vzgoja in etika v osnovni šoli, zgodovina in geografija v osnovni šoli ter geografija in sociologija v gimnazijah. Ministrstvo za šolstvo in šport pripravlja prenovo šolskih vsebin, v kateri so opredeljeni cilji osnovnošolskega izobraževanja, med drugim: zagotavljanje splošne izobrazbe vsemu prebivalstvu; spodbujanje skladnega, spoznavnega, čustvenega, duhovnega in socialnega razvoja posameznika; spodbujanje zavesti o integriteti posameznika; vzgajanje za medsebojno strpnost, spoštovanje drugačnosti in sodelovanja z drugimi, spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin in s tem razvijanje sposobnosti za življenje v demokratični družbi; doseganje primerljivih standardov znanja in pridobivanje znanj za nadaljevanje šolanja; razvijanje nadarjenosti in usposabljanje za doživljanje umetniških del in za umetniško izražanje, oblikovanje in spodbujanje zdravega načina življenja in odgovornega odnosa do naravnega okolja. Tako določeni cilji pa so seveda podlaga in vodilo tudi pri oblikovanju novih šolskih vsebin. Novi program osnovnošolskega izobraževanja (ki se uvaja postopoma, in sicer od šolskega leta 1999/2000 dalje, s šolskim letom 2002/2003 pa se bo pričel izvajati na vseh osnovnih šolah v Republiki Sloveniji) v sklopu obveznih predmetov določa tudi predmet »državljska vzgoja in etika«. Na ta način bodo učenci v osnovni šoli pridobili osnove državljanske kulture. Poleg obveznih predmetov pa bo šola izvajala tudi pouk izbirnih predmetov.

34. Republika Slovenija je v letu 1996 namenila za izobraževanje, ki zajema dejavnost predšolske vzgoje ter vse stopnje izobraževanja pa tudi podporne storitve, druge dejavnosti in raziskave na področju izobraževanja 5,5 % BDP in leta 1999 5,8 % BDP.

35. Sistem **zdravstvenega varstva**, ki omogoča vsem otrokom enako dostopnost do zdravstvenih storitev je z sprejetjem Nacionalnega programa zdravstvenega varstva Republike Slovenije - Zdravje za vse do leta 2004, ki je bil sprejet maja 2000 v Državnem zboru Republike Slovenije na področju varstva otrok dodatno vključil sledeče aktivnosti:

- zdravstvena vzgoja bo organizirana v vseh šolah po mednarodnem modelu zdrave šole;
- 24-urna pediatrična zdravstvena oskrba bo na vseh ravneh;
- skrb za celostno preventivo in kurativno obravnavo;

- nadaljnji razvoj otroških dispanzerjev;
- posebna skrb za otroke z duševnimi in telesnimi motnjami v razvoju.

36. Delež izdatkov za obvezno zdravstveno zavarovanje v Republiki Sloveniji je v letu 1993 znašal 7,3% BDP, v letu 1998 6.7% BDP in v letu 1999 6.5% BDP. Delež prostovoljnega zdravstvenega zavarovanja v celotnih sredstvih (skupaj za obvezni in prostovoljni del) se je v času stalno povečeval, in sicer okoli 6 % v letu 1993, ko je bilo uvedeno prostovoljno zavarovanje, do okoli 12,5 % v letu 1999. V letu 1999 so dosegla sredstva v prostovoljnem zavarovanju okoli 0,9 % bruto domačega proizvoda. Celotna sredstva za obvezno zdravstveno zavarovanje (skupaj z nadomestilom za čas bolezenske odsotnosti) in prostovoljno zdravstveno zavarovanje so v letu 1997 dosegla 7.5% bruto domačega proizvoda.

37. Na področju stanovanjske politike stanovanjske ukrepe regulira stanovanjski zakon, ki je bil sprejet že leta 1991, operacionalizira pa jih Nacionalni stanovanjski program, ki je bil sprejet leta 2000. Stanovanjski zakon v 77. členu opredeljuje ukrepe stanovanjskega programa, ki so v pristojnosti države, med drugim tudi opredelitev obsega sredstev za razreševanje stanovanjskih vprašanj mladih, družin z več otroki in mladih družin v neprofitnem stanovanjskem sektorju in kritje za razporejanje teh sredstev občinam. Zakon v 91. členu določa tudi prednostne skupine državljanov, kot uporabnike sredstev Stanovanjskega sklada RS, med katerimi so pri uporabi sredstev Sklada prednosti deležne mlade družine, družine z večjim številom otrok, družine z manjšim številom zaposlenih, mladi, invalidi in družine z invalidnim članom in državljanji z daljšo delovno dobo, ki so brez stanovanja ali so podnajemniki. Posebej določene družine (družine v več otroki, družine z manjšim številom zaposlenih, mlade družine in družine z invalidnim članom, po vrsti invalidnosti in obsegu prizadetosti invalida družine) pa so prednostno obravnavane tudi pri reševanju vlog za pridobitev socialnega stanovanja.

Tabela 1

Sredstva, ki jih je namenila država za stanovanjsko preskrbo

Leto	Dokapitaliza cija SSRS v mio SIT	Zagotovljena poraba za stanovanjsk o dejavnost v občinskih proračunih	Skupaj	Višina republiškega proračuna v mio	Delež nepovratnih sredstev v republiškem proračunu
1	2	3	4 (2+3)	5	6
1995	2.287	0	2.288	529.207	0,44%
1996	1.500	1.692	3.192	599.200	0,54%
1997	1.000	2.075	3.075	737.000	0,42%
1998	1.500	2.241	3.741	870.496	0,49%
1999	1.500	-	-	960.664	-
2000	1.500	-	-	1.059.708	-

Vir: Ministrstvo za okolje in prostor

38. Vlada Republike Slovenije je marca 1999 sprejela tudi »nacionalno stanovanjsko varčevalno shemo« kot sistemsko podlago za spodbujanje dolgoročnega varčevanja s premiranjem varčevalnih vlog. V letošnjem letu pa je Državni zbor Republike z Zakonom o nacionalni stanovanjski varčevalni shemi, uzakonil možnost dolgoročnega varčevanja s premiranjem vlog, s katerim se zagotavlja trajnost in sistemska urejenost varčevanja v nacionalni stanovanjski shemi.

39. Za stanovanjsko dejavnost in prostorski razvoj je bilo porabljenega 1.2 % BDP, po letu 1995 pa se je temu področju posvečalo vedno večji pomen, zato se je delež v te namene povečeval in dosegel v letu 1999 že 1.6 % BDP.

40. Dejavnost socialnega varstva, ki obsega preprečevanja in reševanja socialne problematike posameznikov, družin in skupin prebivalstva, regulira zakon o socialnem varstvu, ki je bil sprejet 1992 ter spremenjen in dopolnjen leta 2001. Spremembe in dopolnitve zakona o socialnem varstvu predlagajo enotno denarno pomoč v višini minimalnega dohodka (osnovni

znesek minimalnega dohodka znaša 37.943,00 tolarjev). Vlada Republike Slovenije in Državni zbor Republike Slovenije sta na področju socialnega varstva leta 2000 sprejela dva nova programska dokumenta »Nacionalni program socialnega varstva do leta 2005« in »Program boja proti revščini in socialni izključenosti«, ki opredeljujeta prioritete ukrepe na področju socialnega varstva, vključno s pluralnostjo izvajalcev na področju socialnega varstva ter druge ukrepe namenjene boju proti revščini in socialni izključenosti.

41. Delež sredstev za denarne prejemke na področju socialnega varstva v Republiki Sloveniji so leta 1997 znašali 0,4 % BDP in leta 1998 0,3 % BDP. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve je v okviru sistema sofinanciranja programov, ki so namenjeni preventivnim in razvojnim dejavnostim, med njimi tudi programi svetovanja in informiranja otrok in mladih ter drugi programi za otroke in mlade, ki jih izvajajo javni zavodi, prostovoljne organizacije in zasebniki na podlagi javnih razpisov, sofinanciralo več kot 170 milijonov SIT

42. Na področju zaposlovanja mladih (stopnja mladinske anketne brezposelnosti je v Sloveniji leta 1999 znašala 18,2 %) poleg štipendiranja, ki omogoča mladim in manj premožnim boljši dostop do izobraževanja, so pomembni tudi ukrepi aktivne politike zaposlovanja, ki omogočajo mladim brezposelnim usposabljanje in izobraževanje ter vključitev v trg delovne sile. Leta 1999 je bil z Zakonom o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti uveden sistem obveznega socialnega zavarovanja za primer brezposelnosti, sprejeta pa sta bila tudi dva programska dokumenta, ki neposredno zadevata zaposlovanje mladih: Akcijski program zaposlovanja v Sloveniji za leti 2000-2001 in Program razvoja podjetnosti in ustvarjalnosti mladih. Program razvoja podjetnosti in ustvarjalnosti mladih, vključuje tudi ukrepe za mlade brezposelne, ki niso končali šolanja in se še želijo usposabljati in izobraževati.

43. Javno finančni izdatki za programe politike zaposlovanja so leta 1998 znašali 1,31 BDP. Od tega je bilo za denarna nadomestila in denarno pomoč namenjenih 0,89 % BDP in 0,18 % BDP programov subvencioniranja zaposlitev in ukrepom namenjenim mladim. Za uresničevanje akcijskega programa zaposlovanja je predvideno, da naj bi leta 2000 zagotovili en odstotek BDP, v prihodnjem letu pa 1,2 odstotka. V okviru javnih sredstev, naj bi za aktivno politiko zaposlovanja dodatno zagotovili 0,5 BDP v letošnjem in več kot 0,8 odstotka BDP v prihodnjem letu. Za štipendije je bilo namenjeno 0,4 % BDP.

44. Za organizacijo, produkcijo in financiranje družbenih služb za otroke, na nivoju lokalne skupnosti, skrbijo lokalne skupnosti neposredno, za druge pa posredno s pomočjo javnih zavodov, zasebnikov, nevladnih organizacij, ki delujejo v lokalnih skupnostih. Lokalna skupnost, zagotavlja enako dostopnost do storitev na področju osnovnošolskega izobraževanja, predšolske vzgoje, zdravstvenega varstva in socialnih storitev. Zdravstveno preventivo in zdravstveno dejavnost na primarni ravni, ki jo opravljajo zdravstveni domovi, zdravstvene postaje, lekarne in zasebni delavci v celoti pokriva lokalna skupnost. Lokalna skupnost zagotavlja sredstva za programe, ki niso zajeti v republiškem programu. Iz proračuna države in lokalnih skupnosti se zagotavljajo tudi sredstva za investicije v javnih zdravstvenih zavodih. Lokalna skupnost je pristojna za opravljanje predšolske vzgoje, ki jo opravljajo javni in zasebni vrtci. Na področju socialno varstvenih storitev, lokalna skupnost zagotavlja mrežo javne službe za naslednje socialno varstvene storitve: osebna pomoč in pomoč družini na domu. Pomoč družini za dom obsega strokovno vodenje in pomoč pri urejanju odnosov med družinskimi člani ter pri skrbi za otroke in usposabljanje družine za opravljanje njene vloge v vsakdanjem življenju. Pomoč družini na domu obsega socialno oskrbo upravičenca v primeru invalidnosti, starosti ter v drugih primerih, ko socialna oskrba na domu lahko nadomesti institucionalno varstvo. Za zagotavljanje socialnih stanovanj je zadolžena lokalna skupnost torej se njihova gradnja, financira iz proračunov lokalnih skupnosti.

B. Vsebinske dejavnosti nevladnih organizacij in prostovoljcev v smeri uresničevanja Konvencije OZN o otrokovih pravicah

45. V Sloveniji delujejo številne nevladne organizacije, ki prispevajo k uresničevanju Konvencije OZN o otrokovih pravicah na različnih področjih. Nevladne organizacije predvsem: zagotavljajo prikrajšanim otrokom ali otrokom s posebnimi potrebami možnosti za izboljšanje kakovosti življenja in priložnosti za vključevanje v različne dejavnosti, torej delujejo v smeri zmanjšanja neenakosti v možnostih, preprečevanja izključevanja; izvajajo različne preventivne programe ali programe psihosocialne pomoči otrokom in mladostnikom (na primer na področju preprečevanja uživanja drog); združujejo starše v skupine samopomoči; združujejo prostovoljce,

ki na različne načine izboljšujejo psihosocialno kakovost življenja otrok, krepijo sposobnosti obvladovanja in duševno zdravje otrok, ali pa izvajajo bolj diferencirane oblike pomoči otrokom s posebnimi potrebami. V praksi se omenjene dejavnosti prepletajo v okviru posamičnih društev.

46. Vsebinske dejavnosti nevladnih organizacij in prostovoljcev v smeri uresničevanja konvencije OZN o otrokovih pravicah so predvsem: pomoč otrokom (posebej učna pomoč, ki prispeva k izobraževanju otrok; materialna pomoč za otroke, ki živijo v prikrajšanosti); pomoč družini (opolnomočenje družine, ki omogoča boljše vzgojno ravnanje in podporo otroku); opozarjanje na probleme, osveščanje, zagovorništvo (opozarjanje na neugodne okoliščine, ki povzročajo trpljenje in prizadenejo psihosocialni razvoj otrok); pobude za akcije v korist otrok: pritiski na odločevalce glede spoštovanja otrokovih pravic, preprečevanje neenakosti v možnostih in izključevanju; sodelovanje s strokovnimi in državnimi institucijami pri reševanju problemov otrok (komplementarno delovanje); informiranje o Konvenciji OZN o otrokovih pravicah in o celotnem področju otrokovih pravic; publiciranje na področju zaščite otrokovih pravic in dobrobit otrok; zbiranje denarja (fund raising) za pokrivanje posebnih potreb socialno prikrajšanih otrok (zdravstvena pomoč, zdravstveni pripomočki, letovanje, vključevanje v prostočasne dejavnosti).

47. Prostovoljci opravljajo organizirano prostovoljno delo, s katerim prispevajo k dobrobiti otrok v okviru: nevladnih organizacij in društev, katerih dejavnost je opremljena kot psihosocialna pomoč (na primer Društvo za pomoč osebam po poškodbi možganov - VITA, društva za pomoč mladim, ki uživajo droge idr.); v okviru organizacij in društev, katerih vsebina delovanja ni opredeljena kot duševno-zdravstvena, imajo pa zelo pomembne psihosocialne učinke na vključene otroke (na primer taborniška organizacija, športne organizacije idr.); v okviru javnih zavodov in strokovnih služb (šole, centri za socialno delo, svetovalni centri, zdravstveni zavodi, drugi), kjer dopolnjujejo ali bogatijo delovanje strokovnih institucij. Prostovoljci vstopajo v otrokovo življenje kot varovalni dejavnik, kompenzirajo slabe izkušnje, zmanjšujejo osamljenost. Pomagajo razvijati znanja in veščine (učenje, socialne veščine, boljše psihosocialno delovanje in samopodobo).

48. Skupine otrok, katerim je predvsem namenjena pomoč prostovoljcev: socialno ali drugače prikrajšani otroci, otroci z dejavniki tveganja glede duševnega razvoja in psihosocialnih motenj, otroci, ki živijo v neugodnem družinskem okolju (slabo ravnanje z otroki), otroci s posebnimi potrebami, otroci s psihosocialnimi težavami, otroci z učnimi težavami, bolni in invalidni otroci, otroci begunci ali azilanti.

49. V Sloveniji je veliko število otrok, zlasti onih v starosti 14 do 18 let, vključenih v socialno prostovoljno delo. Možnost rednega prostovoljnega delovanja skozi vse šolsko leto, je vgrajena v delovanje srednješolskega in delno tudi osnovnošolskega sistema. Skozi organizirano psihosocialno delovanje otrok pri reševanju težav, Slovenija spodbuja in omogoča participacijo otrok pri reševanju težav ljudi s posebnimi potrebami in oseb prikrajšanih skupin. Prostovoljno delo predstavlja pomemben način socializacije za spoštovanje človekovih in otrokovih pravic in za socialno odgovorno in participativno državljsko vlogo.

C. Obstoječi ali planirani mehanizmi za spremljanje izvajanja konvencije o otrokovih pravicah

50. Koordinacija vseh zakonskih, programskih in drugih ukrepov, poteka na nivoju Vlade Republike Slovenije, ki v skladu z ustavo, zakoni in drugimi splošnimi akti državnega zbora določa, usmerja in usklajuje izvajanje politike države. Kot najvišji organ državne uprave pa izdaja predpise in sprejema pravne, politične, ekonomske, finančne, organizacijske in druge ukrepe, ki so potrebni za razvoj države in urejenost razmer na vseh področjih v pristojnosti države. V okviru Vlade Republike Slovenije deluje tudi strokovna Medresorska delovna komisija za človekove pravice, sestavljena iz predstavnikov Fakultet, upravnih organov in nevladnih organizacij, ki spremlja izvajanje človekovih pravic v Sloveniji.

51. Poleg Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve v okviru katerega deluje tudi Svet za družino, Ministrstva za zdravstvo, Ministrstva za šolstvo, znanost in šport, Ministrstva za notranje zadeve, Ministrstva za pravosodje, Ministrstva za zunanje zadeve, Urada Vlade RS za invalide, Urada Republike Slovenije za mladino, Urada za žensko politiko in Urada za narodnosti, ki opravljajo naloge, ki se neposredno nanašajo na uresničevanje otrokovih pravic, je bilo leta 2000 v skladu z zakonom o spremembah in dopolnitvah zakona o Vladi Republike Slovenije,

ustanovljeno tudi Ministrstvo za informacijsko družbo, ki opravlja zadeve, ki se nanašajo na informatiko in informacijske sisteme, na razvoj informacijske tehnologije, pospeševanje informacijske družbe in elektronskega poslovanja, na poštni in telekomunikacijski promet, na telekomunikacijske zveze in sisteme ter inovacije. Torej dejavnosti, ki neposredno zadevajo tudi otroke in mladino.

52. Pri raziskovanju problematike otroštva v povezavi z otrokovimi pravicami imajo pomembno vlogo inštituti. Inštitut za kriminologijo pri Pravni Fakulteti, Inštitut za družbene vede pri Fakulteti za družbene vede, Inštitut za ekonomska raziskovanja pri Ekonomski Fakulteti ter drugi Inštituti. Inštitut za kriminologijo je v zadnjih letih izdelal več raziskav, povezanih z otrokovimi pravicami in s slabšim ravnanjem z otroki. Študija pod skupnim naslovom »Otrokove pravice, nasilje med vrstniki in disciplinsko kaznovanje otrok v šoli in vrtcu« je bila osnova, na podlagi katere je ministrstvo za šolstvo in šport pripravilo Pravilnik o pravicah in dolžnostih učencev in Pravilnik o šolskem redu. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve je sofinanciralo večletne projekte, ki so jih opravljali drugi inštituti med njimi: Inštitut za družbene vede pri Fakulteti za družbene vede, Inštitut za ekonomska raziskovanja pri Ekonomski Fakulteti in drugi inštituti. Opravljeni so bili naslednji projekti: Rodnostno vedenje v Sloveniji, Kvaliteta življenja družin, Med-generacijski transferji v Sloveniji, Položaj družine v Sloveniji, Smernice za delo z ogroženimi otroki. Opravljeni so bili tudi projekti, za krepitev zdravja in zdravega razvoja v zdravstvenem sektorju pod okriljem Ministrstva za zdravstvo, Medicinske Fakultete zdravstvenih ustanov in Inštituta za varovanje zdravja RS ter nevladnega sektorja, kot na primer na področju varovanja in uresničevanja kakovostnega varstva, preprečevanja in zdravljenja psihološke travme, integriranega varstva posebej ranljivih skupin, promocije zdravja v okviru Projekta Zdrave šole in drugi.

53. Inštitut za socialno varstvo, ki deluje v okviru Ministrstva za delo, družino in socialno varstvo in je bil ustanovljen leta 1996, ki skrbi za oblikovanje in vzdrževanje različnih baz podatkov za socialno varstvene storitve, med katerimi spremlja tudi razvojne in eksperimentalne programe.

54. V pripravi je analiza o položaju otrok v Sloveniji, na podlagi katere bodo opredeljeni tudi novi ukrepi na področju otrokovih. Podatkovne baze pa bo v bodoče poleg Urada Republike Slovenije za statistiko zbiral tudi Inštitut za socialno varstvo in tako omogočil sistematično spremljanje družinskih in socialno varstvenih ukrepov uresničevanja otrokovih pravic v Sloveniji.

D. Promoviranje Konvencije o otrokovih pravicah in dostopnost začetnega poročila Republike Slovenije o sprejetih ukrepih za uresničevanje Konvencije o otrokovih pravicah

55. Vlada Republike Slovenije je leta 1997, objavila publikacijo »Začetno poročilo Republike Slovenije o sprejetih ukrepih za uresničevanje konvencije o otrokovih pravicah«, ki vsebuje začetno poročilo Vlade Republike Slovenije o sprejetih ukrepih za uresničevanje Konvencije o otrokovih pravicah, priporočila Odbora OZN o otrokovih pravicah, prevod Deklaracije o otrokovih pravicah in Konvencije o otrokovih pravicah ter Standardna minimalna pravila OZN o kazenskem pravosodju za mladoletnike (Pekinška pravila) in izvleček ustavnih določil o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah. Publikacija je bila natisnjena v 2000 izvodih in distribuirana širši javnosti v Sloveniji

56. Informacijski center Sveta Evrope je skupaj z Zvezo Prijateljev Mladine Slovenije, pripravil prevod publikacije Sveta Evrope »Otrokove pravice v Evropi«. Pri pripravi publikacije so sodelovali: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za zdravstvo, Ministrstvo za šolstvo in šport, ki so publikacijo tudi sofinancirali in Fakulteta za družbene vede v Ljubljani ter druge vladne in nevladne organizacije. Publikacija vsebuje prevode evropskih konvencij s področja otrokovih pravic, vključno z resolucijami in priporočili Parlamentarne skupščine Sveta Evrope in Odbora ministrov pri Svetu Evrope, prevod Haaške konvencije o varstvu in sodelovanju pri mednarodnih posvojitvah ter prevod Konvencije OZN o otrokovih pravicah. Publikacija je izšla ob 10. obletnici Konvencije OZN o otrokovih pravicah in so jo spremljale razprave na okrogli mizi z naslovom »Uresničevanje otrokovih pravic v Sloveniji, Evropi in v svetu«

57. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve je z sprejetjem Zakona o jamstvenem in preživninskem skladu Republike Slovenije, leta 1999 pripravilo zloženko o pravicah otrok do pomoči države v primeru, da ne prejemajo sodno ali upravno priznane preživnine oziroma o njihovih pravicah določenih v zakonu o jamstvenem in preživninskem skladu Republike Slovenije.

Skupaj z Vrhovnim sodiščem je leta 1999 organiziralo posvet za strokovne delavce centrov za socialno delo in sodnike, na katerem je opozorilo na vodenje postopkov v katerih so udeleženi otroci.

58. Varuh človekovih pravic v svojih letnih poročilih, opozarja na varovanje otrokovih pravic. V letnem poročilu za leto 1999, je opozoril na varovanje koristi otrok v postopkih in razmerjih med starši in otroki in sicer iz vidika sodelovanja otrok v postopkih med starši in otroci, na dolgotrajnost postopkov pri centrih za socialno delo, predvsem glede odločanja o stiki med starši in otroci, na premalo upoštevanje možnost postavitev kolizijskega zastopnika, na dvojno vlogo centrov za socialno delo pri odločanju o koristi otrok ter na problem nasilja nad otroci v družini.

59. Zveza Prijateljev Mladine Slovenije je organizirala več okroglih miz na temo otrokovih pravic. V letu 2000 tri okrogle mize z naslovom: socialne razlike med otroci, pravice otrok s posebnimi potrebami in nasilje med vrstniki. V okviru Zveze prijateljev mladine Slovenije deluje tudi Nacionalna mreža TOM, telefona za otroke in mladostnike.

60. Pomembno vlogo na področju informiranja in izobraževanja o otrokovih pravicah, opravlja Slovenski Odbor za UNICEF, ki distribuira informacije o otrokovih pravicah in s svojimi programi »Izobraževanja za razvoj« v osnovnih in srednjih šolah, izobražuje otroke o njihovih pravicah.

III. DEFINICIJA OTROKA

61. Ustava R Slovenije ima poglavje, ki se nanaša na človekove pravice in temeljne svoboščine (14-65 člen) ter tudi otrokove pravice. Iz teh določb ustave je razvidno, da so otrokove pravice prevzete iz Konvencije o pravicah otrok.

62. V slovenski zakonodaji, je starostna meja za doseg polnoletnosti opredeljena z 18. letom. Določbe v zakonodaji na področju zakonske zveze in družinskih razmerij, zdravstvenega varstva, vzgoje in izobraževanja, delovnih razmerij, vojaške obveznosti, kazenske zakonodaje in zakonodaje na področju prekrškov natančneje določajo pravice otrok, ki so povezane z njihovo starostjo in zrelostjo. Te določbe so bile obrazložene v začetnem poročilu Republike Slovenije (odstavki 45-57).

63. S spremembami in dopolnitvami kazenskega zakonika (Uradni list RS, št 28/99) se je starostna meja v poglavju, ki opredeljuje kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost, dvignila s 14 na 15 let, drugod pa je ostala starostna meja 14 let.

IV. SPLOŠNA NAČELA

A. K 2. členu - ne-diskriminacija

64. Temeljna določila o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah, uresničevanju teh pravic, varstvu osebne svobode in človekove osebnosti in dostojanstva ter drugih pravic in svoboščin s področja človekovih pravic so vsebovana v Ustavi Republike Slovenije in temeljijo na načelih svobode in enakosti pravic posameznika.

65. V poglavju o človekovih pravicah in temeljnih svoboščin, je načelo enakosti opredeljeno, kot enakost posameznikov, državljanov ali drugih skupin prebivalstva ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj ali drugo osebno okoliščino. Vsi so pred zakonom enaki.

66. V skladu z 63. členom Ustave Republike Slovenije je protiustavno spodbujanja k narodni, rasni, verski ali drugi neenakosti ter razpihovanje narodnega, rasnega, verskega in drugega sovraštva in nestrpnosti. Sankcionirana je rasna ali druga nestrpnost ali prikrajšanje koga za katero izmed človekovih pravic ali temeljnih svoboščin (141. členu Kazenskega zakonika Republike Slovenije). Urad za mladino, je izvedel številne projekte z namenom udejanja strpnosti, tako na šolskem kot na drugih področjih s posebno akcijo pod geslom »Vsi drugačni vsi enakopravni« ter izdal glasilo »Drugačnik«. Na področju vzgoje in izobraževanja pa se v bodoče v okviru učnih načrtov namenja tudi večji poudarek vzgajanju za medsebojno strpnost, spoštovanju

drugačnosti in sodelovanje z drugimi, spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin in s tem sposobnosti za življenje v demokratični družbi oziroma spodbujanju strpnosti do drugačnih in sodelovanje z drugimi ter spoštovanje človekovih in otrokovih pravic.

67. Načelo enakosti moških in žensk se uresničuje s priznanjem enakih civilnih političnih in socialnih pravic žensk. Slovenska zakonodaja zagotavlja enake možnosti spolov na trgu dela, enake možnosti do izobraževanja ter enako dostopnost do zdravstvenega varstva. To se odraža tudi v velikem deležu izobraženih žensk, še vedno visoki stopnji zaposlenosti žensk, dobro urejenem starševskem dopustu in zdravstvenem varstvu žensk ter dostopni in razmeroma dobro razviti javni mreži otroškega varstva. Zaradi sprememb v načinu zaposlovanja s strani delodajalcev, ki se kažejo kot uvajanje dodatnih meril za izbor ustreznih kandidatov in kandidatk (npr. v obliki zahtev, da ženske za čas trajanja delovnega razmerja ne bodo imele otrok) ter tudi pripravljenost v pretežni meri zaposlovati le za določen čas, je Urad za žensko politiko v sodelovanju z območnimi zavodi za zaposlovanje v okviru akcije »Odpiramo vrata ženskam« izvajal izobraževalne delavnice za iskalke zaposlitve, s katerimi jih je informiral o postopkih v primeru kršitev pravic. V ta namen je izdal tudi več informativnih gradiv in s pomočjo brezplačne telefonske linije ter v sodelovanju z delovno inšpekcijo zagotovil kontinuirano spremljanje in odzivanje na posamezne primere neenake obravnave žensk na trgu dela.

68. Načelo enakosti pravic otrok se uresničuje s priznanjem enakih civilnih, političnih in socialnih pravic otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, romskih otrok, otrok italijanske in madžarske narodne skupnosti in otrok drugih etničnih in jezikovnih manjšin.

69. Uresničevanje načela ne-diskriminacije otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju se v Sloveniji, uresničuje v skladu z Standardnimi pravili za izenačevanje možnosti invalidov (Resolucija Generalne skupščine ZN 48/96). Zakonski in programski dokumenti (Zakonom o usposabljanju in zaposlovanju invalidnih oseb, Zakonom o usposabljanju otrok s posebnimi potrebami, Razvojna strategija invalidskega varstva ter druga zakonodaja in programski dokumenti), ki omogočajo otrokom dostop do zdravstvenega varstva, usposabljanja, strokovno podpornih služb, fizičnega okolja, informacij, vzgoje in izobraževanja, zaposlovanja, kulture, rekreacije in športa ter drugih aktivnosti in tudi dostop do denarnih prejemkov.

70. Romski otroci uživajo tudi posebno varstvo. Leta 1995 je bil na vladni ravni sprejet Program ukrepov za varstvo Romov v Republiki Sloveniji, ki opredeljuje ukrepe za izboljšanje položaja Romov v Sloveniji. V skladu s tem programom se romskim otrokom zagotavlja vključitev v vzgojene programe v vrtcih saj dve leti pred vstopom v šolo, šolam, ki jih obiskujejo romski otroci, pa zagotavlja dodatna sredstva za izvajanje takih oblik izobraževalnega dela, ki pospešujejo njihovo socializacijo. Programi usposabljanja in izobraževanja z namenom zaposlovanja (Program zaposlovanja Romov) ter do drugi socialno varstvenih programov, pa dodatno omogočajo njihovo vključevanje v delovno in socialno okolje.

71. Enake možnosti vzgoje in izobraževanja pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti se uresničujejo s pravico do vzgoje in izobraževanja v njihovem jeziku ter pravico do sodelovanja pri oblikovanju in razvoju vzgoje in izobraževanja. Zakon o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja, podrobneje ureja cilje vzgoje in izobraževanja za pripadnike italijanske in madžarske narodne skupnosti, posebnosti organizacije vrtcev in šol, prilagajanje javno veljavnih programov, določa pa tudi posebne pogoje za strokovne delavce v vrtcih in šolah, dvojezično poslovanje, financiranje izgradnje vrtcev in šol.

72. Državni zbor Republike Slovenije je sprejel leta 1999 Resolucijo o **migracijski politiki** Republike Slovenije, ki predlaga, da Slovenija v skladu z načeli relativne svobode gibanja, solidarnosti in humanitarnosti, vodi usmerjeno priselitveno politiko, ki bo spodbujala ekonomski in družbeni razvoj Slovenije. Med drugim narekuje upoštevanje mednarodnih pogodb o prostem pretoku oseb ter druge dvostranske in večstranske sporazume; upoštevanje azila v skladu z Ženevsko konvencijo o statusu beguncev iz humanitarnih razlogov po zakonu o začasnem zatočišču kot integralni, čeprav kvalitativno različni segment priseljevanja.

B. K 3. členu - otrokove koristi

73. Načelo, da imajo starši pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje

otroke, opredeljuje že Ustava Republike Slovenije v 1. odstavku 54. člena. Ta pravica in dolžnost se staršem lahko odvzame ali omeji samo iz razlogov, ki jih zaradi varovanja otrokovih koristi določa zakon.

74. Tudi Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih v mnogih določbah govori, o otrokovih koristih, kot o osnovnem vodilu za ravnanje in postopanje, ki zadeva otroka. To vodilo velja tako za starše, kot tudi za institucije ali državne organe. Omenjeno določilo je bilo natančneje obrazloženo v začetnem poročilu Republike Slovenije (odstavki 67-70).

C. K 6. členu - pravica do življenja, preživetja in razvoja

75. Pravica otroka do življenja, preživetja in razvoja otrok, vključuje pravico otrok do socialne varnosti, pravico otrok do zdravstvenih storitev, izobraževalnih storitev, storitev zaposlovanja ter stanovanjskega gospodarstva, ki so obrazložene v poglavjih o zdravstvenem varstvu, socialni varnosti, izobraževanju, prostem času in kulturnih dejavnosti. Otrokov razvoj pomeni širitev možnosti in pogojev izbire, za to pa je potrebno zadovoljiti tri osnovne pogoje: da živi zdravo življenje, da je izobražen in informiran in da ima dostop do temeljnih virov in storitev, ki so potrebni za primeren življenjski standard.

76. Indeks človekovega razvoja in mesto Slovenije na svetu se postopoma izboljšujeta. Slovenija se leta 1998 po indeksu o človekovem razvoju uvršča na 28. mesto (HDI je sestavljen iz treh indeksov, ki predstavljajo področja razvoja: gospodarstvo, zdravje, izobrazba Indeks človekovega razvoja in mesto Slovenije v svetu se je do leta 1997 izboljševal. Izračuni za leto 1998 Slovenijo ponovno uvrščajo na 28. mesto). K izboljšanju v letu 1997 je največ prispeval hitro se dvigajoči vpisni količnik na vse ravni izobraževanja. Ta rastoč vpis v izobraževanje pa je verjetno edina pozitivna posledica povečane brezposelnosti mladih, ki ne dobijo zaposlitve, se bolj odločajo za nadaljnji študiji. Izboljšala se je tudi pričakovana dolžina življenja, čeprav je med vsemi tremi razsežnostmi, ki sestavljajo človekov razvoj, prav stanje zdravja najslabše v primerjavi z drugimi državami. Kljub kontinuiranemu izboljšanju (leta 1998 na 33. mesto med vsemi državami), pa je zdravje v Sloveniji še vedno dokaj slabo. Boljšo uvrstitev Slovenija dosega po spolu prirejenemu indeksu (GDI), saj zaseda 25. mesto. Na to pa vplivajo predvsem velik delež zaposlenih žensk, v primerjavi z drugimi državami Visok delež plač, ki jih prejema ženske v primerjavi z moškimi in nadpovprečna udeležba žensk v izobraževanju. (Urad Mlade Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, Poročilo o človekovem razvoju, Slovenija 2000-2001)

77. Za človekov razvoj je pomembna tudi velikost revščine in neenakost v državi. Stopnja revščine (objektivna mera) je bila v Sloveniji prvič izračunana leta 1993 (leta 1993 je bilo revnih 13,6 % gospodinjstev) se po podatkih Urada za statistiko zmanjšuje. Na podlagi anketnih podatkov iz l. 1993 je Statistični urad izvedel prvo merjenje revščine v Sloveniji in pri tem uporabil metodologijo Eurostata, evropskega statističnega urada, ki je temeljila na podatkih anket o porabi gospodinjstev (Analiza revščine slovenskih gospodinjstev). Analiza revščine slovenskih gospodinjstev za obdobje 1997/98 kaže, da je v Sloveniji v obdobju 1997/98 živelo 11,2 % gospodinjstev pod pragom revščine, kar je v primerjavi z letom 1993 2,4 % manj. Zmanjšanje neenakosti kaže tudi Ginijev količnik, ki je bil leta 1993 na ravni 0,29, zadnji izračunan pa je nižji, in sicer 0,26. Analiza temelji na pragu revščine, ki je določen kot 50-odstotni prerez povprečnih ekvivalentnih izdatkov. Statistični podatki kažejo, da so revščini najbolj izpostavljena starejše osebe, ki živijo same ter starejši pari brez otrok. Nadpovprečno, čeprav ne tako izrazito stopnjo revščine, imajo tudi druge osebe, ki živijo same ter družine s tremi ali več otroki, mlajšimi od 16 let (stopnja revščine je v teh gospodinjstvih 13,8 %). Klasifikacija glede starosti referenčne osebe nam potrjuje ugotovitev, da imajo starejše osebe višje tveganje revščine. V primeru, ko je referenčna oseba starejša od 65 let, je stopnja revščine za to skupino 22,4 %. Delež otrok mlajših od 16 let, ki živijo v revnih gospodinjstvih je 9,0 %.

78. Če povzamemo glavne ugotovitve, katera gospodinjstva imajo visoko tveganje revščine, lahko rečemo, da so to predvsem starejše osebe, ki živijo same, starejši pari, gospodinjstva brez delovno aktivnih oseb, gospodinjstva s pokojninami in socialnimi prejemki kot glavnim virom dohodka, najemniki neprofitnih in socialnih stanovanj ter gospodinjstva z nizko izobrazbo referenčne osebe. Revščina je bolj prisotna v manjših gospodinjstvih ter tudi pri 5 in več članskih gospodinjstvih.

79. Določene rezultate o vplivu socialnih transferjev na revščino in dohodkovno neenakost v Sloveniji je dala v letu 1998 študija dr. Nade Stropnik in dr. Tineta Stanovnika. Vpliv socialnih transferjev na revščino in dohodkovno neenakost v Sloveniji: primerjava predtranzicijskega in tranzicijskega obdobja. Iz raziskave je razvidno, da je prišlo v obdobju 1983-1993 do velikih sprememb v strukturi denarnih virov slovenskih gospodinjstev, ki so bile posledica velikih premikov v socialno ekonomski strukturi gospodinjstev. najbolj pomembna sprememba v tem obdobju je izredno zmanjšan pomen prejemkov iz rednega delovnega razmerja (od 71,7 % leta 1983 na 57,4% leta 1993), kar odraža zmanjšanje deleža zaposlenih v skupnem številu članov gospodinjstev. Viden pa je tudi velik porast deleža pokojnin in socialnih prejemkov. Tudi v tej raziskavi so bili brezposelni identificirani kot skupina prebivalstva, ki je najbolj izpostavljena revščini. Nekoliko nadpovprečni odstotki revnih so bili ugotovljeni tudi med otroki do 18 let in osebam starejših od 60 let.

80. Eden od indikatorjev revščine je tudi število prejemnikov socialnih denarnih prejemkov, ki upravičencem zagotavljajo materialno in socialno varnost. V Sloveniji poznamo tri tovrstne pravice, in sicer dve za starejše (to je denarna pomoč, kot edini vir preživljanja in varstveni dodatek za upokojujence z zelo nizkimi pokojninami) ter eno za osebe v aktivni dobi, ki sebi in svoji družini ne morejo zagotoviti zadostnih sredstev za preživetje to je denarni dodatek. Velik obseg teh prejemkov, zlasti pa naraščanje upravičencev do denarnega dodatka vse do leta 1997 kaže, da je obseg revščine v Sloveniji naraščal vse do leta 1997. Leta 1997 je bilo povprečno mesečno število upravičencev 34.242. Po tem letu se je gibanje umirilo in obrnilo navzdol, tako, da je decembra 1999 bilo 31.966 upravičencev, junija leta 2000 pa 32.531. Verjetno so k temu zmanjšanju števila upravičencev pripomogli tudi ukrepi aktivne politike zaposlovanja in sicer, da imajo prejemniki denarnega dodatka prednost pri vključevanju v javna dela in programe izobraževanja za brezposelne in nasploh večje obveznosti prejemnikov denarnega dodatka, da si iščejo delo in sprejemajo delo.

81. Struktura upravičencev do denarnega dodatka je bila leta 1999 naslednja 67 % upravičencev do denarnega dodatka je samskih, 15 % je enostarševskih družin in 14 % popolnih družin ter 3 % partnerjev brez otrok. Od enostarševskih družin, ki prejema otroški dodatek, je največ takih z enim otrokom, medtem, ko je med popolnimi družinami, ki je prejemale otroški dodatek, največ takih z dvema otrokoma. Na podlagi podatkov o številu otrok v družinah, ki prejemale otroški dodatek, in številu upravičencev do edinega vira lahko ocenimo, da je decembra 1999 od socialnih transferjev, ki jih zagotavlja država na podlagi Zakona o socialnem varstvu, živelo približno 58.555 oziroma 3 % prebivalcev.

82. Z namenom koordiniranja državnih in drugih ukrepov na področju revščine in socialne izključenosti je Vlada Republike Slovenije leta 2000 sprejela »Program boja proti revščini in socialni izključenosti«, s katerim je opredelila cilje in ukrepe boja proti revščini in socialni izključenosti na različnih področjih socialne politike, med njimi: zaposlovanje, izobraževanje, socialno varstvo, zdravstveno varstvo, stanovanjsko gospodarstvo in drugih področjih. Med predlaganimi ukrepi velja poudariti ukrepe na področju socialnega varstva (razvoj nacionalnih mrež materinskih domov in zavetišč, ekip za svetovanje preko telefona otrokom, mladostnikom in drugim osebam v osebnih stiskah, centrov za psihosocialno pomoč žrtvam nasilja), na področju izobraževanja (širjenje mreže šol in vpisnih mest, svetovalno delo na področju ugotavljanja poklicnih želja, vpeljava novih oblik srednješolskega izobraževanja (dualni sistem, poklicni tečajji, certifikatni sistem)), na področju zdravstvenega varstva (v okviru nacionalnega programa zdravstvenega varstva do leta 2004 - skrb za celostno in preventivno kurativno obravnavo, nadaljnji razvoj otroških dispanzerjev, posebna skrb za otroke z duševnimi in telesnimi motnjami, razvoj, 24-urna pediatrične zdravstvene oskrbe na vseh ravneh), na področju stanovanjskega gospodarstva (vzpostavitev sistema subvencioniranja neprofitnih najemnin), področju zaposlovanja (posebni programi osebostnega razvoja in predpoklicnega izobraževanja in usposabljanja mladih, razvoj in vzpodbujanje novih oblik povezovanja mladih na lokalnem nivoju s ciljem vzpodbujanja novih znanj in veščin, vzpostavitev skladov za razvoj človeških virov).

D. K 12. členu - pravica do prostega izražanja

83. Republika Slovenija je 18. julija 1996 pri Svetu Evrope, podpisala Evropsko konvencijo o uresničevanju otrokovih pravic, ki je z zakonom o ratifikaciji začela veljati 23. oktobra 1999. Ratifikacija Evropske konvencije o uresničevanju otrokovih pravic, pomeni nov korak k zagotavljanju procesnih pravic otrok in omogočanje uresničevanja teh pravic oziroma sodelovanja

otrok v postopkih pred sodišči in upravnimi organi s področja družinskega prava.

84. Možnost zastopanja v pravnih, ki jih vodi otrok proti svojim staršem je vsebovana v 213. členu Zakona o zakonskih zvezi in družinskih razmerjih, po katerem ima otrok pravico, da ga zastopa kolizijski skrbnik, kadar gre za navzkrižje koristi staršev in otrok. Omenjena določba je bila že obrazložena v začetnem poročilu Republike Slovenije (odstavki 74).

85. Pomembne spremembe na področju procesnih pravic otrok je prinesel nov Zakon o pravnem postopku, ki je pričel veljati 14.7.1999. V tem zakonu je med posebnimi postopki na novo urejen postopek v zakonskih sporih ter sporih iz razmerij med starši in otroki (člen od 406 do 423). Otroci v smislu tega poglavja zakona so mladoletni otroci in polnoletne osebe, nad katerimi je podaljšana roditeljska pravica. Kot spori med starši in otroki so opredeljeni spori o ugotovitvi ali izpodbijanju očetovstva in materinstva ter spori o varstvu, vzgoji in preživljanju mladoletnih otrok in polnoletnih oseb, nad katerimi je podaljšana roditeljska pravica, ne glede na to, ali se rešujejo samostojno ali skupaj z zakonskimi spori oziroma spori o ugotovitvi ali izpodbijanju očetovstva ali materinstva. V zakonskih sporih in sporih iz razmerij med starši in otroki mora sodišče po uradni dolžnosti ukreniti vse, kar je potrebno, da se zavarujejo pravice in interesi otrok. V skladu z zakonom mora sodišče otroku, ki je dopolnil petnajst let in je sposoben razumeti pomen in pravne posledice svojih dejanj, omogočiti, da kot stranka v postopku samostojno opravlja procesna dejanja. Zakoniti zastopnik takega otroka sme opravljati dejanja v postopku le, dokler otrok ne izjavi, da sam prevzema pravdo. Otroka, ki še ni star petnajst let oziroma za katerega sodišče presodi, da ni sposoben razumeti pomena in pravnih posledic svojih dejanj, pa zastopa zakoniti zastopnik. Če si interesi otroka in njegovega zakonitega zastopnika nasprotujejo, postavi sodišče otroku posebnega zastopnika, tako ravna sodišče tudi v drugih primerih, če glede na okoliščine primera presodi, da je potrebno zaradi varstva otrokovih koristi. Poleg tega pa zakon določa še, da mora sodišče, kadar odloča o vzgoji in varstvu otrok, otroka, ki je že dopolnil deset let in je sposoben razumeti pomen postopka in posledice odločitve, na primeren način obvestiti o uvedbi postopka in o njegovi pravici, da izrazi svoje mnenje. Glede na starost otroka povabi na neformalni razgovor na sodišču ali zunaj sodišča s posredovanjem centra za socialno delo ali šolskega svetovalnega delavca. Otroku, ki je dopolnil petnajst let in je v postopku izrazil svoje mnenje, sodišče tudi vroči odločbo, proti kateri ima otrok pravico vložiti pritožbo.

86. Otrokov pogovor s sodnikom, četudi neformalen in ob asistenci oseb, ki naj bi bile otroku v oporo, lahko tudi ni najboljša rešitev. Otrokovo stališče naj bi sodišču predstavila oseba, ki jo otrok pozna in ki bi znala pridobiti njegovo zaupanje npr. neodvisni branilec.

87. V primeru, ko je mladoletnik oškodovanec v kazenskem postopku, ima njegov zakoniti zastopnik pravico, da podaja vse izjave in opravlja vsa dejanja, ki jih je po tem zakonu upravičen podajati oziroma opravljati oškodovanec. Oškodovanec, ki je dopolnil šestnajst let, pa je upravičen sam podajati izjave in opravljati procesna dejanja.

88. V letu 1998 je bila sprejeta novela zakona o kazenskem postopku, ki prinaša nekaj sprememb v smeri izboljšanja položaja mladoletnega oškodovanca kot žrtve kaznivega dejanja. Tako mora imeti mladoletni oškodovanec ves čas kazenskega postopka pooblaščenca, ki skrbi za njegove pravice, še posebej v zvezi z zaščito njegove integritete med zaslišanji pred sodiščem in uveljavljanjem premoženjskega zahtevka, če teče kazenski postopek za kaznivo dejanje zoper spolno nedotakljivost ali za kaznivo dejanje zanemarjanja mladoletne osebe in surovega ravnanja. Otroku, ki je žrtev teh kaznivih dejanj in je mlajši od 15 let, na glavni obravnavi ne more biti zaslišan kot prič, temveč se le prebere njegova prejšnja izpovedba. Stranke mu lahko postavljajo samo posredna vprašanja, o katerih bi nato - če senat oceni, da je to potrebno - prič odgovorila na zaslišanju pri preiskovalnem sodniku. Obdolženec pri takšnem zaslišanju v nobenem primeru ne sme biti navzoč, s čimer se preprečujejo njegova nadaljnja soočanja z žrtvijo in na takšen način varuje otrokova psihofizična integriteta.

89. Po Zakonu o nepravdnem postopku otrok ni sposoben opravljati procesnih dejanj in zaradi tega načeloma ne more sam začeti postopka za varstvo svojih interesov, temveč lahko začne postopke po svojem zakonitem zastopniku ali kolizijskem skrbniku. V 39. členu Zakona o nepravdnem postopku pa je dano sodišču pooblastilo, da lahko v postopkih za ureditev osebnih stanj in družinskih razmerij dovoli, da udeleženec, ki ni poslovno sposoben (to pa je lahko seveda tudi otrok), zaradi uveljavitve svojih pravic ali interesov sam opravi posamezna procesna dejanja, če oceni, da je sposoben razumeti pomen in pravne posledice takih dejanj. Poleg tega

zakon v 61. členu določa, da se postopek za pridobitev popolne poslovne sposobnosti lahko začne med drugim tudi na predlog mladoletne osebe, ki je postala roditelj, v 64. členu pa je določeno, da se postopek za odvzem roditeljske pravice lahko začne tudi na predlog otroka, starega nad 15 let, ki je sposoben razumeti pomen predloga in njegove posledice.

90. Procesno sposobnost za otroka je potrebno ugodneje urediti ne samo v pravnem postopku, ampak tudi v drugih postopkih, zlasti v nepravdnem in upravnem postopku, kajti v teh postopkih se uveljavlja vrsta pravic otroka. Otrok bi moral imeti v postopkih tudi posebnega zastopnika, branilca. Če pride ob tem še do konflikta interesov med otrokom in njegovim zakonitim zastopnikom, lahko otroku najbolje pomaga neodvisni branilec.

V. CIVILNE PRAVICE IN SVOBOŠČINE

A. K 7. členu - pravica do imena, državljanstva in skrbi staršev

91. Pravica otroka, da je vpisan v rojstno matično knjigo in pravica do imena in pridobitev državljanstva za mladoletne otroke, je bila že obrazložena v prvem začetnem poročilo Republike Slovenije (odstavki 76-81).

92. Do sprejema zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o državljanstvu R Slovenije je bil mogoč sprejem mladoletnih otrok v državljanstvo Republike Slovenije le pod pogojem, da je vsaj eden od staršev pridobil državljanstvo Republike Slovenije.

93. Z novelo zakona je sedaj mogoča naturalizacija mladoletnih otrok tudi v primeru, če so brez staršev ali je staršem odvzeta roditeljska pravica ali poslovna sposobnost, otrok pa je postavljen pod skrbništvo in tukaj od rojstva dalje tudi živi. Ob tem morda ne bo odveč pojasnilo, da je Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije takšne primere, pri izvajanju zakona pred sprejemom novele zakona o državljanstvu Republike Slovenije, reševalo z neposredno uporabo konvencije.

94. V primeru, ko notranja zakonodaja ne rešuje dejanskih situacij pa Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, upoštevajoč načelo Konvencije opredeljeno v prvem odstavku 3. člena t.j. načelo največje koristi otroka, omogoča pridobitev slovenskega državljanstva otrokom, pri katerih so navezne okoliščine, ko govorijo v prid popolni integraciji otroka v okolje v katerem živi od rojstva, tako močne, da kot podlago za sprejem uporabi citirano odločbo Konvencije (Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije je v 17 primerih izdalo naturalizacijsko odločbo mimo pogojev zakona o državljanstvu Republike Slovenije in oprlo odločitev neposredno na Konvencijo).

95. Eden izmed takšnih primerov, v katerem je Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije ocenilo, da bi bila naturalizacija otroka kljub neizpolnjevanju naturalizacijskih pogojev za sprejem mladoletnih otrok, v nedvomno korist otroku, je tudi primer deklice, ki je bila rojena v Sloveniji, katere mati ni izpolnjevala naturalizacijskih pogojev, zato je bila njena vloga za sprejem zavrnjena. Ob takšnem dejanskem stanju, bi moralo Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije upoštevati notranjo zakonodajo, ki ureja naturalizacijo mladoletnih otrok, vlogo matere za sprejem v državljanstvo mladoletne hčerke zavrniti. Ker pa je bilo v postopku ugotovljeno, da deklica od rojstva živi v Sloveniji naj bi bila žrtev kaznivega dejanja, katerega posledice se odražajo v njihovem življenju, je Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije ob upoštevanju načela največje koristi otroka, mladoletno deklico sprejelo v državljanstvo Republike Slovenije na podlagi neposredne uporabe Konvencije.

B. K 17. in 13. členu - pravica do svobodnega izražanja in dostopa do informacij

96. Pravica do izražanja in dostop do informacij je bila že obrazložena v prvem poročilu Republike Slovenije (82-88).

97. Javne knjižnice so v zadnjih letih mladim ukinile plačevanje izposojnin in večinoma tudi plačevanje članarine, kar se kaže v precejšnjem porastu članstva mladih v javnih knjižnicah. V

Sloveniji je dijakom srednjih šol omogočeno tudi brezplačni dostop do interneta preko posebnega omrežja tako, da uporabniki plačujejo le stroške telefonske povezave.

98. Zaščito otrok v medijih opredeljujeta Zakon o medijih in Zakon o RTV. Zakon o medijih določa, da oglasi namenjeni otrokom ali v katerih nastopajo otroci, morajo upoštevati posebno dovzetnost otrok in ne smejo propagirati nasilja, pornografije ter drugih vsebin, ki bi lahko škodovale njihovemu duševnemu, moralnemu in telesnemu razvoju. Filmi in druge oddaje (razen vesti oziroma poročil), ki utegnejo škodovati telesnemu, moralnemu ali duševnemu stanju otrok in mladine, se smejo predvajati samo med 23. in 6. uro, vsebine morajo pa biti označene z vizualnim simbolom. V skladu z zakonom o medijih se razširjanje nasilja, pornografije ter drugih vsebin lahko nanašajo tudi na varstvo otrok in mladine prek tiskanih medijev in elektronskih publikacij. Tudi 4. člen Zakona o RTV Slovenija določa, da mora Radio Televizija Slovenija varovati otroke in mladino pred vsebinami, ki bi lahko škodljivo vplivale na njihov duševni in telesni razvoj.

99. Slovenija je ratificirala Evropsko konvencijo o čezmejni televiziji in je tako na tem področju usklajena z večino evropskih držav (Ur.l. RS št. 57/1999 (MP št. 18/1999))

100. Pomembna oblika prostega izražanja otrok in participacije otrok so v Sloveniji otroški parlamenti, ki jih organizira Zveza prijateljev mladine Slovenije, otroci vsako leto izražajo svoja stališča o vsebinah, ki jih predlagajo. Doslej je bilo organiziranih enajst otroških parlamentov, na katerih so mladi zahtevali vse večjo varnost na cesti in prijaznejše, manj onesnaženo okolje; pozornost so posvetili prostemu času; izrazili so svoje mnenje o tem kako bi bila šola prijaznejša do otrok in do učiteljev; zaželeli so si manj nasilja in več prijateljstva med vrstniki; pod naslovom »Moč prijazne besede« so opozorili na odnose med otroki in odraslimi; ugotovili so kaj potrebujejo, da bi lahko rekli ne alkoholu, cigaretam, drogam in vsem oblikam nestrpnosti; razmišljali so o življenju v šoli in o tem, kakšne spremembe prinašajo novi pravilniki, ki določajo pravice in dolžnosti učencev; izpostavili so pomembnost odnosov med vrstniki s poudarkom na tem, kako si lahko mladi med seboj pomagajo, preprečujejo nasilje in premoščajo medsebojne razlike; opozorili so, da so mediji nepogrešljivi vir informacij in komuniciranja, ki bi se ga radi naučili spoznavati, kritično spremljati ter slediti njegovemu razvoju; na deset otroškem parlamentu »Imava se rada« so opozorili, da so že zaljubljeni in da tudi že razmišljajo o spolnosti. V smislu izenačevanja možnosti vseh otrok in mladostnikov je dana tudi pobuda, da se v otroški parlament vključujejo otroci s posebnimi potrebami.

101. Poleg otroških parlamentov pa bi bilo potrebno ugodneje urediti prosto izražanje otrok v okviru družbenih služb, kot so izobraževanje, zdravstvo in drugi servisi, ki neposredno zadevajo pravice otrok do prostega izražanja.

C. K 14. členu - svoboda misli, vesti in veroizpovedi

102. Pravico do svobodne misli, vesti in veroizpovedi je bila že obrazložena v prvem poročilu Republike Slovenije (89-92)

103. Za obisk verskega pouka potrebuje otrok na podlagi omenjenega zakona privolitve staršev ali skrbnikov s tem, da se v R Sloveniji razmišlja, da bi se znižalo starostno mejo glede soglasja staršev ali skrbnikov za obiskovanje verskega pouka, ki ga opravljajo verske skupnosti. To je opredeljeno v predlogu zakonu o verskih skupnostih, ki ga je Vlada Republike Slovenija leta 1998 poslala v parlamentarni postopek.

D. K 15. členu - svoboda združevanja in svoboda mirnega zbiranja

104. Določba konvencije je bila obrazložena v prvem poročilu Republike Slovenije (93-94)

105. Način uresničevanja teh pravic določajo Zakon o političnih strankah, Zakon o društvih, Zakon o reprezentativnosti sindikatov, Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti (pravica združevanja) ter Zakon o javnih shodih in javnih prireditvah (pravica do zbiranja). Na podlagi 6. člena Zakona o političnih strankah je mladoletnik, ki je star najmanj 15 let lahko član mladinske organizacije v politični stranki, s pisno privolitvijo zakonitega zastopnika pa lahko postane tudi član stranke. Prav tako mladoletnik lahko postane član društva na podlagi 5. člena Zakona o društvih. Če je mladoletnik mlajši od 7 let podpiše pristopno izjavo zakonit zastopnik, od

njegovega 7 leta do dopolnjenega 15 leta starosti pa mora zakoniti zastopnik predhodno podati pisno soglasje. Zakon tudi določa, da mora društvo v svojem temeljnem aktu opredeliti posebne pravice in dolžnosti mladoletnih članov društva. Prav tako je mladoletnikom na podlagi Zakona o javnih shodih in javnih prireditvah omogočena tako pravica do organiziranja javnega shoda ali javne prireditve kot tudi pravica, da se jih udeležujejo.

E. K 16. členu - zaščita zasebnosti

106. Varstvo zasebnosti otrok je bilo že opredeljeno v prvem začetnem poročilu Republike Slovenije (95-99)

F. K 37. členu (točka a.) - zaščita proti mučenju in drugemu krutemu, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju

107. Prepoved mučenja ali drugega nečloveškega ali poniževalnega ravnanja je bila že obrazložena v prvem poročilu Republike Slovenije (100-106)

VI. DRUŽINSKO OKOLJE IN ALTERNATIVNA SKRIB

A. K 5. členu - pravice in dolžnosti staršev

108. Določba konvencije je bila že obrazložena v prvem poročilu Republike Slovenije (odstavki 107-109)

109. Družina po slovenski zakonodaji ni pravni subjekt, ni nosilec pravic in obveznosti. 2. člen Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih opredeljuje družino, kot življenjsko skupnost staršev in otrok, ki zaradi koristi otrok uživa posebno družbeno varstvo, ker je po zakonu družbeni pomen zakonske zveze ravno v zasnovanju družine. Starši so po tem zakonu dolžni svoje otroke preživljati, skrbeti za njihovo življenje, zdravje in vzgojo. Poleg zakonske zveze zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih opredeljuje tudi zunajzakonsko skupnost, kot dalj časa trajajočo življenjsko skupnost moškega in ženske, ki nista sklenila zakonske zveze, ki je v družinskem pravu v določenih pravnih posledicah izenačena z zakonsko zvezo. Če je v tej skupnosti otrok, gre za družino, kjer roditeljsko pravico izvršujeta oče in mati skupaj. Pojem družine določen v definiciji pa je mogoče razlagati širše; za družino je mogoče šteti tudi nekatere skupnosti življenja otroka z osebo, ki ni njegov roditelj ali posvojitelj s pogojem, da v skupnosti vlada, individualni (dolgo) trajni odnos skrbi odrasle osebe za otroke ter, da je ta skupnost tudi pravno blizu družinski skupnosti staršev in otrok. Ob izpolnjevanju teh dveh pogojev, lahko štejemo za družino življenjsko skupnost rejenca z rejnikom, skrbnika z mladoletnim varovancem, če ta z njim živi. Kadar starši živijo ločeno, izvršuje roditeljsko pravico tistih izmed njih, pri katerem otrok živi, če pa se zakonska zveza razveže ali razveljavi, izvršuje roditeljsko pravico roditelj, ki mu je otrok dan v varstvo in vzgojo. V primerih, če eden od staršev ni več živ ali ni znan, ali če mu je odvzeta roditeljska pravica, ali če mu je odvzeta poslovna sposobnost, pripada roditeljska pravica drugemu od staršev. V navedenih primerih, ko ena oseba izvršuje roditeljsko pravico, se je udomačil termin »enoroditeljska« družina. Če gre za odločitve, ki bistveno vplivajo na otrokov bodoči razvoj, odločata sporazumno oba roditelja, torej tudi tisti roditelj, pri katerem otrok ne živi, če izpolnjuje svoje dolžnosti do otroka.

110. Spremembe v družinskem in zakonskem življenju, kot spremljajoči pojav vseh modernih družb, se kažejo tudi v Sloveniji in sicer v pluralizaciji družinskih oblik, zmanjšanju števila sklenjenih zakonskih zvez, znižanje števila razvez zakonskih zvez, povečanje števila eno starševskih družin, in zvišanje števila reorganiziranih družin, kjer eden od partnerjev ponovno vzpostavlja zakonsko skupnost.

111. Število sklenjenih zakonskih zvez v zadnjem desetletju upada ob zvišanju starosti partnerjev pri sklenitvi zakonske zveze (povečana starost žensk ob sklenitvi prve zakonske zveze je od leta 1999 višja oziroma enaka, kot povprečna starost matere ob rojstvu prvega otroka). Družina z dvema otrokoma je še vedno prevladujoča družinska oblika, sledijo ji družine z enim otrokom in eno roditeljske družine.

112. Število zunajzakonskih skupnosti in delež otrok, rojenih zunaj zakonske zveze raste. Do sedemdesetih let je bilo le okoli 10 % otrok, rojenih izven zakonske zveze. Od takrat sta njihovo število in delež naraščala in leta 1998 dosegla 33,6 % vseh rojstev in 46 % rojstev prvorojencev. Delež otrok, rojenih zunaj zakonske zveze, ki sta jih priznala oba starša, se povečuje. V letu 1970 je dosegel 55 % od leta 1993 pa presega 90 %.

113. Statistični podatki o zunajzakonski skupnosti so zelo slabi, čeprav so te pravno izenačene z zakonskimi zvezami in imajo otroci, rojeni v zunajzakonski zvezi, enake pravice, kot otroci rojeni v njej. Po podatkih o popisu prebivalstva iz leta 1981 je 10.300 parov živelo v zunajzakonski skupnosti, leta 1991 pa je to število naraslo na 17.300. Pari, ki so živeli v zunajzakonski skupnosti, so večinoma mladi, stari od 20-34 let.

114. Večina parov, ki se razveže, ima tudi otroke. Vsako leto razveza zakonske zveze vpliva na okoli 2.000 otrok. Ti otroci so običajno dodeljeni materi in le izjemoma očetu. Razloge temu je potrebno iskati v odločitvah roditeljev, katera se pogosto sama odločata za to, da bo ostal otrok pri mami, kot tudi v težjih odločitvah sodnikov in socialnih delavcev za življenje z očetom. Vendar se v zadnjih letih povečuje tudi število otrok, ki živi z očetom.

Tabela 2
Poroke in razveze v obdobju 1991 – 1999

Leto	Število sklenjenih zakonskih zvez	Število razvez
1991	8.173	1.828
1992	9.119	1.966
1993	9.022	1.962
1994	8.314	1.923
1995	8.245	1.585
1996	7.555	2.004
1997	7.500	1.996
1998	7.528	2.074
1999	7.716	2.074

Vir: Statistični Urad Republike Slovenije

Tabela 3
Razveze zakonskih zvez glede na to, komu so bili otroci dodeljeni v obdobju 1989-1998

Otroci so bili dodeljeni	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
možu	95	86	81	98	96	88	76	104	112	101
ženi	1296	1204	1182	1242	1222	1208	933	1190	1185	1194
možu in ženi	45	38	40	38	28	40	34	46	33	41
Drugim osebam	7	5	1	3	1	3	2	5	6	2
Ustanovam	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-
Druge možnosti	8	5	4	6	13	15	9	17	9	21
SKUPAJ	1451	1339	1308	1387	1360	1354	1050	1362	1325	1359

1) Všteti so samo vzdrževani otroci rojeni v zadnji zakonski skupnosti

Vir: Statistični Urad Republike Slovenije

115. Za otroke lahko razveza zakonske zveze pomeni izgubo starševstva in nove življenjske razmere. Vendar so rizični dejavniki, tako glede ekonomskega položaja, kot glede vzgoje otrok ali emocionalnih stisk otrok odvisni od stopnje sodelovanja med starši po razvezi zakonske zveze.

116. Svetovalne in druge storitve, ki jih izvajajo javni zavodi na področju zdravstvenega varstva, šolstva (svetovalne službe) in socialnega varstva ter nevladne organizacije (verske in

druge nevladne organizacije) v okviru lokalnih skupnosti, otrokom in staršem zagotavljata enako dostopnost storitev ter uveljavljanje s to konvencijo priznanih pravic.

117. Na področju socialnega varstva svetovanje staršem in otrokom, opravljajo strokovni delavci (psiholog, socialni delavec, defektologi), v okviru 62 centrov za socialno delo, ki nudijo svetovanje in pomoč staršem in mladostnikom v težjih situacijah v družini, kot so učna pomoč otrokom, svetovanje in pomoč pri odvisnosti, aktivnosti za zdravo življenje, pomoč otrokom z motnjami vedenja in osebnosti in druge preventivne in svetovalne programe.

118. Posebnega pomena je svetovalni razgovor pred razvezo, kjer naj bi zakoncema ponudili prostor, ki bo omogočil nov začetek dela v novih pogojih in okoliščinah življenja. V tem kontekstu je tudi sodelovanje otroka razumljivo. Uvaja se mediacija, kot metoda posredovanja, ki nudi pomoč staršem in otrokom ob ločitvi staršev, kateri pa bo vsekakor potrebno v bodoče posvetiti večjo pozornost. V letu 1998 je imelo zakonsko ali družinsko svetovalnico, kot samostojno organizacijsko enoto 8 CSD, vzgojno svetovalnico za otroke in mladostnike pa trije. V obdobju v letu 1996 do približno 2000 je 40 centrov za socialno delo razvilo in izvajalo 368 različnih dodatnih programov. Število dodatnih (preventivnih in razvojnih) programov, namenjenih izobraževanju, informiranju in svetovanju staršem, zakoncem in otrokom pa se je povečalo v letu 1993, ko je Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve začelo, na podlagi javnih natečajev, sofinancirati izbrane programe. Posamezni CSD so razvili kot tipične dejavnosti informiranja, izobraževanja in svetovanja. Različne projekte, kot so: Čepovski projekt (namenjen je otrokom iz socialno ogroženih družin, ki si pod nadzorom in v obliki skupinskega dela v izrazito podobnem družinskem okolju pridobivajo znanje in socialne veščine za svoj uspešen razvoj), Piranski model (namenjen je otrokom z lažjimi motnjami vedenja in osebnosti), in različne Mladinske delavnice. Mladinske delavnice (predstavljajo projekt primarne preventive, ki je usmerjen za populacijo šolskih otrok), v katere je vključeno do 10.000 učencev, adolescentov 7. in 8. razredov letno (v katerega je vključeno 25 centrov za socialno delo), so usmerjene k razvijanju pozitivnih življenjskih vzorcev (miselnih, čustvenih, vedenjskih) oziroma (hkrati) otrok, na preprečevanju alkoholizma, narkomanije, nasilja, AIDS-a mladih in predstavlja lep primer interdisciplinarnega in medresorskega sodelovanja (šolstvo, vzgoja in izobraževanje in socialno varstvo) ter povezav državnega in nevladnega sektorja. Programi za podporo družini in otrokom, programi priprave na partnerstvo, in starševstvo, programi za ohranjanje in krepitev duševnega zdravja otrok in mladostnikov, ki jih Ministrstvo za delo, družino in socialno varstvo sofinancira na podlagi javnih natečajev in katerih izvajalci so pretežno nevladne organizacije pa omogočajo večjo izbiro storitev.

119. Poleg omenjenih storitev in programov, ki jih izvajajo vladne in nevladne organizacije svetovalni centri za otroke, mladostnike in starše, ki so ustanovljeni v Ljubljani, Kopru, Mariboru in Novem Mestu nudijo pomoč staršem, mladostnikom in otrokom ob razvojnih težavah in kriznih situacijah z multidisciplinarnim teamom strokovnjakov. Sodelujejo z različnimi institucijami, izvajajo informativno in svetovalno dejavnost ter terapevtsko delo ter so regijsko organizirani. V letu 1996 je približno 2000 otrok in njihovih staršev prejelo različne oblike pomoči, kot so: svetovanje pri težavah v odnosih med družinskimi člani, pomoč otrokom z učnimi in vedenjskimi težavami, pomoč fizično in psihično zlorabljenim otrokom.

B. K 18. členu - odgovornost staršev za otrokovo vzgojo in varstvo

120. Te določbe konvencije so bile obrazložene v prvem poročilu Republike Slovenije (odstavki 113-125).

121. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih v 113. členu določa, da roditeljsko pravico izvršujejo starši sporazumno, kadar starši živijo ločeno, izvršuje roditeljsko pravico tisti izmed njih, pri katerem otrok živi (114. člen Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih). V skladu z 18. členom Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah pa sta oba starša odgovorna za otrokovo vzgojo in razvoj. Iz tega razloga naj bi se v slovenskem pravu uveljavila skupno varstvo in vzgoja otrok. Ob pogoju, da je otroku v korist, bi bil pri sporazumni razvezi mogoč (že po veljavnem pravu, kajti ureditev po členu 78/2 ZZZDR velja samo pri razvezi na tožbo) tudi sporazum, po katerem bi otrok ostal v varstvu in vzgoji obeh staršev.

122. Zaposlenim staršem država omogoča dostopnost do javnih in zasebnih vrtcev. Zakon o vrtcih daje staršem pravico do izbire programov za njihove otroke v javnem ali zasebnem vrtcu.

Za otroke, ki zaradi bolezni ne morejo biti vključeni v vrtec, lahko starši po posebnem postopku uveljavljajo tudi opravljanje predšolske vzgoje na domu. Iz vidika ponudbe različnih programov predšolske vzgoje zakon omogoča, da javni in zasebni vrtci izvajajo programe (dnevni, poldnevni, krajši, ki se izvajajo dopoldan, popoldan ali izmenično) tako v stavbah vrtcev, kot tudi v vzgojno-varstvenih družinah, ki delujejo na domu vzgojitelja ali pomočnika vzgojitelja.

123. Po podatkih Ministrstva za šolstvo in šport, je bilo v šolskem letu 1999/2000 delovalo 274 javnih vrtcev, ki so jih občine, njihove ustanoviteljice organizirale tako, da jih je 99 delovalo kot samostojni vrtci in 155 kot enote vrtcev pri osnovni šoli. V istem šolskem letu je v državi delovalo tudi 14 zasebnih vrtcev. Podlaga za izvedbo programa v javnih vrtcih je Kurikulum za vrtce (nacionalni dokument), programi zasebnih vrtcev pa so različni, pripravi jih ustanovitelj in se izvajajo, če si pridobijo pozitivno mnenje Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje. Trenutno se v zasebnih vrtcih izvajajo programi po posebnih pedagoških načelih (Waldorfski vrtec), programi, ki vsebujejo krščanske vsebine, program s poudarkom na angleškem jeziku, na glasbi, nekaj zasebnih vrtcev pa izvaja javno veljavni program. t.j. Kurikulum za vrtce.

124. Delež predšolskih otrok, vključenih v vrtec, se postopno zvišuje, vendar po statističnih podatkih še vedno približno 40 % otrok v starosti od 1. do 7. leta ni redno vključenih v katero izmed oblik organizirane institucionalne vzgoje. Varstvo teh otrok poteka v okviru družin, sorodstva in sosedstva. Največje število otrok v vrtcih je starih 3 do 6 in več let (v šolskem letu 1997/1998 je bilo teh otrok 53.761, 1999/2000 pa 54.528 otrok) medtem, ko se število otrok starih do treh let zmanjšuje (v šolskem letu 1997/98 je bilo število teh otrok 9901 in 1999/2000 9623 otrok). Število vzgojno-varstvenih družin je relativno majhno in se z leti zmanjšuje. Leta 1990/91 je bilo 107 varstvenih družin s 640 otroki, medtem ko se je to število v šolskem letu 1998/99 zmanjšalo na 30 z 245 otroki.

125. Za otroke, ki niso vključeni v vrtec, poznamo oblike igralnih-skupin in drugih krajših programov, ki jih vrtci dodatno izvajajo (80-urni vzgojni program, potujoči vrtec, cicibanove urice, urice pravljic, različne delavnice, praznovanja))

126. Za otroke, ki niso vključeni v vrtce, Vlade Republike Slovenije tudi predlaga amandma k 70. členu novega zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, na podlagi katerega naj bi se posamezni znesek otroškega dodatka iz veljavne tabele o višini otroškega dodatka povečal za 20 %.

127. Programi predšolske vzgoje se financirajo iz javnih sredstev, sredstev ustanovitelja, plačil staršev ter donacij in drugih virov. Plačilo staršev določi lokalna skupnost na podlagi »Pravilnika o plačilih staršev za programe v vrtcih«. Starši plačujejo največ 80 % cene programa, v katerega je vključen otrok. Plačilo 80 % cene je polno plačilo. Če je v vrtec vključen več, kot en otrok iz družine, plačujejo starši za starejše otroke en razred nižjo ceno. Starši, ki prejemajo denarni dodatek po zakonu o socialnem varstvu, so po zakonu o vrtcih plačila oproščeni. V zakonu je tudi določeno, da imajo pri sprejemu v vrtec prednost otroci iz socialno ogrožene družine.

Tabela 4

Število in % otrok, katerih starši so oproščeni plačila programov predšolske vzgoje

Leto	Število	%
1989	1255	1,7
1990	1668	2,3
1991	1932	2,8
1992	2563	3,9
1993	2806	4,2
1994	4148	6,2
1995	4208	6,3
1996	-	-
1997	2742	4,4

1998	2.659	4,2
1999	5386	4,2

Vir: Statistični Urad Republike Slovenije

128. Pravilnik o plačilih staršev je do dne 27.5.2000 vseboval tudi poseben člen, ki je določal, da lahko vrtec zaradi nerednega plačevanja staršev, otroka izključi. Ustavno sodišče Republike Slovenije je odločilo, da je takšno določilo protiustavno in nezakonito ter ga zato razveljavilo.

129. V obrazložitvi je posebej poudarilo, da 56. člen Ustave zagotavlja otrokom posebno varstvo in skrb, Zakon o vrtcih pravico otroka, da obiskuje vrtec ter 3. člen Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah, da so otrokove koristi glavno vodilo tudi zakonodajalcu. Zato bo eventualna rešitev tega vprašanja z dopolnitvijo Zakona o vrtcih morala biti takšna, da bo dala prednost varovanju otrokovih pravic pred ekonomskim interesom vrtca.

C. K 9. členu - ločitev otrok od staršev

130. Ta določba konvencije je bila že obrazložena v prvem poročilu republike Slovenije (odstavki 126-136)

131. Po Zakonu a zakonski zvezi in družinskih razmerjih odloča o varstvu in vzgoji otrok ob razvezi zakonske zveze na tožbo zaradi nevzdržnosti ali ob razveljavitvi zakonske zveze sodišče (člen 78 Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih); v vseh drugih primerih, ko starša ne živita (več) skupaj in ko se o varstvu in vzgoji otrok ne moreta sporazumeti, pa odloča o tem vprašanju center za socialno delo (člen 105 Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih). Ustavno sodišče RS je 1. julija 1999 odločilo, da ni v skladu z ustavo, da je za odločanje o varstvu in vzgoji otrok v 105. členu zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih določena pristojnost centrov za socialno delo, v 78. členu istega zakona pa pristojnost sodišča. Ustavno sodišče meni, da ni v skladu z ustavo zaradi tega, ker v nekaterih primerih za odločanje o varstvu in vzgoji otrok, ko starši ne živijo več skupaj, določa pristojnost sodišča, v drugih pa centra za socialno delo, zato je dalo rok Državnemu zboru, da v roku 1 leta odpravi ugotovljeno neskladnost. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve je zato pripravilo Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Najpomembnejša sprememba je, da se drugi odstavek 105. člena zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih spremeni tako, da se glasi »če se starši ne sporazumejo, odloči o tem sodišče v skladu z 78. členom tega zakona.«. S takim predlogom je odpravljena ugotovljena neustavnost, da je v 105. členu Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih za odločanje o varstvu in vzgoji otrok določena pristojnost centra za socialno delo, v 78. členu istega zakona pa pristojnost sodišča. Možna zakonodajna rešitev bi lahko tudi bila v posebnem zakonu o zaščiti (varstvu) otrok, ki bi poleg državnih ukrepov na tem področju, vseboval tudi pravila posebnega postopka, ki bi v največji možni meri zagotavljali varstvo otrokovih koristi in pravic.

132. Pravica do osebnih stikov staršev z otrokom ne izvira iz rodiljske pravice in tudi ni njen preostanek, ampak je samostojni element starševstva. Vendar pa po slovenskem pravu osebni stiki med otrokom in starši niso samo pravica staršev, ampak tudi pravica otroka. Stike legitimira v prvi vrsti otrokova korist. Zato bi bilo potrebno v otrokovem interesu, poleg stikov med otrokom in starši omogočiti tudi možnost stikov otroka tudi z drugimi osebami, če je otrok navezan nanje, npr. otrokovim starim staršem, polnoletnim bratom in sestram ali nekdanjim rejnikom. Po slovenskem pravu ostaja ta možnost na temelju 119. člena. Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, po katerem je socialno varstvo dolžno storiti ukrepe, potrebne za varovanje otrokovih koristi. Vendar bi bilo potrebno izrecno predpisati, da ima otrok pravico do stikov z osebami, ki so mu blizu, razen če je to v nasprotju z njegovo koristjo.

D. K 10. členu - združevanje družin

133. Pravica do združitve otrok s starši je bila že obrazložena v prvem poročilo Republike Slovenije (odstavki 137-140).

134. V zakonu o azilu, ki je bil sprejet leta 1999, sta v 3. členu opredeljena pojma celovitost družine in pravica ožjih družinskih članov. S priznanjem pravice do azila tudi ožjim družinskim

članom begunca se uresničuje splošno sprejeto načelo celovitosti družine, ki je zajeto v številnih mednarodnih aktih in uživa mednarodno zaščito. Naveden člen določa, da se pravica do azila prizna tudi ožjim družinskim članom begunca. Za ožje družinske člane se po zakonu štejejo zakonec, mladoletni neporočeni otroci in starši mladoletnih beguncev. Pri mladoletnih otrocih brez staršev se za ožjega družinskega člana šteje oseba, ki je pooblaščen, da skrbi za otroka.

E. K 4. točki 27. člena - preživljanje otrok

135. Ta določba konvencije je bila že obrazložena v prvem poročilu Republike Slovenije (odstavki 141-145).

136. Preživljanje otroka je pomembna dolžnost staršev, ki pa ni odvisna od obstoja roditeljske pravice. V skladu z Zakonom o zakonski zvezi in družinskih razmerjih morajo starši preživljati otroka, tudi če se jim roditeljsko pravico odvzame, pa tudi po prenehanju roditeljsko pravico, če se otrok redno šola, ali če zaradi telesne oziroma duševne prizadetosti ni sposoben za pridobivanje in nima sredstev za življenje. Novi Zakon o pravnem postopku sedaj izrecno določa, da mora sodišče o varstvu, vzgoji in preživljanju otrok, odločiti ne glede na zahteve strank in tudi v primeru, ko nihče izmed zakoncev zahtevkov sploh ne postavi. Le odločanje brez zahtevka strank je vezano na pogoj, da je ta možnost še posebej predvidena z zakonom, za odločanje ne glede na postavljeni zahtevek pa je pooblastilo generalno (2. odstavek 408. člena ZPP).

137. S sodbo določena preživnina se določi po potrebi upravičenca (otroka) ter možnosti zavezanca in se usklajuje z gibanjem življenjskih stroškov in osebnih dohodkov v Republiki Sloveniji po sklepu centra za socialno delo. Na ta način se usklajuje tudi preživnina, določena z dogovorom pri centru za socialno delo, če ni z dogovorom določen drugačen način usklajevanja preživnine, ki je ugodnejši za upravičenca. Pravnomočno odločbo o preživnini pošlje center za socialno delo, na območju katerega ima upravičenec do preživnine stalno prebivališče. V primeru neplačevanja preživnine se opravi prisilna izvršitev sodne odločbe ali odločbe, izdane v upravnem postopku. Postopke izvršbe in postopek zavarovanja se uvede na predlog upnika. Izvršilne stroške plača upnik

138. Zaradi zaščite interesa otroka oziroma njegove pravice do preživnine je Republika Slovenija z Zakonom o jamstvenem in preživninskem skladu (sprejel ga je Državni zbor po hitrem postopku, 23. junija 1999), institucionalizirala pravico do nadomestila preživnine, ki ne prejemajo sodno ali upravno priznane preživnine in ki živi v družini, v kateri dohodek na družinskega člana ne presega 55 % povprečne plače v državi v preteklem letu. Sredstva za kritje pravic otrok do nadomestila neplačane preživnine pridobiva sklad iz državnega proračuna in z izterjavo terjatev. Namen preživninskega sklada je zagotoviti socialna varnost otrok, ki živijo v družinah z nižjimi dohodki, kjer preživninski zavezanci ne izpolnjujejo redno svojih obveznosti. Po zakonu o jamstvenem in preživninskem skladu Republike Slovenije, je namreč do izplačila nadomestila preživnine upravičen tisti otrok, ki mu je z začasno odredbo, s pravnomočno sodbo oziroma z dogovorom pri centru za socialno delo določena preživnina, ki je zavezanec ne plačuje. Prav tako mora biti državljan Republike Slovenije in imeti stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, če je tako odločeno z meddržavnim sporazumom ali ob pogoju vzajemnosti. Upravičenec ne sme biti še star 18 let, živeti pa mora v družini, kjer dohodek na družinskega člana ne presega 55 % povprečne plače v preteklem letu. Poleg tega mora biti vložen predlog za izvršbo, star najmanj tri mesece. Višina nadomestila preživnine od prvega oktobra 2000, znaša za otroka do 6 leta starosti znaša 10.794 SIT, za otroka od 6. do 14. leta starosti 11.873 SIT in za otroka nad 14 let. letom starosti 14.032 SIT. Kadar je preživnina nižja od omenjenih zneskov, je višina nadomestila preživnine enaka znesku preživnine, določene s sodbo ali začasno odredbo oziroma dogovorom. Nadomestilo preživnine se zmanjša za znesek morebitne plačane preživnine.

139. Jamstveni in preživninski sklad je od oktobra 1999 do septembra 2000 prejel 2.106 zahtev za uveljavitev nadomestila preživnine za 2.704 otrok. Statistični podatki kažejo, da je največ podanih zahtev za enega otroka (70 odstotkov), dobrih 24 odstotkov pa jih je za dva, dobri trije odstotki pa za tri, štiri in pet otrok. Pojavljajo se tudi zavezanci, ki svojih obveznosti ne poravnava za več otrok različnim zastopnicam oziroma zastopnikom. Večino zahtev, slabih 97 odstotkov so vložile matere, vlagatelj očetov pa je samo 3,4 odstotka. Preživnina je najpogosteje sodno določena (70 odstotkov), v 29 odstotkih primerov se jim je uspelo o višini preživnine dogovoriti na centrih za socialno delo. Pri skoraj treh četrtinah vloženih zahtev, predstavlja izvršilni naslov, vložen predlog za izvršbo, ki še teče. Največ zahtev je bilo vloženih za

šoloobvezne otroke med 6. in 14. letom, 36 odstotkov za otroke med 14. in 18. letom ter nekaj več kot 6 odstotkov za otroke do šestega leta starosti. Sklad je do sredine oktobra izdal 1.953 odločb, od tega 1426 pozitivnih. Do 30. oktobra 2000 je sklad upravičencem izplačal skupno 151.493.003 SIT. Povprečno mesečno izplačilo sklada znaša dobrih 11.000 tolarjev. Na skladov račun je doslej 72 prežिवninskih zavezancev vrnilo 4.642.884 tolarjev.

Tabela 5

Število zahtev in število otrok, ki so uveljavljali preživnino

Mesec		število zahtev	število otrok
od 18. do 31. oktobra 1999		494	666
november	1999	474	616
december	1999	202	252
januar	2000	155	214
februar	2000	122	165
marec	2000	155	184
april	2000	89	115
maj	2000	106	137
junij	2000	115	153
julij	2000	58	70
avgust	2000	62	81
september	2000	74	87
SKUPAJ		2.106	2.704

Vir: Jamstveni in preživninski sklad

140. Interes otroka je zavarovan tudi v primeru, da tujec ali begunec ni poravnal preživninskih obveznosti. 47. člen zakona o tujcih med drugim določa, da se potnega lista za begunca in potnega lista za tujca (s katerim begunec oziroma tujec lahko zapusti Republiko Slovenijo), na zahtevo sodišča ali centra za socialno delo ne izda tujcu, ki ni poravnal preživninskih obveznosti iz zakonske zveze ali razmerja med starši in otroki do upravičencev, ki stalno prebivajo v Republiki Sloveniji.

141. Izmikanje plačevanja preživnine oziroma preživninske obveznosti določene z izvršljivo sodno poravnavo, izvršljivim dogovorom, sklenjenim pred drugim organom ali z drugim izvršljivim naslovom pa se v skladu z 203. členom Kazenskega zakonika kaznuje z zaporom do enega leta. Če izreče sodišče pogojno obsodbo, lahko naloži storilcu, da mora redno plačevati preživnino, lahko pa tudi, da mora poravnati zaostalo preživnino ali druge prisojene obveznosti, nastale ob preživljanju.

Tabela 6

Število polnoletnih oseb, zoper katere je bil kazenski postopek v zvezi s kaznivim dejanjem izmikanje plačevanju preživnine pri državnem tožilcu končan (po vrsti odločbe), 1990-1999

Leto	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Zavržena ovadba	54	61	64	64	43	46	76	85	111	77
Vložen obtožni akt	94	124	110	99	66	91	96	90	98	106
Drugo	1	2	0	0	2	0	4	5	4	1
SKUPAJ	149	187	174	163	111	137	176	180	213	184

Vir: Statistični Urad Republike Slovenije

142. Kljub ustanovitvi preživninskega sklada in pravice do nadomestila preživnine za socialno šibke družin, pa v praksi večje število otrok ne prejema sodno ali upravno določene preživnine. Zato bi bilo potrebno zagotoviti hitro ukrepanje sodnih organov v primeru izvršbe ali zagotoviti pravico do nadomestila preživnine za vse otroke.

F. K 20. členu - otroci prikrajšani za družinsko okolje

143. Določba konvencije je bila že obrazložena v prvem poročilu Republike Slovenije (odstavki 146-158).

144. Otroci in mladoletniki, za katere starši ne skrbijo, ki nimajo staršev ali so brez družinske oskrbe, uživajo posebno varstvo države. Njihov položaj ureja Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Okoli 86 % teh otrok, uživa alternativne oblike vzgoje in varstva, kot so skrbništvo, rejništvo in posvojitev. Ostalih 14 % pa je nameščenih v institucionalno vzgojo in druge oblike (stanovanjske skupine).

Pod skrbništvom, kot posebno obliko družbenega varstva otrok, je bilo leta 1999 1158 otrok, kar je v primerjavi z letom 1995 105 otrok manj (leta 1995 je bilo obravnavanih pri centrih za socialno delo 1263 otrok). V Sloveniji. imamo približno 750 rejniških družin v katerih je bilo leta 1999 v povprečju nameščenih 1.490 otrok in mladostnikov. Meseca februarja leta 2000 je bilo nameščenih v rejniške družine 1.440 otrok. Vsaka rejniška družina je upravičena do nadomestila stroškov za otoka medtem, ko rejnica prejema minimalno nagrado (v letu 1999 je ta nagrada znašala okoli 11% povprečne neto plače). Določeno število rejnic (v letu 1999 od 120 do 130 rejnic) opravlja rejništvo kot edini in glavni poklic (samozaposlena oseba). Otroci s posebnimi potrebami se v zadnjih letih redkeje vključujejo v rejniške družine, ker je država razvila druge oblike obravnave (ambulantna, mobilna obravnava).

145. V Republiki Sloveniji število posvojenih otrok iz leta v leto upada. Tako je bilo je bilo po podatkih Urada Republike Slovenije za statistiko leta 1994 posvojenih 86 otrok, leta 1995 le še 64 otrok, leta 1997 57 otrok, leta 1998 46 posvojenih otrok in leta 1999 59 posvojenih otrok (od tega 23 enostranskih). Večina posvojencev je mlajših od 5 let (okoli 80 %).

146. V Sloveniji trenutno nimamo doma za otroke, ki sicer opravlja naloge institucionalnega varstva otrok in mladostnikov, prikrajšanih za normalno družinsko življenje. Vsi otroci v starosti do sedem let, ki ne morejo živeti v svoji biološki družini, so zato nameščen v družinsko varstvo - rejniške družine. Izjema so le otroci, ki so nameščen v zavode za namenom usposabljanja. Tudi šolajoči otroci in mladostniki so v velikem številu nameščen v rejniške družine. Hkrati pa obstaja možnost nameščanja otrok in mladostnikov v vzgojne zavode ali mladinske domove. V R. Sloveniji deluje osem vzgojnih zavodov za otroke z motnjami v vedenjskem in osebnostnem razvoju in dva mladinska domova, ki sodijo v šolstvo. Dvoje od teh instituciji ima osnovno šolo v katerih so v razredih manjše skupine (6-12 učencev). Štiri od omenjenih institucij, ki so locirane po Sloveniji sprejema otroke od 7-15 leta starosti. Ostali trije zavodi so namenjeni otrokom z motnjami vedenja in osebnosti od 15 do 18 leta. Zagotovljeno jim je srednješolsko izobraževanje ali usposabljanje v srednjih šolah v okviru zavodov ali izven njih. Vzgojno delo poteka v vzgojnih ali v stanovanjskih skupinah. Skupno število otrok na začetku šolskega leta je v vseh zavodih 409 (od tega je bilo leta 1999 251 otrok, nameščenih z odločbo centra za socialno delo) in so razporejeni v 33 vzgojnih oziroma 17 stanovanjskih skupinah.

147. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve je začelo pripravljati tudi zakon o rejniški dejavnosti, s katerim bodo določeni pogoji za opravljanje rejništva, opredeljene dolžnosti rejnic in centra za socialno delo, urejeno plačevanje rejnine in rejniška pogodba, postopek za pridobitev dovoljenja za opravljanje rejništva in opravljanje rejništva, kot poklic ter druga vprašanja v zvezi z izvajanjem zakona.

148. Prav tako bi bilo potrebno organiziranosti in koordinaciji dela na področju posvoitev posvetiti večjo pozornost, čeprav je osnovni problem v tem trenutku poenotenje strokovnega dela in praktične uporabe znanja, ki na tem področju že obstaja. Na nek način sodi k problemom organiziranosti tudi razvoj supervizijske mreže, ki bo obvezno zajela vse strokovne delavce in dodatnega usposabljanja strokovnih delavcev, ki je na tem področju precej zapostavljeno. Poleg »Deteljice«, kot nevladne organizacije, ki opravlja storitve svetovanja, izobraževanja in

usposabljanja na področju posvojitve, se bodo nedvomno pojavili še novi pobudniki za izvajanje storitev s področja priprave na posvojitve ali morda tudi s področja posredovanja pri mednarodnih posvojitvah. V vsakem primeru bo potrebno izvajalcem določiti standarde strokovnega dela, ki se nanašajo na delo s posameznimi udeleženci v postopku posvojitve, in izvajanje teh standardov tudi preveriti.

G. K 21. členu - posvojitve

149. Določba konvencije je bila že obrazložena v prvem poročilu Republike Slovenije (odstavki 159-168)

150. V Sloveniji število posvojitve iz leta v leto upada, zato je Slovenija leta 1999 pristopila k Haški konvenciji o varstvu otrok in sodelovanju pri meddržavnih posvojitvah. Zakon o ratifikaciji konvencije o varstvu otrok in sodelovanju pri meddržavnih posvojitvah (Uradni list RS Mednarodne pogodbe št. 14/99) je določilo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve kot centralni organ za izvajanje konvencije, ki bo v sodelovanju s centri za socialno delo, drugimi pooblaščenimi organizacijami, Ministrstvom za notranje zadeve ter drugimi pristojnimi ministrstvi skrbelo za izvajanje konvencije. Pripravlja pa se tudi bilateralni sporazum z Albanijo in Makedonijo o meddržavnih posvojitvah, na podlagi katerega bo lahko vodila postopke posvojitve tudi z Albanijo in Makedonijo.

H. K 19. in 39. členu - zaščita zlorabljenih, trpinčenih in zanemarjenih otrok

151. Določba konvencije je bila že obrazložena v prvem poročilu Republike Slovenije (odstavki 169-182)

152. Tako na področju vzgoje in izobraževanja (svetovalne službe v osnovnih šolah, šolah s prilagojenimi programi, zavodi za usposabljanje in srednjih šolah nudijo pomoč otrokom, mladostnikom in staršem), kot na področju zdravstvenega varstva ter socialnega varstva se v okviru javnih služb izvajajo standardizirani programi pomoči staršem in otrokom, ki zajemajo terapevtsko delo, svetovanje ali druge ukrepe pomoči staršem in otrokom, ki so v socialnih stiskah in težavah.

153. Na področju socialnega varstva so po zakonu o socialnem varstvu, socialno varstvene storitve, namenjene preprečevanju socialnih stisk in težav (socialna preventiva) in obsegajo tudi aktivnosti in pomoč za samopomoč posamezniku, družini in skupinam prebivalstva, med katere sodijo tudi otroci. V skladu z Zakonom o socialnem varstvu, javna služba obsega storitve prve socialne pomoči (npr. socialna pomoč otrokom in mladim, krizni centri za mlade), storitve osebne pomoči, storitve pomoči družini za dom (psihosocialna in/ali socialna pedagoška pomoč družini, multiprofesionalni krizni teami za načrtovanje in spremljanje postopkov in ukrepov povezanih z zanemarjanjem in zlorabo otrok, dnevni centri) storitve pomoči družini na domu, institucionalno varstvo v zavodu v drugi družini ali v drugi organizirani obliki vodenja in varstva. Med oblikami pomoči zlorabljenim, trpinčenim in zanemarjenim otrokom na področju socialnega varstva, velja omeniti krizne centre (Ljubljana, Celje, Maribor) ki delujejo na področju obravnav ogroženih otrok in nudijo v prvi vrsti zaščito in osebno pomoč otroku, mladostniku ali družini v smislu enodnevnih obravnave oziroma pomoči z možnostjo za kratkotrajno namestitev, svetovanje in urejanje za vrnitev v matično okolje ali družino ter 12 interventnih služb (delujejo v okviru CSD), ki s svojo regijsko organiziranostjo lahko nudijo pomoč neprekinjeno tudi v primerih družinskega nasilja oziroma v razmerju do otrok v različnih stiskah. Tovrstne intervencije pa se na državni ravni spodbuja tudi v obliki projekta javnih del, kjer podjetje B & Z. d.o.o. v povezavi z zavodom Papilot izvaja projekt »Psihosocialna pomoč žrtvam kaznivih dejanj«, na področju cele Slovenije. Znotraj tega projekta se obravnava večje število ogroženih otrok.

154. Z Nacionalnim programom socialnega varstva do leta 2005, se predvideva ustanovitev še dodatnih petih kriznih centrov v Sloveniji. Krizni centri se bodo organizirali za območje s približno 250.000 prebivalci, kar pomeni, da se bodo organizirali regijsko oziroma na ravni več občin, s katerimi bomo pokrili celotno območje RS.

155. Centri za socialno delo, ki zajemajo najširšo kategorijo ogroženih otrok, ko se pojavi že najmanjši sum o ogroženosti otroka so leta 1997 obravnavali 2.756 otrok, za katere so menili, da

po svoji problematiki sodijo v krog ogroženega otroka, leta 1998 2.531 otrok in leta 1999 2.537 otrok.

Tabela 7

Obseg ogroženih otrok po različnih kategorijah v letu 1999

starost otroka	0-6 let	7-14 let	15-18 let	Skupaj
zanemarjanje otroka	260	442	105	807
Psihološka zloraba	148	322	122	592
telesno nasilje	62	180	89	331
spolna zloraba	29	83	33	145
samo sum o neustreznem ravnanju	212	369	81	662
Skupaj	771	1396	430	2.537

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

156. Zaščita otrokovih pravic, zaradi posledic, ki jih trpijo kot žrtve zločinov, storjenih s strani odraslih ali celo njihovih staršev (trpinčenje, spolna zloraba), morajo biti še posebej zaščitene, v okviru strokovnih služb. Zato poteka izobraževanje strokovnih skupin (socialni delavci, zdravstvo, šolstvo, vzgojno varstvene ustanove, sodišča, policija itd.) s ciljem multidisciplinarnе obravnave problematike. Timsko delo, postaja ustaljena praksa obravnave te problematike. Tako so na večini centrov za socialno delo ustanovljeni strokovni timi, v katerih so zastopani različni strokovnjaki, ki že v začetni fazi zaznavajo ogroženost otrok. Na podlagi skupnih informacij izdelajo, strategijo obravnave, s ciljem zaščite ogroženega otroka in seveda tudi sankcioniranja storilca. V multidisciplinarnih timih redno sodelujejo tudi kriminalisti, specializirani za preiskovanje tovrstnih kaznivih dejanj. Njihova naloga je načrtovanje in spremljanje postopkov in ukrepov, povezanih z ustanovitvijo zanemarjanja in zlorabljanja otroka ter nadaljnjega urejanja otrokovega življenja. V Sloveniji deluje okoli 50 takšnih teamov na ravni upravne enote.

157. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve je leta 1998 pripravilo smernice za delo z ogroženimi otroki. Namenjene so koordinaciji dejavnosti, zaščite ogroženih otrok (telesno in duševno nasilje, poškodbe in zloraba, zanemarjanje ali malomarno ravnanje, trpinčenje ali izkoriščanje, vključno z spolnimi zlorabami) ter njihovi rehabilitaciji, ki jo opravljajo različne vladne ali nevladne organizacije. Smernice za delo z ogroženimi otroki vsebujejo konkretne rešitve in predloge za obravnavo ogroženih otrok, postopek za varstvo ogroženih otrok in upravni postopek v primeru ogroženega otroka ter vzpostavljajo sistemski in organizacijski sistem obravnave ogroženih otrok. Vsebina dela z žrtvijo, družino in storilci, pa je prepuščena uveljavljeni metodologiji in različnim teoretičnim postopkom, ki izpostavljajo vsebino, način in funkcijo strokovnega dela v takih primerih. Vendar pa smernici v praksi še niso povsem zaživele, zato je v pripravi Zakona o zaščiti otrok, ki bo na nacionalni ravni reguliral preventivno in kurativno delo na tem področju.

158. Posebno podporo pri telesnem in psihološkem okrevanju zaradi zlorabe in zanemarjanja otrok nudijo tudi nevladne organizacije, kot so SOS telefoni za otroke, ženske in žrtve nasilja. Imajo pa tudi pomembno preventivno vlogo npr. društva proti spolnemu zlorabljanju otrok - Društvo proti spolnemu zlorabljanju, ki poleg že razvite mreže drugih instituciji, nudijo informacijsko in izobraževalno podporo strokovnjakom in javnosti na področju zlorabe otrok.

159. Zavetišča za trpinčene matere in otroke (Ljubljana, Maribor, Krško, Novo Mesto), druga pa so še v ustanavljanju, nudijo trpinčenim materam in otrokom pomoč v primeru nasilja v družini. V skladu z nacionalnim programom socialnega varstva do leta 2005, se do leta 2005 na področju socialnega varstva načrtuje 200 mest za otroke in matere v materinskih domovih in zavetiščih.

160. Sankcioniranje v primeru zanemarjanja in zlorabe otrok opredeljuje Kazenski zakonik R. Slovenije. V posameznih določbah (201. člen opredeljuje kaznivo dejanje zanemarjanja mladoletne osebe in surovo ravnanje medtem, ko 183. člen KZ RS opredeljuje kaznivo dejanje

spolnega napada na osebo, mlajšo od 15 let). V zvezi z kaznivim dejanjem zanemarjanja mladoletne osebe in surovega ravnanja je Ministrstvo za notranje zadeve leta 1991 odkrilo in podalo kazenske ovadbe za 51 kaznivih dejanj, leta 1995 za 95 kaznivih dejanj in v letu 1999 za 151 kaznivih dejanj. Leta 1989 je bilo odkritih in podanih kazenskih ovadb za 64 kaznivih dejanj, leta 1995 za 89 kaznivih dejanj spolnih napadov na osebo, mlajšo od 15 let, v letu 1999 pa za 162 teh kaznivih dejanj.

Tabela 8

Kazniva dejanja in podane ovadbe po 201. in 183. KZ RS za obdobje 1995- 1999

Leto	Število odkritih kaznivih dejanj in podanih kazenskih ovadb po členu 201 KZ RS	Število odkritih kaznivih dejanj in podanih kazenskih ovadb po členu 183 KZ RS
1995	95	89
1996	107	89
1997	136	117
1998	113	176
1999	151	162

Vir: Ministrstvo za notranje zadeve

161. Tudi število obsojenih storilcev, zaradi surovega ravnanja in zanemarjanja otrok se letno povečuje. Tako je bilo leta 1998 na podlagi podanih kazenskih ovadb po členu 201. KZ RS obsojenih 44 polnoletnih storilcev, kar je v primerjavi z letom 1997, 14 polnoletnih storilcev več.

I. K 25. členu - spremljanje izvajanja ukrepov

162. Ta določba konvencije je bila že obrazložena v prvem poročilu Republike Slovenije (odstavki 183)

VII. OSNOVNO ZDRAVJE IN SOCIALNO VARSTVO

A. K 23. členu - otroci s posebnimi potrebami

163. Otroci s posebnimi potrebami so deležni posebne skrbi države. Otroci z motnjami v telesnem in duševnem razvoju ter druge huje prizadete osebe imajo pravico do izobraževanja in usposabljanja za dejavno življenje v družbi, ki se financira iz javnih sredstev. Imajo enake možnosti dostopa do zdravstvenih služb in drugih služb ter pravico do denarnih prejemkov v sistemu družinskih prejemkov, davčnih olajšav ter druge ugodnosti iz naslova delovnih razmerij in pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter socialnega varstva.

164. Te pravice so bile že obrazložene v prvem poročilu Republike Slovenije (odstavki 185-203).

165. Na področju družinskih prejemkov se je leta 1999 podaljšala starostna meja upravičenosti do dodatka za nego otroka in se v skladu z Zakonom o družinskih prejemkih izplačuje enemu od staršev hudo bolnega otroka, ali otroka s telesno in duševno prizadetostjo, starega do 18 let oziroma z letom 1999 tudi za otroka, ki se šola, toda najdlje do dopolnjenega 26 leta starosti. Višina dodatka za nego otroka je bila 12.737,00 SIT (julij 2000); če je bil otrok v dnevnem institucionalnem varstvu, v katerem ima brezplačno oskrbo pa 8.491,00 SIT - julij 2000. Dodatek ne pripada otroku v času, ko je v celodnevni brezplačni oskrbi v zavodu. Pravica je univerzalna in neodvisna od dohodkov in se ne izključuje s pravico do otroškega dodatka.

Tabela 9**Povprečno mesečno število upravičencev dodatka
za nego otroka in porabljena sredstva 1997- 2000**

Leto	Povprečno mesečno število upravičencev	Sredstva v mio SIT
1997	3.705	495,35
1998	4.132	567,60
1999	4.424	631,13
2000	4.581	722,60

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

166. Poleg sprememb na področju družinskih prejemkov novi zakon o varstvu starševstva in družinskih prejemkih, ki je v parlamentarni proceduri, predlaga še posebne ugodnosti za starše z invalidnim otrokom, kot so možnost podaljšanega dopusta za nego otroka za 90 dni, možnost dela s skrajšanim delovnim časom, ob prejemanju plače po dejanski delovni obveznosti, država pa bi zagotavljala plačilo prispevkov. Novi zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki je bil sprejet leta 2000, pa je že uvedel možnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki ga lahko uveljavlja mati, oče ali druga oseba, ki skrbi za invalidnega otroka, ki ni zmožen za samostojno življenje in delo in se prostovoljno pokojninsko in invalidsko zavaruje. S tem, bodo postopno zmanjšane razlike med družinami, ki imajo otroka v institucionalni obravnavi in tistimi, ki imajo invalidnega družinskega člana doma.

167. Izvajanje vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami je opredeljeno v šolski zakonodaji. Med skupino otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami lahko v skladu z novo šolsko zakonodajo (sprejeto leta 2000) uvrščamo: otroke z motnjami v duševnem razvoju, slepe in slabovidne, gluhe in naglušne, otroke z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirane, dolgotrajno bolne in otroke s primanjkljaji na posameznih področjih in tiste z motnjami vedenja in osebnosti. otrok in mladostnikov (do 18 leta starosti), ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov vzgoje in izobraževanja z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene programe vzgoje in izobraževanja oziroma posebne programe vzgoje in izobraževanja. Vzgoja in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami temelji na cilji in načelih, določenih v zakonih za posamezno področje vzgoje in izobraževanje in na naslednjih ciljih in načelih: enake možnosti s hkratnim upoštevanjem različnosti otrok, ohranjanje ravnotežja med različnimi vidiki otrokovega telesnega in duševnega razvoja, vključevanje staršev v proces vzgoje in izobraževanja, zagotovitev ustreznih pogojev, ki omogočajo optimalen razvoj posameznega otroka, pravočasne usmeritve v ustrezen program vzgoje in izobraževanja, organizacije vzgoje in izobraževanja čim bližje kraju bivanja, celovitost in kompleksnost vzgoje in izobraževanja, individualiziranega pristopa, kontinuiranosti programov vzgoje in izobraževanja, interdisciplinarnosti. V šolskem letu 1998/99 v Sloveniji v vrtcih delovalo 56 razvojnih oddelkov (1,7 % vseh oddelkov v vrtcih). Večina razvojnih oddelkov je bila namenjena duševno prizadetim otrokom - 62,5 %, 22 % oddelkov pa telesno prizadetim otrokom. V razvojne oddelke je bilo vključenih 277 otrok (0,44 % vseh vključenih otrok) in sicer 156 otrok, vključenih v oddelke za duševno prizadete (65 %), 67 otrok pa v oddelke namenjene telesno prizadetim otrokom (21 %). V razvojnih oddelkih je bilo v šolskem letu 1997/98 zaposlenih 151 strokovnih delavcev, med njimi je bilo 80 (53 %) specialnih pedagogov. Število razvojnih oddelkov v zadnjih letih močno upada, ker je en del teh otrok že integriran v redne oddelke, več pa se tudi delež otrok, ki ostajajo iz različnih vzrokov doma. Varstvo teh otrok poteka v okviru družin, sorodstva in sosedstva. Predšolska vzgoja na domu za otroke, ki zaradi bolezni ne morejo biti vključeni v vrtec in jo izvaja vrtec ali druga pravna oseba, ki je registrirana za opravljanje tovrstne dejavnosti in ima ustrezne delavce. pa še ni zaživela v praksi, razen v okviru javnih del. Obstaja pa tudi velika potreba po zakonski ureditvi in realizaciji zgodnjega odkrivanja otrok s posebnimi potrebami.

168. V osnovne šole s prilagojenim programom je bilo leta 1999 skupno vključenih 2948 otrok, od tega 2632 otrok z lažjimi motnjami v duševnem razvoju, 37 slepih in slabovidnih, 153 gluhih ali naglušnih, 65 otrok z vedenjskimi in osebnostnimi motnjami in 61 otrok z gibalno oviranostjo. V različnih oblikah usposabljanja je bilo v Zavode ali oddelke pri osnovnih šolah s prilagojenim programom še 1996 otrok od tega 410 gluhih ali naglušnih, 87 slepih ali slabovidnih, 167 gibalno oviranih, 444 z motnjami v vedenju in osebnosti in 888 z zmernimi, težjimi in težkimi motnjami v duševnem razvoju. Skupno število vključenih otrok v dobi osnovnošolskega

izobraževanja in usposabljanja je tako 4944, od tega 124 slepih in slabovidnih, 563 gluhih in naglušnih, 229 gibalno oviranih otrok, 509 otrok z motnjami v vedenju in osebnosti ter 3520 otrok različnih stopenj duševne prizadetosti. V različne oblike srednješolskega izobraževanja s prilagojenim izobraževanjem je bilo vključeno 563 mladostnikov.

169. Poleg celodnevne se uveljavljajo tudi nove oblike dela, kot so dnevno varstvo in usposabljanje (8-9 ur), pol dnevno varstvo in usposabljanje (4-5 ur), kratkotrajni in začasni sprejemi in bivalne skupnosti, ki imajo cilj zagotoviti ustrezno in celovito obravnavo v domačem okolju in izenačevanje možnosti za neodvisno življenje. Pomembno dejavnost na področju dela otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami izvajajo invalidske organizacije, ki pripravljajo šole za starše, nudijo pomoč družini z invalidnim otrokom in opravljajo posamezne podperne storitve za študente invalide (gradiva v prilagojenih tehnikah, prevozi).

170. V kolikor podamo splošno oceno področja ugotovimo, da je to dobro organizirano, razvita je mreža posebnih institucij, ki postopoma dopolnjujejo svoje programe dela, pozitivno lahko ocenimo postopno izenačevanje položaja družin, ki imajo otroka v zavodu in tistih, ki imajo otroka in mladostnika s posebnimi potrebami vključenega v druge organizirane obravnave (dnevno, pol dnevno, kratkotrajni začasni sprejemi v zavod, mobilna služba idr.) ali doma. Razveseljuje ugotovitev, da se v državi povečuje število bivalnih skupnosti, kamor se vključujejo mlajši invalidi. V mesecu juniju 2000 je bil tudi sprejet temeljni manjkajoči zakon za področje izobraževanja otrok s posebnimi potrebami, Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. S tem se je začel dolgotrajnejši proces integracije otrok s posebnimi potrebami v redne oblike izobraževanja. Zakon ureja usmerjanje in določa načine in oblike izvajanja vzgoje in izobraževanja. Namesto dosedanjega razvrščanja otrok, ki je bil v pristojnosti Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve zakon narekuje obvezno preverjanje primernosti usmeritve, ki ga bo izvajalo Ministrstvo za šolstvo in šport. Novost zakona je, da omogoča usmerjanje otrok s posebnimi potrebami v redne izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, prilagojene programe, ki zagotavljajo pridobitev enakovrednega izobraževalnega standarda, prilagojene programe, ki zagotavljajo pridobitev nižjega izobraževalnega standarda, posebne programe in vzgojne programe. pomembna novost v zakonu je tudi zagotavljanje potrebne dodatne opreme za študente s posebnimi potrebami, ki se vključujejo v študijske programe.

171. Vključevanje mladih invalidov v trg delovne sile omogočajo programi usposabljanja in priprave na zaposlitev invalidov ter drugi ukrepi, med njimi: zaščita pred odpuščanjem, prilagoditev delovnih mest in delovnih naprav zaradi težje invalidnosti, zagotavljanje poklicnega usposabljanja, ki je potrebno zaradi invalidnosti, pomoč pri samozaposlovanju. S sprejetjem Programa zaposlovanja invalidov do leta 2002, pa se intenzivira obseg in kvaliteta usposabljanja invalidov, da se bodo lahko potegovali za zaposlitev na trgu dela.

B. K 24. členu – zdravje in zdravstveno varstvo otrok

172. Določbe konvencije so bile že obrazložene v prvem poročilu Republike Slovenije (odstavki 204-227).

173. Državni zbor je leta 2000 sprejel nacionalni program zdravstvenega varstva Republike Slovenije - Zdravje za vse do leta 2004, ki vključuje tudi aktivnosti varovanja zdravja otrok in mladostnikov, med njim: izboljšanje zdravstvene vzgoje, izboljšanje zdravstvenega in zobozdravstvenega varstva otrok, celostno varovanje zdravja predšolskih, otrok in mladostnikov z uporabo dispanzerske metode dela, izvajanje posebnih programov za odkrivanje in spremljanje posebej ogroženih otrok in skupin in z izvajanjem sodobnih preventivnih programov. Obseg preventivnega zdravstvenega varstva je natančno vsebinsko in organizacijsko določen v Navodilu za izvajanje preventivnega zdravstvenega varstva na primarni ravni (Ur. list št. 19/98), ki ga je izdal Minister za zdravstvo RS. Navodilo v uvodnem delu predpisuje novo organizacijo z uvedbo odgovornih zdravnikov za posamezno varstvo in zdravstveno območje. Osnovna naloga odgovornih zdravnikov je, da na svojem zdravstvenem območju skrbijo za tekoče odstranjevanje kadrovskih, časovnih, finančnih, in organizacijskih zapletov pri izvajanju nacionalnega preventivnega programa in redno spremljajo preskrbljenost otrok in mladostnikov z usposobljenim kadrom za delo z njimi.

174. V vsebinskem delu Navodil za izvajanje preventivnega zdravstvenega varstva na primarni

ravni (sprejeta so bila 12. marca 1998) so natančno napisani standardi, ki jih država namenja otrokom do 19. leta starosti in študentom. Obseg vsebin se v času od začetnega poročanja do danes ni spremenil. Navodilom se je prilagodilo tudi financiranje preventivnih programov iz obveznega zdravstvenega zavarovanja. Sistem financiranja omogoča zdravnikom, da 5 do 10% preventivnega programa prilagodijo potrebam zavarovancev.

Tabela 10

Stopnja preventivnih pregledov otrok v dispanzerjih za predšolske in šolske otroke, Slovenija, 1996-1998

LETO	1996		1997		1998	
Starost	0-6	7-19	0-6	7-19	0-6	7-19
število mladih	143 704	362 048	138 313	350 599	133 733	342 070
število pregledanih / 1000	1 282 000	612 400	1 026 000	556 800	1 320 000	609 500

Vir podatkov: Inštitut za varovanje zdravja RS

175. Predpisan program imunoprofilakse in kemoprofilakse za predšolske in šolske otroke je bil v Sloveniji v zadnjih letih nekoliko spremenjen oziroma dopolnjen.

176. V program cepljenj predšolskih otrok smo v letu 1999 uvedli cepljenje z acelularno komponento oslovskega kašlja, pri cepljenju šolskih otrok proti davici in tetanusu pa postopno prehajamo od dveh odmerkov na 1 odmerek cepiva.

177. V programu cepljenja proti otroški paralizi v zadnjih 5-ih letih ni bilo sprememb. V Sloveniji je še vedno obvezno cepljenje s tritipnim, živim, oralnim cepivom, razen pri otrocih z imunodeficienco ali pri njihovih družinskih članih, kjer cepimo z mrtvim cepivom. V skladu s svetovno doktrino na področju cepljenja pa bomo v naslednjih letih tudi pri nas uvedli cepljenje za vse otroke z mrtvim parenteralnim cepivom, seveda v kombinaciji z drugimi cepivi.

178. Na področju zaščite proti ošpicam, mumpsu in rdečkam je bilo v preteklih letih nekaj sprememb, tako da sedaj s kombiniranim cepivom proti ošpicam, mumpsu in rdečkam cepimo predšolske otroke v drugem letu starosti ter revakciniramo otroke ob vstopu v šolo. Spomladi leta 1998 je bilo skladno s priporočilom SZO uvedeno cepljenje proti hepatitisu B za vse vstopnike v osnovno šolo. V letu 2000 je bilo uvedeno cepljenje proti heamophilusu influenzae tip b za predšolske otroke.

179. V Sloveniji je obvezno cepljenje vseh novorojenčkov proti tuberkulozi v prvih dneh življenja oziroma v prvem letu starosti, za šolske otroke v 7. ali 8. razredu osnovne šole pa je obvezno le tuberkulinsko testiranje brez cepljenja

180. Na področju cepljenja predšolskih in šolskih otrok v bodoče načrtujemo cepljenje v skladu z doktrino SZO, s kombiniranimi cepivi, ki bodo dajala zaščito proti več boleznim istočasno. Na področju evidentiranja cepljenja pa načrtujemo dopolnitev računalniškega spremljanja cepljenja predšolskih otrok s šolskimi otroci ter posodobitev programa v enoten sistem.

181. Celostno zdravstveno varstvo (preventivno in kurativno) otrok in mladine se na primarni ravni izvaja v dispanzerjih za predšolske otroke in dispanzerjih za šolske otroke in mladino ter v zasebnih ordinacijah za otroke in mladino. Po oceni stroke je 40 % časa tima zdravnika namenjenega preventivi in 60% kurativi, s čimer nismo zadovoljni.

182. V Republiki Sloveniji je bilo v letu 1998 63 zdravstvenih domov in en zdravstveni dom za študente. V mrežo javne zdravstvene službe je bilo vključenih 44 dispanzerjev za predšolske otroke, 44 dispanzerjev za šolske otroke in mladino, 22 mešanih dispanzerjev za otroke in mladino, 12 razvojnih ambulant. Zdravstveno varstvo otrok in mladostnikov se je izvajalo še v 40 zasebnih ordinacij (1999). V letu 1999 se je izvajalo zdravstveno varstvo žensk v 53 dispanzerjih in 31 zasebnih ginekoloških ordinacijah.

Tabela 11**Precepljenost predšolskih in šolskih otrok, Slovenija, 1996-1998**

LETO	1996		1997		1998	
	PRIMO	REVAK	PRIMO	REVAK	PRIMO	REVAK
DAVICA/TETANUS						
predšolski otroci	96,88	94,26	92,53	86,77	90,13	85,64
šolski otroci		97,35		97,32		98,08
TETANUS						
srednješolci		95,76		95,31		96,52
PERTUSSIS	96,18	93,53	91,89	86,28	89,47	85,14
POLIO						
predšolski otroci	97,21	94,44	90,97	84,9	90,23	84,45
šolski otroci		98,19		97,35		98,04
OŠPICE						
predšolski otroci	91,56		94,7		91,6	
šolski otroci		97,68		97,3		97,47
MUMPS						
predšolski otroci	91,52		94,7		91,59	
šolski otroci		97,68		97,3		97,47
RDEČKE						
predšolski otroci	91,52		94,7		91,69	
šolski otroci		97,65		97,23		96,66

Vir: Inštitut za varovanje zdravja

Tabela 12**Delež prvih in ponovnih kurativnih pregledov otrok v dispanzerjih za predšolske in šolske otroke, Slovenija 1996-98**

LETO	1996		1997		1998	
	0-6	7-19	0-6	7-19	0-6	7-19
	%	%	%	%	%	%
prvi pregledi	56,1	55,2	48,4	54,0	52,6	54,1
Ponovni	43,9	44,8	51,6	46,0	47,4	45,9
SKUPAJ	100	100	100	100	100	100

Vir: Inštitut za varovanje zdravja RS

183. V letu 1998 je bilo na 100.000 prebivalcev 3,2 zdravstvenega doma. En dispanzer za otroke in mladostnike je pokrival 4325 otrok, starih od 0 do 19 let starosti in ginekološki tim za ženske 9182 žensk starejših od 15 let.

184. Povprečna kadrovska preskrbljenost z zdravniki v osnovnem zdravstvenem varstvu je bila v letu 1999 943 predšolskih otrok (0-6 let) na tim otroškega zdravnika in 2338 mladih (7-19 let) na tim šolskega zdravnika. Predpisana je tudi sestava preventivne skupine (teama) zdravnika, in sicer 1 zdravnik specialist, 1 medicinska sestra in 0,5 – 1 medicinski tehnik.

Tabela 13

Povprečna kadrovska preskrbljenost predšolskih otrok, šolskih otrok in mladine in žensk (starejših od 13 let) z zdravniki v osnovnem zdravstvenem varstvu; Slovenija, 1999

POSAMEZNO ZDRAVSTVENO VARSTVO	ŠTEVILO VAROVANCEV NA ZDRAVNIKA	CILJNI NORMATIVI
		Navodila za izvajanje preventivnega programa
Varstvo predšolskih otrok	943 otrok (0-6 let)**	800 otrok (0-6 let)
Varstvo šolskih otrok in mladine	2338 mladih (7-19 let)**	1700 mladih (7-19 let)
Varstvo žensk	9182 žensk nad 15 let	6500 žensk (str. od 15 let)

Vir podatkov: *Inštitut za varovanje zdravja RS, **Projekt racionalizacija oz. nova organizacija pediatričnega zdravstvenega varstva

185. V obdobju od 1996 smo uspeli skoraj v vseh bolnišnicah v Sloveniji zagotoviti, da so otroci ne glede na bolezen bolnišnično zdravljeni na otroškem oddelku oz., da njihovo zdravstveno stanje ves čas spremlja pediater, ki je tam redno zaposlen ali je konzultant.

186. Iz tabele je razvidno, da se v zadnjih treh letih stopnja bolnišničnega zdravljenja v starostni skupini od 0-6 let povečuje, medtem ko se v starostni skupini 7 – 19 let ni spremenila.

Tabela 14

Stopnja bolnišničnega zdravljenja otrok (0-19 let), Slovenija, 1996-1998

LETO	1996		1997		1998	
Starost	0-6	7-19	0-6	7-19	0-6	7-19
število mladih	143 704	362 048	138 313	350 599	133 733	342 070
število pregledanih / 1000	169,2	80,6	194,1	76,8	199,5	80,1

Vir: Inštitut za varovanje zdravja RS

187. V letu 1999 smo začeli projekt Racionalizacija oz. nova organizacija pediatrične službe na primarni, sekundarni in terciarni ravni zdrav. varstva s katerim bi zmanjšali število bolnišničnih zdravljenj otrok in povprečno ležalno dobo in preusmerili diagnostiko in zdravljenje v specialistične ambulante na sekundarni ravni in dnevno bolnišnico. Okrepili bi mrežo zdravstvenega varstva otrok na primarni ravni in zagotovili 24 urno varstvo s strani pediatra. S povezovanjem pediatrov na vseh treh ravneh bi zvišali pretok znanja in obravnavo otrok dvignili na višjo kakovostno raven. Projekt skuša zadržati kadrovsko strukturo, to je specialiste pediatrije in šolske medicine na primarni ravni (prvi kontakt), kljub političnim težnjam, da se uvede za vse starostne skupine splošni/družinski zdravnik.

188. Po podatkih za leto 1998 v Sloveniji rodi 99,8 % žensk v 14 porodnišnicah. Povprečno opravijo 8,3 pregledov v nosečnosti, kar je povprečno za 1 pregled več kot v zadnjih petih letih. Slaba polovica porodnic je obiskovalo materinsko šolo. Ženske, ki so bile noseče prvič, so nekoliko v večjem deležu obiskale materinsko šolo kot druge.

189. Pri mladostnicah, mlajših od 19 let, smo zabeležili 3,4 % porodov (izračunano na dopolnjeno starost ob porodu, ta delež pa prispevajo v večini primerov dekleta nad 18 let – 83,3%). Petina je samskih mater, delež le teh pa ima naraščajoči trend.

190. Dovoljena splavnost se v mladostniških starostnih skupinah najbolj znižuje, v letu 1998 smo zabeležili povprečno 12 dovoljenih splavov na 1000 mladostnic, starih do 19 let, medtem ko je dovoljena splavnost v mladostniški skupini do 16 let po pričakovanjih nizka in znaša pod 2 dovoljena splava na 1000 ravno toliko starih mladostnic.

191. Umrljivost dojenčkov in perinatalna umrljivost imata še naprej upadajoči trend. Delež novorojencev, ki je bil težji od 2500 gramov, je v letu 1999 znašal 94,2 %, kar je v enakem razmerju kot v začetku devetdesetih let.

Tabela 15

Umrljivost dojenčkov Slovenija 1987-1999

Leto	Mrtvorojenost	Zgodnja neonatalna umrljivost	Perinatalna umrljivost	Umrljivost dojenčkov
1987	4.8	5.6	10.4	11.2
1988	4.0	5.4	10.3	9.0
1989	6.0	4.6	10.6	8.2
1990	4.5	4.2	8.6	8.4
1991	4.9	4.7	9.5	8.2
1992	5.5	4.6	10.1	8.9
1993	4.8	3.3	8.1	6.8
1994	5.3	2.8	8.1	6.5
1995	4.4	2.6	7.0	5.5
1996	5.6	2.4	7.9	4.7
1997	4.9	2.9	7.7	5.2
1998	6.5	2.9	9.4	5.2
1999	5	2.4	7.4	4.6

Vir: Zdravstveni statistični letopis Slovenija 1987-1999

192. V zadnjem triletnem obdobju opažamo porast stopnje samomorilnosti med mladimi v starosti 7 do 19 let. V letu 1996 je bila 6,4 samomorov, leta 1997 6,8 in leta 1998 že 10,2 samomorov na 100.000 mladih (7-19 let). Za populacijo, starejšo od 20 let, znaša stopnja samomorilnosti v istem obdobju povprečno 39,2 samomorov na 100.000 prebivalcev. V povprečju je bilo tveganje za umrljivost fantov zaradi samomora 2,7 krat večje od tveganja za umrljivost deklet. V sodelovanju z WHO smo v Sloveniji izvedli pilotsko študijo nacionalnega programa za preprečevanje samomorilnosti v treh zasavskih občinah, ki so najbolj obremenjene s tem pojavom. Projekt vsebuje konkretne akcije in postopek ocene z namenom kasnejše razširitve na celotno Slovenijo. Kontinuirano poteka tudi delavnica »Samomori in preprečevanje samomorov v Sloveniji za zdravnike prvega stika in učitelje, z namenom preprečevanja občutljivosti na prve znake pojava in obvladovanje kasnejše obravnave rizičnih oseb. V okviru Nacionalnega programa zdravstvenega varstva do leta 2004 pa se načrtuje tudi priprava in uresničevanje programov za zdravo duševno življenje, predvsem otrok in mladine.

193. Čeravno Slovenija caplja na repu Evrope po stanju prometne varnosti, pa po enem prometnem kazalcu - po prometni varnosti otrok - sodi med bolj razvite in varnejše države. Število mrtvih in poškodovanih otrok se od leta 1970 postopno zmanjšuje. Pri predšolski starostni skupini se je število mrtvih otrok v zadnjih tridesetih letih zmanjšalo z dvaintrideset leta 1970 na dva mrtva leta 2000, med osnovnošolci pa s šestindvajset leta 1972 na šest leta 2000. Leta 1999 je tako na cesti umrlo osem otrok.

194. Slovenija beleži tudi nizko stopnjo okužbe prebivalstva z virusom HIV in aidsa. Po podatkih Inštituta za varovanje zdravja Republike Slovenije, je bilo v obdobju od 1. januarja 1986 do 30. septembra 2000 na osnovi zakonske obveze v Sloveniji prijavljenih skupno 89 primerov aidsa. Letna incidenca stopnje aidsa se je gibala med 0,5 in 0,7 na milijon prebivalcev. Večina bolnikov je že pokojnih tako, da v Sloveniji predvidoma živi 28 bolnikov z aidsom. Od skupno 89 primerov je bilo 76 odraslih bolnikov, 11 odraslih bolnic ter dva otroka deček in deklica. Oba otroka z aidsom sta se okužila od svojih mater med porodom, med njim ali po njem. V obdobju od 1. januarja 1986 do 30. septembra 2000 je bilo skupno prijavljenih 75 primerov diagnosticirane okužbe s HIV, kjer se aids do danes se ni razvil, 58 pri odraslih moških in 16 pri

odraslih ženskah in pri eni deklici.

195. V okviru kurikularne preнове je bil pripravljen predlog učnega načrta vzgoja za zdravje, ki obsega devet področij: družinsko življenje, psihološki vidiki zdravja, osebna higiena, vzgoja za zdravo spolno življenje, hrana in prehrana, telesna dejavnost in zdravje, varnost, prva pomoč, raba in zloraba snovi. Vzgoja za zdravje je medpredmetno kurikularno področje.

196. Republika Slovenija je od leta 1993 članica Evropske mreže šol (projekt Sveta Evrope, Evropske unije in Svetovne zdravstvene organizacije), ki promovirajo zdravje (European Network of Health Promoting Schools, v Sloveniji zdrave šole). V poskusni fazi je po programu Zdrave šole delovalo 12 slovenskih šol, od leta 1998 dalje pa 130 osnovnih in srednjih šol, dijaških domov in Zavod za gluhe in naglušne. Rezultati evaluacije kažejo, da je program prešel v tako fazo, da lahko v Sloveniji začnemo razmišljati o oblikovanju nacionalne strategije promocije zdravja v šolskem okolju. V ta namen smo marca 2000 v Sloveniji organizirali ob podpori svetovalca Svetovne zdravstvene organizacije vrsto srečanj, ki so dala obetavna izhodišča za pripravo strategije.

C. K 26. in 27. členu - socialno varnost

197. Temeljne pravice otrok na področju socialne varnosti so bile že obrazložene v prvem poročilu Republike Slovenije (odstavki 228-229).

198. Nadomestilo zaradi nege ožjega družinskega člana, s katerim zagotavljamo staršem otrok v času bolezni otroka, ekonomsko in socialno varnost, otroku pa potrebno skrb in nego je bilo leta 1999 dopolnjeno. Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju iz leta 1999 določa, da se lahko trajanje pravica do nadomestila zaradi nege ožjega družinskega člana, na predlog strokovnega kolegija Kliničnega centra Ljubljana-Pediatrične klinike, zdravniške komisije II. stopnje podaljša v primerih, ko je to potrebno zaradi možganske okvare, rakavih obolenj ali drugih posebno hudih poslabšanj zdravstvenega stanja. Pravico do podaljšanja trajanja pravice do nadomestila plače za nego otroka, lahko uveljavi eden od staršev do dopoljenega 18 leta otrokove starosti. ta pravica se lahko odobri enemu od staršev, ko je ta otrok v bolnišnici.

199. Bolniki, ki so negovani doma, predstavljajo od 11 do 13 % prebivalstva RS. Statistični podatki kažejo, da predstavlja bolniški dopust zaradi nege družinskih članov, zanemarljiv odstotek izgubljenih delovnih dni na enega zaposlenega in ne predstavljajo niti enega odstotka izgubljenih delovnih dni na zaposlenega. Ženske ga uporabijo veliko pogosteje kot moški, povprečna odsotnost z dela zaradi nege družinskega člana pa je v obdobju od 1.1990 do 1996 znašala 6,5 dni

Tabela 16

Bolniški dopust zaradi nege družinskih članov, 1990-1999

Leto	% izgubljenih delovnih dni na zaposlenega		število primerov na 100 zaposlenih v enem letu	
	moški	ženske	Moški	ženske
1990	0,1	0,70	6,20	40,90
1991	0,1	0,60	4,70	32,60
1992	0,1	0,50	4,60	27,80
1993	0,1	0,60	5,90	31,50
1994	0,1	0,60	6,30	29,40
1995	0,1	0,50	5,60	28,40
1996	0,08	0,45	4,40	24,42
1997	0,05	0,44	3,88	26,85
1998	0,06	0,44	3,92	27,02
1999	0,05	0,44	3,81	26,40

Vir: IVZ RS

200. Pravico do porodniškega dopusta in nadomestila za čas porodniškega dopusta, imajo delavke, samo zaposlene ženske, kmetice in zasebnice. traja 365 dni. Od tega je 105 dni namenjenih materi kot porodniški dopust in 260 dni (ali tako, da dela polovico polnega delovnega časa na dan do 17 meseca otrokove starosti) kot dopust za nego in varstvo otroka, ki ga lahko izrabi tudi oče otroka, če se z materjo tako dogovorita.. Poznamo tudi podaljšan dopust za nego in varstvo otroka za nedonošenčke, za drugega in vsakega nadaljnega hkrati živorojenega otroka in težje telesno ali duševno prizadetega otroka (dopust za nego in varstvo otroka se podaljša do praviloma 15 meseca otrokove starosti pri polni odsotnosti z dela oziroma do 23. meseca otrokove starosti, če upravičenec dela polovični delovni čas). Med celotnim porodniškim dopustom in dopustom za nego in varstvo otroka, znaša denarno nadomestilo 100 % povprečne mesečne plače upravičenca v zadnjih dvanajstih mesecih in se usklajuje z gibanjem povprečnih plač. Spodnja višina denarnega nadomestila je od leta 1995 omejena z minimalno plačo.

Tabela 17
Povprečno mesečno število upravičencev do nadomestila plače med porodniškim dopustom in dopustom za nego in varstvo otroka ter porabljena sredstva, 1990 – 2000

Leto	1990	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000 (ocena)
Povprečno mesečno število upravičencev	22891	19257	17261	17080	16914	16374	16.181	16.300
Sredstva v mio SIT	0,0	14.865	16.566	18.887	21.202	22.570	24.541	27.730

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

201. Očetje v manjši meri uporabijo porodniški dopust. Leta 1997 je porodniški dopust uporabilo le 0,6 % očetov, leta 1998 0,8 % očetov, leta 1999 0,9 % očetov ter leta 2000 (prvih sedem mesecev) 0,95 % očetov. Tako majhen delež očetov, ki bi namesto mater uporabili pravico do starševskega dopusta, ne moremo pojasniti z razliko v izpadu dohodka, ker je starš na dopustu upravičen do 100 % nadomestila plače. Starševski dopust tudi ni tako dolg, da bi po njegovem preteku in prav zaradi delavčeve odsotnosti - temu grozila izguba delovnega mesta. Ker očetje nimajo avtonomne pravice do porodniškega dopusta, veljavna zakonodaja ne omogoča zaposlenim očetom, da bi uporabili dopusta za nego in varstvo otroka in prejeli nadomestilo svoje plače, če tudi mati ni zavarovana (t.j. zaposlena).

202. Novi Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, ki je v parlamentarni proceduri, popolnoma na novo ureja starševski dopust, starševsko nadomestilo, pravico do krajšega delovnega časa in do subvencije za zaposlovanje staršev. Zakon določa več oblik starševskega dopusta: porodniški dopust (105 dni), očetovski dopust (90 dni), dopust za nego in varstvo otroka (260 dni). V določenih primerih, kot so rojstvo dvojčkov, nedonošenčka ali rojstvo otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo, ali kadar starša ob rojstvu otroka že skrbita za enega ali več predšolskih otrok, se dopust za nego in varstvo otroka lahko podaljša.

203. Vse matere, ki ne izpolnjujejo pogojev za pravico do nadomestila za čas porodniškega dopusta ali kakšnega drugega nadomestila plače ali pokojnine, imajo pravico do starševskega dodatka v enakem trajanju (365dni) v višini 52 % zajamčene plače (julija 2000 22.077 SIT). Tudi ta pravica se lahko v drugem delu dopusta prenese na očeta. Pravico do starševskega dodatka imajo dijakinje, študentke, iskalkle prve zaposlitve, gospodinje in nekatere kmečke matere.

Tabela 18
Povprečno mesečno število upravičencev do starševskega dodatka ter porabljena sredstva, 1994 – 2000

Leto	Povprečno mesečno število upravičencev	Sredstva v mio SIT
1994	2.474	423,48
1995	3.015	559,36
1996	2.822	554,28

1997	2.735	566,33
1998	2.616	573,75
1999	2.563	602,16
2000*	2.449	607,98

*predvidena sredstva v proračunu za leto 2000

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

204. Pomoč za opremo novorojenca, je enkratna pomoč ob rojstvu otroka in pripada otrokom, katerega mati ali oče imata stalno prebivališče v Republiki Sloveniji. Starši lahko izbirajo med naturalno obliko (v treh oblikah) in denarno pomočjo, ki je po vrednosti enaka paketu. Trenutno znaša vrednost pomoči okoli 29.000 SIT. Podatki kažejo, da se starši vedno pogosteje odločajo za denarno obliko pomoči. Leta 1993 je 19.632 staršev otrok prejelo pomoč za opremo novorojenca, leta 1998 17.637 staršev in leta 1999 17.295 staršev.

Tabela 19

Povprečno mesečno število upravičencev do pomoči za opremo novorojenca ter porabljena sredstva, 1993 - 2000

Leto	Povprečno mesečno število upravičencev	Izplačana sredstva v MIO SIT
1993	19.632	316.35
1994	18.912	343.17
1995	18.408	406.25
1996	18.428	396.86
1997	18.111	443.34
1998	17.637	428.99
1999	17.295	452,38
2000*	18.081	506,87

*predvidena sredstva v proračunu za leto 2000

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

205. Otroški dodatek je denarni prejemek namenjen otrokom in se od 1. maja 2001 izplačuje skladno z Zakonom o višini otroškega dodatka. Višina otroškega dodatka je odvisna od števila vzdrževanih otrok v družini in od višine dohodka na družinskega člana v preteklem letu. Glede na število otrok zakon razvršča prejemnike otroških dodatkov v tri skupine, tako da višina narašča z vsakim naslednjim otrokom v družini. Otroški dodatek se usklajuje dvakrat na leto z indeksom rasti cen življenjskih potrebščin. Po spremembi meril za otroške dodatke leta 1996 in 1999 ter v skladu z Zakonom o višini otroškega dodatka, prejema otroški dodatek nekaj več kot 80 % potencialnih upravičencev.

Tabela 20

Struktura prejemnikov in sredstev za otroške dodatke v letu 1997

Dohodek na družinskega člana v % povprečne plače v RS	Otroški dodatek v % od zajamčene plače	Otroški dodatek v SIT decembra 1997	Otroški dodatek v % povprečne neto plače	Povprečno število prejemnikov v letu 1997	Struktura prejemnikov v v letu 1997 (v %)	Delež porabljenih sredstev v letu 1997
do 25%	22	8.109	8,2	98.902	24,21	36,66
25,1-30%	19	7.004	7,1	36.671	8,98	11,74
30,1-40%	16	5.898	6,0	82.292	20,14	22,18
40,1-45%	13	4.792	4,9	38.347	9,39	8,40
45,1-55%	10	3.686	3,7	60.607	14,84	10,21
55,1-110%	7	2.580	2,6	91.710	22,45	10,81

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

Tabela 21

Otroški dodatki po višini in dohodkovnih razredih - junij 2000

Dohodek na družinskega člana v % povprečne plače v RS	Povprečni mesečni dohodek na družinskega člana v letu 1999 v tolarjih	Zneski otroškega dodatka za posameznega otroka		
		1.otrok	2.otrok	3. in naslednji otrok
Do 15%	do 25.987	17.642	19.406	21.170
nad 15% do 25%	nad 25.987 do 43.311	15.084	16.672	18.259
nad 25% do 30%	nad 43.311 do 51.974	11.497	12.849	14.202
nad 30% do 35%	nad 51.974 do 60636	9.056	10.350	11.644
nad 35% do 45%	nad 60.636 do 77.960	7.410	8.644	9.979
nad 45% do 55%	nad 77.960 do 95.985	4.704	5.881	7.057
nad 55% do 75%	nad 95.985 do 129.934	3.528	4.704	5.881
nad 75% do 99%	nad 129.934 do 171.513	3.085	4.234	5.410

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

Tabela 22

Višina otroškega dodatka v tolarji v skladu z Zakonom o višini otroškega dodatka

Dohodek na družinskega člana v % povprečne plače v Republiki Sloveniji	Znesek otroškega dodatka za posameznega otroka		
	1.otrok	2.otrok	3.otrok
Do 15 %	17.639	19.403	21.167
Nad 15% do 25 %	15.081	16.669	18.256
Nad 25 % do 30 %	11.495	12.848	14.200
Nad 30 % do 35 %	9.055	10.349	11.642
Nad 35 % do 45 %	7.409	8.644	9.878
Nad 45 % do 55 %	4.704	5.880	7.056
Nad 55 % do 75 %	3.528	4.704	5.880
Nad 75 % do 99 %	3.058	4.234	5.410

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

206. Novi otroški dodatki v letu 1999 so se občutno povečali, tako da znaša povprečna višina otroškega dodatka v prvih mesecih po spremembi leta 1999 v primerjavi z mesecem pred tem kar 55,7% več. Ker je v zakonu določeno, da se višina otroških dodatkov usklajuje dvakrat letno z indeksom rasti cen življenjskih potrebščin, ni več nevarnosti, da bi otroški dodatki realno padali.

Tabela 23

Povprečno mesečno število prejemnikov otroških dodatkov ter porabljena sredstva, 1990 – 2000

Leto	Povprečno mesečno število otrok	Sredstva za otroške dodatke (mio SIT)	Delež sredstev za otroški dodatek v BDP (%)
1990	152.393	978,41	0,50
1991	158.120	1.766,37	0,51
1992	149.435	4.475,53	0,45
1993	147.478	7.311,50	0,51

1994	187.639	10.777,92	0,58
1995	222.634	14.146,69	0,64
1996	342.443	20.354,93	0,80
1997	408.532	25.117,46	0,86
1998	410.864	26.705,10	0,83
1999	405.040	35.159,00	0,98
2000*	406.000	45.000,00	1,14

*predvidena sredstva v proračunu za leto 2000

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

207. Med družinske prejemke štejemo tudi dodatek za nego otroka, ki je namenjen delnemu kritju stroškov, ki jih ima družina z otrokom s posebnimi potrebami.

208. Novi zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, ki je bil v parlamentarno proceduro posredovan leta 1998, predlaga tudi povišanje otroškega dodatka za eno starševsko družino (če otrok živi v eno starševski družini se višina otroškega dodatka poveča za 10 %) in poseben dodatek za veliko družino (70.000 SIT)

209. Davčne olajšave za otroke so v skladu z zakonom o dohodnini določene v obliki zmanjšane osnove za dohodnino, ki znaša za prvega otroka 10 % letne povprečne plače v Republiki Sloveniji oziroma 50 % povprečne plače za otroka z zmerno, težjo in težko motnjo v telesnem in duševnem razvoju. Za vsakega nadaljnjega otroka se olajšava poveča za 5 % povprečne plače. Starostna meja je pri 18 letih, razen če se otrok redno šola (takrat je pri 26 letih). Za otroke, nezmožne za delo, ni starostne omejitve. Od davčnih olajšav imajo več koristi družine z višjimi dohodki, od otroških dodatkov, pa družine z nižjimi dohodki. Tako se na primer za družino s tremi otroki pri dohodkih v višini približno dveh povprečnih plač letne koristi od otroških dodatkov za približno 50.000 SIT večje od koristi od davčnih olajšav za otroke, pred spremembo otroškega dodatka leta 1999 pa sta bili ti dve koristi izenačeni.

Tabela 24

Davčne olajšave za leto 2000

	Višina (letna) davčnih olajšav v SIT
za enega otroka in vsakega drugega vzdrževanega družinskega člana v višini 10 % PP	230.003
za dva otroke v višini 25 % PP	575.007
za tri otroke v višini 45 % PP	1.035.0013
za štiri otroke v višini 70% PP	1.610.020
za pet otrok v višini 100 % PP	2.300.028
za vsakega nadaljnjega otroka se višina davčne olajšave poveča za 5 % povprečne plače	
za motenega otroka v višini 50 % PP	1.150.014

Vir: Ministrstvo za finance

210. Denarno nadomestilo za primer brezposelnosti pridobi zavarovanec (v skladu z novim Zakonom o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti), ki je v delovnem razmerju neprekinjeno najmanj devet mesecev ali dvanajst mesecev s presledki v zadnjih osemnajst mesecih pred prenehanjem delovnega razmerja in se najkasneje v 30 dneh prenehanja prijavi na Zavodu RS za zaposlovanje. V roku 30 dni po izteku pravice do denarnega nadomestila lahko uveljavlja pravico do denarne pomoči, če njegovi dohodki ne presegajo 80% zajamčene plače. Denarna pomoč se izplačuje šest mesecev. Denarno nadomestilo znaša prve tri mesece 70%, v naslednjih mesecih pa 60% od osnovne plače, vendar pa ne sme biti nižja od 80% zajamčene plače in se izplačuje največ 24 mesecev. Konec decembra leta 1999 je Zavod za zaposlovanje izplačal 31.227 osebam denarno nadomestilo, kar je za 13,5 % manj, kot decembra leta 1998. V začetku leta 1999 je najnižje denarno nadomestilo po stari zakonodaji znašalo 31.266 tolarjev bruto oziroma 39.082 tolarjev za upravičence, ki so pravico pridobili v skladu s spremembami zakona. Poleg denarnega nadomestila in denarne pomoči za čas brezposelnosti, pa država financira in izvaja tudi programe aktivne politike zaposlovanja.

Tabela 25
Prejemniki denarnega nadomestila (DN) in denarne pomoči (DP)
v letih od 1991 do 1999

Leto	Število prejemnikov v DN (dec)	Število prejemnikov DP (dec.)	Skupaj prejemniki DN in DP	Indeks povečanja DN in DP (predhodno leto =100)	čas prejema DN (v mesecih)	Povprečni čas prejema DP (v mesecih)	Povprečno mesečno število prejm. DN in DP	Delež prejem. DN in DP v povprečni mesečni brezposelnosti
1991	31.818	14.110	45.928	168,6	4,2	7,6	30.053	40,0
1992	32.532	18.229	50.762	110,5	8,5	10,4	46.191	45,0
1993	42.582	20.052	62.634	123,4	14,3	19,0	55.618	43,1
1994	31.452	11.036	42.488	67,8	14,4	8,0	53.454	42,1
1995	28.305	5.936	34.241	80,6	12,7	7,3	36.824	30,3
1996	33.715	4.112	37.827	110,5	13,1	5,9	36.343	30,3
1997	37.152	3.734	40.886	108,1	11,6	3,7	40.791	32,6
1998	36.082	2.818	38.900	102,8	14,3	3,7	41.065	32,6
1999	31.227	3.283	34.510	88,7	17,8	3,9	36.905	31,0

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje

211. Upravičenci do kadrovskih, republiških in Zoisovih štipendij so v skladu z Zakonom o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, otroci od 15-18 leta (dijaki) in študentje od 18-26 leta. Kadrovske štipendije podeljujejo organizacije in delodajalci v skladu s svojimi potrebami, republiške in Zoisove štipendije pa država. Republiške štipendije so namenjene omogočanju nadaljnega izobraževanja vajencem, dijakom in študentom s slabim materialnim položajem v družini medtem, ko so Zoisove štipendije namenjene izobraževanju izjemno nadarjenih dijakov in študentov. Leta 1998 je bil cenzus za pridobitev republiških štipendij izenačen na 130 % zajamčene plače za vse kandidate (t.j. 615.523 tolarjev) Pri dodeljevanju štipendiji se poleg socialnih razmer upoštevajo tudi učenčev oziroma študentov učni uspeh in sposobnosti ter interesi za izbran izobraževalni program in poklic. Ne glede na cenzus pa lahko pridobijo štipendijo tudi izrazito nadarjeni učenci in študenti. Povprečna republiška štipendija je decembra 1999 znašala za vajence in dijake, ki se šolajo v domačem kraju 11.307,86 SIT za vozače 20.917,43 SIT in za tiste, ki v času šolanja stanujejo drugje 27.377,56 SIT. Za študente, ki se šolajo v domačem kraju 15.127,64 SIT za vozače 25.683,27 tolarjev in za tiste, ki v času študija stanujejo drugje 31.302,64 SIT. Povprečna višina Zoisove štipendije decembra 1999 je bila za dijake, ki se šolajo v kraju stalnega bivanja 17.136 SIT, za dijake, ki se dnevno vozijo v šolo, 26.436 SIT, za dijake, ki bivajo izven kraja stalnega bivališča pa 33.035 SIT ter za dijake, ki se šolajo v tujini, 38.517 SIT. Povprečna Zoisova štipendija za študente, ki se šolajo v kraju stalnega bivanja, je v decembru 1999 znašala 24.083 SIT za študente - vozače 34.173 SIT, za študente - zdomce 39.814 SIT in za študente v tujini 50.688 SIT. Danes med vsemi šolajočimi prejema štipendijo (republiško, Zoisovo ali kadrovsko) 34 % mladih.

Tabela 26
Republiške in Zoisove štipendije

Šolsko leto	Republiške štipendije	Verižni indeks	Zoisove štipendije	Verižni indeks	Skupaj	Porabljena sredstva v mio SIT	Indeks
1	2	3	4	5	6	7	8
1993/94	47.830		6.581		54.411	7.342.909	100,0
1994/95	45.482	95,1	6.921	105,0	52.403	8.886.660	121,0
1995/96	47.200	103,7	7.437	107,5	54.637	10.097.590	137,5
1996/97	46.210	97,9	8.733	117,5	54.943	13.043.274	177,6
1997/98	45.803	99,1	9.952	114,0	55.395	10.532.221	143,3
1998/99	43.136	94,6	11.222	107,1	54.358	13.709.384	205,4

Vir: :Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje

212. Družinska pokojnina je pokojninski prejemek, ki pripada družinskim članom minulega upokojenca ali zavarovanca (delavcem v delovnem razmerju, kmetom obrtnikom in drugim osebam, ki opravljajo dejavnost s samostojnim delom ali opravljajo javne ali državne funkcije), ki je dopolnil določeno pokojninsko dobo, če izpolnjuje pogoje, ki jih določa Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Novi zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki je bil sprejet leta 2000 med drugim prinaša možnost prostovoljnega vstopa v obvezno pokojninsko-invalidsko zavarovanje v določenih okoliščinah, kot npr. nege otroka do 7 leta starosti ali starejše osebe, ter širitev kroga zavarovancev na starše otrok do prvega leta starosti, znižanje starosti za upokojitev, za vsakega rojenega ali posvojenega otroka (za vsakega rojenega ali posvojenega otroka se predpisana starost za upokojitev zniža za osem mesecev, nato pa za vsakega nadaljnjega otroka še za dodatne štiri mesece). Možen je tudi dokup prvih treh let otrokove starosti, če v tem času oseba sploh ni bil zavarovana.

213. Stanovanjski zakon iz leta 1991 in Nacionalni stanovanjski program, ki je bil sprejet v Državnem zboru Republike Slovenije leta 2000, opredeljujeta socialne instrumente stanovanjske politike. Socialni instrumenti v stanovanjski oskrbi so namenjeni olajšanju pridobivanja in uporabe stanovanj tistim državljanom oziroma družinam, ki si zaradi gmotnega položaja ne morejo sami rešiti stanovanjskega vprašanja oziroma ne zmorejo poravnati stroškov za uporabo stanovanja. To so zlasti družine z več otroki, družine z manjšim številom zaposlenih, mlade družine, invalidi in družine z invalidnim članom, pa tudi druge družine in državljanji z nizkimi dohodki ali brez njih. Osnovni instrument stanovanjske politike na socialne področju je pravica do pridobitve socialnega stanovanja v najem ter pomoč pri uporabi stanovanja. Do dodelitve socialnega stanovanja v najem so upravičeni državljanji Republike Slovenije, ki izpolnjujejo dohodkovne cenzuse, določene v 26. členu zakona o socialnem varstvu, po katerem se za otroke do dopolnjenega 6. leta starosti upošteva 29% povprečne plače v državi, za otroke od 7. leta starosti do dopolnjenega 14 leta 34 % povprečne plače, za otroke od 15 leta starosti do zaključka rednega šolanja pa 42 % povprečne plače v državi. Operativni cilj nacionalnega stanovanjskega programa je v ciljnem letu 2009 doseči in kasneje ohranjati gradnjo 2000 socialnih stanovanj letno. V letu 2000 občine načrtujejo gradnjo okrog 350 socialnih stanovanj, trenutne potrebe po tovrstnih stanovanjih pa se gibljejo okrog 7000 stanovanj. Nacionalni stanovanjski program predvideva večje sistemske novosti pri dodeljevanju pomoči pri uporabi stanovanja, ki je sedaj urejena z Zakon o socialnem varstvu in je delno že uveljavljena z zadnjo novelo stanovanjskega zakona iz januarja leta 2000. Že omenjena zadnja sprememba stanovanjskega zakona omogoča, da bodo najemniki, ki so upravičeni do najema socialnega stanovanja po zakonu o socialnem varstvu, plačevali nižjo najemnino, razbremenjeno stroškov za amortizacijo in kapital, vložen v stanovanje (objektivne subvencije), razširiti pa bo treba tudi krog upravičencev do subjektivnih subvencij, skladno z najavljenimi spremembami za upravičenost do denarne socialne pomoči. Nacionalni stanovanjski program izrecno izpostavlja oceno, da bo izvajanje programa zagotovilo otrokom možnosti za zdrav fizični in intelektualni razvoj.

VIII. IZOBRAŽEVANJE, PROSTI ČAS IN KULTURNE DEJAVNOSTI

A. K 28., 29. in 31. členu - izobraževanje, prosti čas in kulturne dejavnosti

214. Sistem vzgoje in izobraževanja, ki vključuje predšolsko vzgojo, brezplačno osnovno šolsko izobraževanje ter enake možnosti dostopa do srednje šolskega in višje ter visokošolskega izobraževanja, vključno z regulacijo in financiranjem tega področja je bilo že obrazloženo v prvem poročilu Republike Slovenije (230-264).

215. Marca leta 2000 je bil sprejet nov Zakon o glasbenih šolah. Temelji na splošnih načelih osnovnošolskega izobraževanja. Upoštevana so tudi določila Konvencije o otrokovih pravicah (29. člen - nadarjeni otroci) in Resolucije Evropske delovne skupnosti za glasbo v šoli ter Listine Evropske konference o glasbeni vzgoji. Ta dva dokumenta še posebej govorita o tem, da mora država poskrbeti za otroke, ki so za glasbo nadarjeni, ustanoviti za to izobraževanje posebne institucije (glasbene šole, v katere je v Sloveniji vključenih že 11 odstotkov vseh šoloobveznih otrok), države morajo poskrbeti za razvoj vokalnih in instrumentalnih šolskih glasbenih skupin (orkester je pogoj za ustanovitev glasbene šole, osnovna šola pa ima praviloma otroški in mladinski pevski zbor), delo mora potekati v posebnih dovolj velikih in akustično primernih učilnicah, ki so opremljene z avdovizualnimi aparaturami in drugimi nujnimi učnimi pripomočki,

izobraževanje učiteljev mora potekati na ustrezni ravni (v Sloveniji je zahtevana visoka univerzitetna strokovna izobrazba ustrezne smeri, kar pomeni, da imajo učitelji zelo visoko razvite glasbene sposobnosti in spretnosti). Ustanavljanje javne glasbene šole je obligatorno vezano tudi na vključevanje predšolskih otrok, in sicer v starosti od 5. leta v oddelek predšolske glasbene vzgoje.

216. V šolskem letu 1996/97 je bilo v Republiki Sloveniji za otroke in mladino organiziranih 491 javnih osnovno šolskih vzgojno-izobraževalnih zavodov z 9.925 oddelki. V osnovne šole je bilo vpisanih 205.339 učencev. Povprečno število osnovnošolskih učencev na oddelek v Sloveniji je bilo 20,6 učencev. Medtem, ko se v šolskem letu 1999/2000 število zavodov in oddelkov povečuje in je bilo za otroke in mladino organiziranih 497 javnih osnovnošolskih zavodov z 9.657 oddelki. V te šole je bilo vpisanih 189.342 učencev. Povprečno število osnovnošolskih učencev na oddelek je bilo 19,6 učencev.

217. Vpisna politika, ki jo Ministrstvo za šolstvo vodi zadnjih 7 let, skuša zagotoviti čim večjemu številu učencev, ki se vpisujejo v srednje šole, vpis v želeni program, in čim večjemu številu vseh, ki zapuščajo osnovno šolo, mesto v srednji šoli. Leta 2000 je bil dopolnjen Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju. Na podlagi Zakona o poklicnem in strokovnem izobraževanju in Zakona o gimnazijah splošno poklicno in strokovno izobraževanje v Republiki Sloveniji ni obvezno, je pa enako dostopno vsem otrokom ter brezplačno v okviru obveznega programa. Dostopnost do izobraževanja v splošnih, poklicnih in strokovnih šolah kaže podatek o deležu vpisanih v navedene šole, in sicer za šolsko leto 1999/2000 znaša 98 odstotkov generacije (v šolskem letu 1986/87 je znašal 87 % generacije, v šolskem letu 1995/96 pa 93,3 % generacije).

218. V šolskem letu 1999/2000 je izobraževanje za mladino po srednješolskih programih v Sloveniji izvajalo 138 javnih in 7 zasebnih srednjih šol, 3 glasbene šole, 2 ljudski univerzi in 6 zavodov za izobraževanje mladostnikov s posebnimi potrebami. V prve letnike vseh programov srednjih šol sta vpisana 29.802 dijaka, od tega 9.671 v gimnazijske, 8.881 v štiriletne programe srednjih tehniških in drugih strokovnih šol, 9.833 v triletne programe srednjega poklicnega izobraževanja in 1.417 v programe nižjega poklicnega izobraževanja. Oddelki so bili v povprečju precej številčnejši, kot v osnovnih šolah, saj je na oddelek srednje šole povprečno več kot 26 dijakov, v gimnazijskih programih pa skoraj 29 dijakov na oddelek.

219. Narašča tudi število dijakov, ki končajo srednjo šolo. V šolskem letu 1980/81 je končalo srednjo šolo 22.517 dijakov, v šolskem letu 1984/85 19.154 dijakov, v šolskem letu 1993/94 21.793 dijakov, v šolskem letu 1994/95 22.197 dijakov, v šolskem letu 1998/1999 pa 25.750 dijakov.

220. Iz državnega proračuna so bila v letu 2000, med drugim zagotovljena tudi sredstva za regresirano prehrano v višini 1,6 milijarde tolarjev. Višina regresa trenutno znaša 90 tolarjev dnevno na učenca v osnovnih šolah in 120 tolarjev dnevno na dijaka v srednjih šolah. Učence, ki potrebujejo regresirano prehrano, po določenih kriterijih (višina osebnega dohodka oziroma brezposelnost staršev, otroci iz družin z dolgotrajnejšimi socialnimi problemi, bolezni v družini, alkoholizem v družini, idr.) izbere svetovalna služba, ki prouči posamezne primere. Na ta način je zagotovljena regresirana prehrana za 22,8 odstotkov otrok. Poleg tega pa Ministrstvo za šolstvo in šport zagotavlja tudi brezplačno šolsko prehrano za vse tiste učence, ki obiskujejo 1. razred devetletne osnovne šole, njihovi starši pa prejema denarni dodatek po predpisih o socialnem varstvu. Brezplačno prehrano učenci prejema za čas, ko prejema denarni dodatek.

221. Dolgoročno je zagotovljena pomoč države pri nakupu učbenikov. Od leta 1996 morajo imeti vse osnovne šole učbeniške sklade, kar pomeni, da imajo vsi učenci od prvega do osmega (oziroma devetega, ko bo postopoma reforma šolstva leta 2001 dosegla to raven) razreda možnost dobiti učbenike v šoli ob plačilu izposojevalnine, ki je opredeljena v Pravilniku o upravljanju učbeniških skladov. V šolskem letu 1997/98 je ministrstvo pričelo vzpodbujati ustanovitev učbeniških skladov tudi na srednjih šolah. V šolskem letu 1999/2000 se je za učbeniški sklad odločilo 80 odstotkov srednjih šol. V prihodnjem šolskem letu 2000/2001 so ostali za vzpostavitev učbeniških skladov le še najnižji letniki štiriletnih programov izobraževanja, tako, da bodo imeli možnost izposoje učbenikov iz učbeniškega sklada vsi dijaki in dijakinje srednjih šol.

222. Država je za vzpostavitev učbeniških skladov na osemletnih osnovnih šolah od leta 1994

dalje že namenila 1.031,32 milijonov tolarjev, za vzpostavitev skladov na srednjih šolah pa 574,34 milijonov tolarjev.

223. V šolskem letu 1999/2000 je država namenila 42 osnovnim šolam, ki so začele s poskusnim uvajanjem programa devetletne osnovne šole, enkratno finančno pomoč za vsakega učenca 1. razreda. Le-ta v skupni višini znaša 5,95 milijonov tolarjev. S tovrstno pomočjo bo država nadaljevala tudi v šolskem letu 2000/2001. Kot ukrep za usklajevanje cen novih učbenikov pa je Vlada RS v letu 1996 sprejela Uredbo o dajanju soglasja k cenam novih učbenikov.

224. Visoko in višje izobraževanje urejata Zakon o visokem šolstvu in Zakon za poklicno in strokovno izobraževanje Ljubljanska Univerza vključuje 26 članic (20 fakultet, 3 akademije, in 3 visoke šole), mariborska Univerza pa 10 članic (9 fakultet in 1 visoko šolo). Poleg omenjenih univerz v Sloveniji deluje še 7 samostojnih visokošolskih zavodov (2 fakulteti in 5 visokih šol).

225. Na podlagi novo sprejetega Zakona o poklicnem in strokovnem izobraževanju na področju visokega šolstva se postopno uvajajo novi programi višje strokovne šole na področju gostinstva in turizma, strojništva in elektronike, ki trajajo dve leti. Program je enako dostopen vsem mladostnikom in regijsko opredeljen. Prva generacija študentov (430, od tega 346 mladine in 84 odraslih), se je v študijskem letu 1996/97 vpisala v pet višjih šol s šestimi programi. V študijskem letu 1999/2000 se je v devet višjih šol s 13 programi vpisalo 1.478 študentov, od tega 817 mladine in 661 odraslih. V letu 1999 je po višješolskih programih diplomiralo 329 študentov.

226. Število študentov, vpisanih v programe visokošolskega izobraževanja, se povečuje - v študijskem letu 1996/97 je bilo vpisanih 50.667 študentov, v študijskem letu 1999/2000 pa že 66.198 študentov. Število visokošolskega pedagoškega kadra je bilo v študijskem letu 1996/97 3.059 oseb, medtem ko je bilo v študijskem letu 1998/99 3.465 oseb. V študijskem letu 1997/98 je na predavatelja prišlo 22,8 študentov, v študijskem letu 1998/1999 pa 23,8 študentov na predavatelja. Povečuje se tudi število študentov, ki konča visokošolsko izobraževanje. Leta 1995/96 je končalo visokošolsko izobraževanje 4.507 študentov, leta 1998/1999 pa 7.060 študentov. Število študentov, ki so pridobili višješolsko izobrazbo, je bilo leta 1995/96 2.746 in leta 1998/99 2.707. Število študentov, ki so diplomirali v okviru visokošolskega izobraževanja je bilo leta 1995/96 4.507 in leta 1998/99 7.060. Število študentov, ki konča podiplomski študij, se prav tako viša, in sicer leta 1995/96 355 magistrstrov in 199 doktorjev, leta 1998/99 597 magistrstrov in 258 doktorjev.

227. Poseben problem še vedno predstavljajo otroci, ki niso zaključili šolanja, tako imenovani osipniki. Vprašanje osipa in ustreznije izobrazbe so tesno povezani z vprašanjem fleksibilnih oblik izobraževanja, ki naj upoštevajo različne potrebe spodobnosti in interese učencev, dijakov, vajencev in študentov. Z novo šolsko zakonodajo sprejeto v obdobju 1996-1999, je bila omogočena uvedba različnih oblik izobraževanja (dualni sistem, certifikatni sistem, poklicni tečaji). Pomembno je, da izobraževalni sistem zagotavlja večjo vertikalno in horizontalno prehodnost in tudi možnost ponovne vključitve v vzgojno izobraževalni proces (vse življenjsko učenje) ter tako povečuje delež strokovno usposobljenega prebivalstva.

228. Učenci, ki niso zaključili obveznega šolanja (ki se prizna po uspešno opravljenem 8. razredu), ampak so izpolnili osnovnošolsko obveznost v nižjem razredu, največkrat 6. ali 7. razred (t.i. »drop - outs«), imajo v okviru sistema srednješolskega izobraževanja možnost za nadaljnje poklicno izobraževanje v programih nižjega poklicnega izobraževanja, ki trajajo praviloma 2,5 leta. Omenjene programe imamo na naslednjih področjih: kmetijstvo, živilstvo, elektrotehnika, tekstilstvo, steklarstvo, lesarstvo, gradbeništvo, strojništvo in storitvene dejavnosti. V šolskem letu 1999/2000 je bilo na 9 področjih izobraževanja za proizvodne in storitvene dejavnosti razpisanih 15 programov nižjega poklicnega izobraževanja s skupno 2.400 vpisnimi mesti. V te programe se je vpisalo 1.417 učencev, kar predstavlja 4,8 % celotne populacije, ki se je v tem šolskem letu vpisala v srednje šole.

229. V zadnjem času se problemu prekinitve šolanja pred dokončanjem srednje šole zaradi neuspeha namenja več pozornosti. Z izboljševanjem metod dela na šolah se je v zadnjih petih letih (od šolskega leta 1994/1995 do šolskega leta 1998/1999) odstotek ponavljalcev v povprečju zmanjšal s 5, 40 na 4,06 %. Omilitev problema predstavljajo poleg tega še dodatni ukrepi, ki omogočajo, da mladostniki uspešno zaključijo srednješolsko izobraževanje. Gimnazijci, ki ne

opravijo mature, imajo možnost vključitve v programe enoletnega poklicnega tečaja, s katerimi si pridobijo srednjo strokovno izobrazbo in se lahko zaposlijo v izbranem poklicu. Od šolskega leta 1998/99 dalje srednje šole v okviru razpisa za izobraževanje brezposelnih oseb, ki ga skupaj pripravljata Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve ter Ministrstvo za šolstvo in šport, ponovno vključujejo v izobraževalni proces za pridobitev prvega poklica osipnike, ki so pred časom prekinili šolanje. Pri odpravljanju neskladij med vpisnimi željami in dejansko realizacijo vpisa štejemo, kot pomembne ukrepe na področju vzgoje in izobraževanja: širjenje mreže šol in vpisnih mest, svetovalno delo na področju ugotavljanja poklicnih želja, vsebinska (kurikularna) prenova programov in vpeljava novih oblik srednješolskega izobraževanja.

230. Konstantno se povečuje delež dijakov, ki so se uspeli vpisati v program, katerega so najbolj želeli. To pa je tudi najresnejši pogoj za motiviranost ter s tem za uspešno dokončanje šole. Leta 1997/98 je bilo takšnih 93,5% dijakov, leta 1999/2000 pa že 96,3%. Zmanjšuje se tudi osip dijakov v srednji šoli, čeprav je še vedno zelo visok. Največji osip je v nižjem poklicnem izobraževanju; bistvenih razlik po spolu ni; značilno visok osip je v prvih letnikih. Kar 40 - 50 % dijakov zapusti šolo po prvem letniku, 30 % po drugem in 20 % po tretjem. V četrtem letniku osipa skoraj ni.

231. Tudi sistem zaposlovanja z različnimi programi za usposabljanje, izobraževanje in zaposlovanje mladih, ki jih izvaja Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve v sodelovanju z Ministrstvom za šolstvo in šport, omogoča tistim otrokom in mladostnikom, ki predčasno zapuščajo izobraževalni sistem, vključitev v trg delovne sile. Med njimi velja omeniti Akcijski program zaposlovanja v Sloveniji za leti 2000-2001 in Program razvoja podjetnosti in ustvarjalnosti mladih. Akcijski program zaposlovanja v Sloveniji za leti 2000 - 2001, med drugimi ukrepi posveča posebno pozornost mladim brezposelnim in predstavlja splet programov in ukrepov različnih institucij, ki jih želi med seboj čim bolj ciljno povezati. S pomočjo nadaljnje reforme poklicnega izobraževanja in usposabljanja si prizadeva zagotoviti višjo stopnjo prehodnosti šolskega sistema, in s tem znižati delež tistih, ki predčasno zapuščajo izobraževalni sistem in zvišati izobrazbeno raven prebivalstva. Za lajšanje prehoda iz šolanja v zaposlitev mladih predvideva nadaljnji razvoj dualnega sistema izobraževanja in hitrejši razvoj praktično usmerjenih višjih in visokih šol ter prilagajanje novih programov novo nastajajočim poklicnim znanjem ter uvajanje novih oblik priprave na zaposlitev v okviru učnih delavnic in učnih podjetij.

232. Del akcijskega programa zaposlovanja je Program izobraževanja brezposelnih oseb »Program 5000«, ki zajema javno veljavne programe za pridobitev osnovne, splošne, poklicne, strokovne, tehniške in univerzitetne izobrazbe. Program je namenjen brezposelnim osebam, predvsem:

- osebam brez poklicne oziroma strokovne izobrazbe, predvsem mlajšim v starosti do 26 let,
- osebam s poklicno in strokovno izobrazbo, ki na tem področju ne morejo dobiti zaposlitve in so na zavodu prijavitelne več kot šest mesecev.

233. Osnovno vodilo pri obravnavi brezposelnih oseb je čim krajša pot do zaposlitve. Čas trajanja izobraževanja oziroma vključitve posamezne osebe je odvisen od vrste izobraževanja, v katerega se vključi ter od predhodno pridobljenih znanj, sposobnosti in veščin brezposelne osebe. Izvajalska organizacija, ki izvaja izobraževalni program, v katerega se vključi brezposelna oseba, čas trajanja izobraževanja se določi v okviru izobraževalnega načrta, ki praviloma traja največ tri leta.

234. Ključni cilj Programa razvoja podjetnosti in ustvarjalnosti mladih je zagotovitev ustreznega sistema usmerjanja in financiranja razvoja in izvajanja različnih oblik usposabljanja za posamezne cilje skupine mladih, predvsem z razvijanjem njihovih lastnih sposobnosti in njihovim seznanjanjem o osnovnih princi delovanja podjetniške družbe in veščin podjetništva tako, da se bodo lahko vključili v trg delovne sile. Program vključuje osnovnošolce, srednješolce iz poklicnih in obrtnih šol in študente, ki niso zaključili šolanja ali se želijo še naprej usposablјati in izobraževati. Program torej ni namenjen le mladim brezposelnim, temveč je naravnán preventivno in zajema pravzaprav vso mlado populacijo in pomeni širitev že obstoječih programov (podjetniški krožki v osnovnih šolah, poletne delavnice za mlade v srednjih šolah in na fakultetah, podjetniške delavnice za mlade v poklicnih šolah itd) na vsa področja, kjer delajo in živijo mladi. Za izvajanje programa bodo ministrstva (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za šolstvo in šport, Ministrstvo za gospodarske dejavnosti, Ministrstvo za

malo gospodarstvo in turizem, Ministrstvo za znanost in tehnologijo, Ministrstvo za kmetijsko, gospodarstvo in prehrano) zagotovila 50 % sredstev, lokalna skupnost 25 % sredstev, udeleženci 15 % sredstev (lastna udeležba), sponzorji 10 % sredstev, študiji pa se bo sofinanciral največ v višini 50 % šolnine. V celoti pa bodo za izvajanje programa v letu 2000 namenjeno 221.492.771 SIT in 451.207.525 SIT.

235. V skladu z 29. členom konvencije je za te otroke, ki so tuji državljani se organizira dopolnilni pouk maternega jezika in kulture v skladu z mednarodnimi pogodbami ter priporočili in direktivami Sveta Evrope in Evropske unije (v šolskem letu 1999/2000: albanski, hrvaški, makedonski, madžarski jezik).

236. Šole z italijanskim učnim jezikom delujejo v občinah Izola, Koper in Piran. V vsaki občini je po ena popolna osemletna osnovna šola, v manjših krajih pa so podružnice, ki zajemajo učence od 1. do 4. razreda. V vseh teh krajih so tudi vrtci, ki prav tako poslujejo v italijanskem jeziku. V osnovnih šolah na tem območju so bili vključeni v šolskem letu 1999/2000 504 otroci, v vrtcih pa 235 otrok. Na narodnostno mešanem območju delujejo tudi tri srednje šole z italijanskim učnim jezikom, dve gimnaziji in ena strokovna šola. Gimnazija Antonio Sema v Piranu je imela v šolskem letu 1999/2000 v 4 oddelkih 65 dijakov, Gimnazija Gianni Rinaldo Carli v Kopru prav tako v 4 oddelkih 56 dijakov. Srednja šola Pietro Coppo v Izoli izobražuje za poklice ekonomski tehnik, prodajalec, poslovni tajnik, poslovni tehnik ter mehanik vozil in voznih sredstev in je imela v šolskem letu 1999/2000 v 17 oddelkih 145 dijakov. Po končani srednji šoli se manjši del učencev zaposli, drugi pa nadaljujejo izobraževanje na eni izmed visokih šol v Sloveniji, mnogi pa tudi na eni izmed univerz v Italiji.

237. Na dvojezičnem območju občin Lendava in Murska Sobota ob madžarski meji, kjer živi madžarska manjšina, je v vrtcih in osnovnih šolah organizirano dvojezično vzgojno-izobraževalno delo v slovenskem in madžarskem jeziku. Tak način dela omogoča učencem obeh narodnosti, da poleg svojega maternega jezika spoznajo tudi drugi jezik in kulturo. Pouk poteka v obeh jezikih, pri učenju maternega jezika in drugega jezika se učenci razdelijo na dve skupini, ker je zahtevnost pouka maternega jezika višja. Dvojezične osnovne šole v občinah Lendava, Dobrovnik in Moravske Toplice je v šolskem letu 1999/2000 obiskovalo 1.078 učencev, dvojezične vrtce pa 359 otrok. Po osnovni šoli učenci lahko nadaljujejo izobraževanje na dvojezični srednji šoli v Lendavi ali pa na eni izmed slovenskih srednjih šol v Murski Soboti ali drugje. Učencem, ki se želijo še naprej učiti madžarski jezik, je zagotovljen pouk maternega jezika. Dvojezična srednja šola v Lendavi je imela v šolskem letu 1999/2000 21 oddelkov s 381 dijaki. Šola ima 5 oddelkov gimnazijskega programa, poleg tega pa izobražuje še za poklice ekonomski tehnik (8 oddelkov), trgovec (5 oddelkov) in strojni tehnik (3 oddelki).

238. Osnovnošolsko izobraževanje pripadnikov romske skupnosti v Republiki Sloveniji se izvaja v skladu z Zakonom o osnovni šoli in v skladu z drugimi predpisi. Oddelki, ki so sestavljeni le iz romskih učencev, se v osnovnih šolah pojavljajo le izjemoma, saj je v šolskem letu 1998/99 v slovenskih osnovnih šolah le 7. Ta podatek govori v prid temu, da je v osnovnih šolah prevladovala usmeritev o integriranju romskih učencev v običajne oddelke. Takšen način vključevanja romskih učencev v povezavi z občasnim delom v manjših skupinah v zadnjih letih daje dobre rezultate, saj narašča število učencev Romov, ki zaključujejo šolsko obveznost v razredih predmetne stopnje, povečuje pa se tudi število tistih, ki se po zaključeni osnovni šoli ali zaključeni osnovnošolski obveznosti vključujejo v nadaljnje izobraževanje. V šolskem letu 1997/98 je zaključilo šolsko obveznost 88 učencev Romov, v nadaljnje izobraževanje se je v šolskem letu 1999/2000 vključilo skupno 55 učencev. K povečani uspešnosti podaljšanega bivanja prispeva tudi vključevanje romskih učencev v oddelke podaljšanega bivanja. V šolskem letu 1999/2000 je na osnovnih šolah v Sloveniji 1 oddelek podaljšanega bivanja, namenjenih le romskim učencem. Skupno je v podaljšano bivanje vključenih 405 romskih učencev. Šolsko malico prejema v šolskem letu 1999/2000 1130 romskih učencev, kosilo pa 545 učencev Romov. Do 31.12.1998 je Ministrstvo za šolstvo in šport nakazovalo šolam po 1.000 SIT, od 1.1.1999 pa po 1.100 SIT mesečno na učenca Roma. Učbenike za romske učence, šole zagotavljajo s pomočjo učbeniških skladov.

239. 100. člen Zakona o usmerjenem izobraževanju predvideva tudi akceleracijo, šolam nalaga obveznost, da učencu individualizirajo program in da mu omogočijo hitrejšo obvladovanje posameznih predmetov v posameznem letniku ali celo cel program. Ta ureditev, in je skladno s sodobnimi tendencami posebne skrbi za nadarjene učence in je v skladu z 1.a točko 29. člena Konvencije o otrokovih pravicah. Poleg tega delujejo tudi Waldorfske šole, za posebno nadarjene

otroke.

B. K 31. členu - Prosti čas otrok

240. Prosti čas prebivalci in prebivalke Slovenije preživljajo, pri svojih sorodnikih in prijateljih. S svetom okoli sebe se soočajo predvsem s pomočjo množičnih občil in tistih oseb, ki jih poznajo. Druženje na javnih mestih je značilen predvsem za del mlade generacije. Tudi obiski kulturnih prireditev so domena predvsem mlade generacije in višje izobraženih (Kakovost življenja v Sloveniji, FDV, Ljubljana 1996). Podobna slika preživljanja prostega časa se odraža tudi pri mladih. Večino prostega preživljajo s prijatelji in prijateljicami, se družijo z vrstniki, obiskujejo diskoteko, poslušajo glasbo, obiskujejo gledališča in razstave, berejo knjige, pišejo dnevnik in pesmi, obiskujejo sorodnike, aktivno se ukvarjajo s športom, berejo stripe, spijo, lenarijo, gledajo TV, obiskujejo rok koncerte in se igrajo na računalnik. Mladostniki v svojem prostem času tudi pomagajo staršem pri domačih delih v družini.

241. Na splošno pa učencem in dijakom določa življenjski ritem šola, zato imajo osnovnošolci in mladostniki več prostega časa ob sobotah in nedeljah, kot med tednom. Vključeni so v različne prostčasne aktivnosti v okviru šole, kot so športne aktivnosti, umetniške, družbeno-humanitarne ali druge kulturne aktivnosti, ki niso obvezne.

242. Preživljanje prostega časa za otroke in mladostnike organizira tudi Zveze prijateljev Mladine Slovenije. Letovanje in zimovanje je organizirano v 17 objektih na morju in v hribih. V teh kapacitetah letno preživlja svoj prosti čas preko 60.000 otrok. S tem ZPMS zagotavlja kvaliteto preživljanja prostega časa in vso potrebno varnost. Poleg tega ZPMS organizira decembrska praznovanja »Veseli December« v vrtcih in šolah ter organizira ali sodeluje v festivalih.

IX. POSEBNI ZAŠČITNI UKREPI

A. K 22. členu - otroci begunci

243. Konec leta 1999 je bilo v Republiki Sloveniji registriranih 4.369 oseb z začasnim zatočiščem (persons with temporary protection). Skoraj 30 % od njih je mlajših od 16 let. Število se dnevno spreminja, ker se veliko beguncev, zlasti z območja Kosova (ZRJ), spontano vrača v svojo državo. Februarja 2000 je bilo v Sloveniji okrog 1250 otrok beguncev-oseb z začasnim zatočiščem (od 7. do 18 leta) iz Bosne in Hercegovine in s Kosova.

244. Republika Slovenija je leta 1999 sprejela Zakon o tujcih, Zakon o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Sloveniji in Zakon o azilu. Zakon o tujcih določa, da je tujec vsakdo, ki nima slovenskega državljanstva. Zakon o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Sloveniji določa, da bodo tisti državljani druge države naslednice nekdanje SFRJ, ki so imeli na dan 23. decembra 1990 na območju Slovenije prijavljeno stalno bivališče in so tudi dejansko živeli, lahko pridobili dovoljenje za stalno bivanje. Na ta način bodo pridobili dovoljenje za stalno bivanje vsi tisti, ki niso ali pa so prepozno zaprosili za sprejem v slovensko državljanstvo po členu 40 Zakona o državljanstvu R. Slovenije. Po zakonu o azilu imajo pravico do azila tujci, ki zaprosijo za zaščito iz razlogov po Konvenciji o statusu beguncev in Protokola (Ženevske konvencije). Zakon v drugem členu tudi določa, da je azil zaščita, ki se v Sloveniji daje tujcem. Vključuje zlasti pravico do prebivanja v RS, pravice ki pripadajo beguncem na podlagi Ženevske konvencije in pravice, ki jih zagotavlja ta zakon. Pravice prosilcev za azil so pravice do prebivanja, dokler postopek ni končan, do dnevne oskrbe, do osnovnega zdravstvenega varstva, do šolanja, denarne pomoči ali žepnine, brezplačne pravne pomoči pri uveljavljanju pravic po tem zakonu in humanitarne pomoči. Obseg pravic je enak kot za osebe z začasnim zatočiščem.

245. Pravice beguncev, ki jim je priznan status begunca so pravice do stalnega prebivanja, do denarne pomoči, najnujnejših stanovanjskih prostorov, do zdravstvenega varstva, šolanja in izobraževanja, do pomoči pri vključevanju v okolje, do zaposlitve in vključevanje v druge oblike aktivne politike zaposlovanja. Begunec brez dohodkov, brez premoženja in brez zavezancev, ki so ga v skladu s predpisi Republike Slovenije dolžni in sposobni preživljati, ima pravico do denarne pomoči v skladu z zakonom, ki ureja socialno varstvo. Pravico do denarne pomoči imajo tudi ožji

družinski člani, ki z njim živijo v Republiki Sloveniji in nimajo lastnega premoženja in dohodkov. Višina denarne pomoči za ožje družinske člane znaša 60% pomoči iz prvega odstavka tega člena. Upravičenost in trajanje denarne pomoči ožjim družinskim članom begunca je odvisna od upravičenosti in trajanja pravice do denarne pomoči begunca.

246. Učenci - osebe z začasnim zatočiščem imajo v osnovni šoli enako pravico do šolanja kot slovenski učenci. Zagotovljen jim je tudi enak dostop do srednješolskega, višješolskega, visokošolskega in univerzitetnega izobraževanja. Desetletno bivanje beguncev jim je omogočilo, da so se normalno vključili v novo okolje in si pridobili ustrezno poklicno izobrazbo, oziroma jim je bil omogočen študij na višjih in visokih šolah. Normalizacija življenja v novem okolju in priprava na življenje v njihovi domovini, kakor tudi v Republiki Sloveniji, so glavni cilj naštetih ukrepov.

247. V Republiki Sloveniji smo se z izobraževanjem begunske populacije prvič srečali ob začetku vojne na Hrvaškem. Otroci, ki so zaradi vojnih razmer pribežali k nam, so bili vključeni v slovenski šolski sistem, ob vrnitvi domov pa so se brez večjih težav vključili nazaj v domače šolsko okolje. Ob začetku vojne v Bosni in Hercegovini (v nadaljevanju:BIH) leta 1992 pa smo se srečali z velikim valom beguncev, med katerimi je bilo. tudi okrog 17.000 otrok v starosti od 7 do 16 leta. Projekt šolanja se je izvajal v 45 občinah in na 55 lokacijah in s 362 učitelji iz BIH v letu 1992/93. V letih od 1993 do 1995 je se je število šol in lokacij postopoma zmanjševalo. Padanje števila učencev je povzročilo težave pri oblikovanju razredov. Poleg tega so učitelji odhajali v tretje države. Zato je Ministrstvo za šolstvo in šport v šolskem letu 1995/96 pripravilo projekt vključevanja otrok - začasnih beguncev v slovenske osnovne šole.

248. Začasni begunci iz Bosne in Hercegovine - srednješolci, ki so se želeli vključiti v srednje šole - so bili v težavnejšem položaju kot šoloobvezni otroci. Slovenskega jezika niso obvladali, izobraževalni programi, ki so jih obiskovali v domovini, niso bili v skladu s slovenskimi, največji problem pa je predstavljalo pomanjkanje prostih mest v obstoječih programih slovenskih šol. Interesi in želje staršev in mladostnikov za vključevanje v slovenske srednje šole so bile zelo velike, zato je Ministrstvo za šolstvo in šport vsem srednjim šolam priporočilo, da na morebitna prosta mesta vključijo srednješolce- začasne begunce iz BIH.

249. V naslednjem šolskem letu se je situacija na področju vključevanja srednješolcev-beguncev iz BIH vztrajno izboljševala, tako da se v zadnjih šolskih letih ti srednješolci vključujejo v naš šolski sistem pod enakimi pogoji kot slovenski državljani (brez plačila šolnine).

250. Republika Slovenija je vse od prihoda prvih beguncev do danes vodila tujim študentom naklonjeno politiko. Državljeni BIH so se vse do leta 1999 brez večjih ovir vpisovali na višje in visoke šole, kljub temu, da bi kot tuji državljani morali plačevati šolnine.

251. V letih od 1992 do 1999 se je šolalo od vključno osnovne šole, srednje in visoke šole okrog 10.000 začasni beguncev.

252. V zadnjih dveh letih je opazen tudi velik porast prošenj za priznanje azila po Zakonu o azilu oziroma za priznanje t.i. konvencijskega begunca. Tako je v letu 1999 za azil po navedenem zakonu zaprosilo 744 oseb. V tej številki niso zajeti mladoletniki s spremstvom, katerih starši oziroma drugi zakoniti zastopniki so za azil zaprosili 13.8.1999. V letu 1999 je tako zaprosilo za azil približno 170 mladoletnikov s spremstvom in 40 brez spremstva. V letu 2000 je za azil zaprosilo 9244 oseb, kar predstavlja v primerjavi z letom 1999 ogromen porast..Status azila je bilo v letu 2000 priznan 11 osebam od tega 5 mladoletnim osebam. V 3. členu (celovitost družine in pravice ožjih družinskih članov) Zakona o azilu (Ur.l. RS,št. 61/99, 113/2000 - odločba US in 124/2000) določa, da se pravica do azila po tem zakonu prizna tudi ožjim družinskim članom begunca, med te pa se štejejo zakonec, mladoletni neporočeni otroci in starši mladoletnih beguncev, pri mladoletnih otrocih brez staršev pa se za ožjega družinskega člana šteje oseba, ki je pooblaščen da skrbi za otroka Navedeni družinski člani imajo v postopku za dodelitev azila enak pravni položaj kot prosilec za azil. Zakon o azilu pa v 14. členu posveča še posebno skrb mladoletnikom brez skrbstva, torej tistim tujcem, ki še niso stari 18 let in ki pridejo v Republiko Slovenijo ali v Republiki Sloveniji po prihodu ostanejo brez spremstva staršev ali drugih zakonitih zastopnikov. Njihove prošnje za azil se obravnavajo prednostno in se morajo rešiti v čim krajšem možnem času, ne sme se jih vrniti v izvorno državo ali v tretjo državo, ki jih je pripravljena sprejeti, dokler jim tam nista zagotovljena primeren sprejem in nega. Republika Slovenija pa mora mladoletniku brez skrbstva, ki zaprosi za azil pred začetkom postopka postaviti zakonitega zastopnika. Zakon o azilu določa v 28. členu določa, da mora mladoletniku brez

spremistva, ki zaprosi za azil, pred začetkom postopka postaviti zakonitega zastopnika, ter da mora pristojni organ ob obravnavanju prošnje za azil mladoletnika brez spremstva, upoštevati stopnjo njegovega duševnega razvoja v sodelovanju s svojim zakonitim zastopnikom. Vsakemu mladoletniku brez spremstva in seveda tudi drugim, ki prosijo za azil, je zagotovljena osnovan oskrba, nastanitev, osnovno zdravstveno varstvo, denarna pomoč ali žepnina, brezplačna pravna pomoč pri uveljavljanju pravic, humanitarna pomoč, šoloobveznim otrokom pa tudi pravica do brezplačnega šolanja. Za izdajo odločb o postavitvi zakonitih zastopnikov za mladoletne prosilce, prihaja v praksi do problemov saj je zelo težko najti osebo, ki bi bila pripravljena sprejeti obveznosti, ki jih ima zakoniti zastopnik, brez tega pa azilnega postopka za mladoletnike brez spremstva ni mogoče voditi. Zato potekajo dogovori, da bi se v reševanje navedene problematike aktivno vključile nevladne organizacije.

253. Prizadevanja za izboljšanje življenja otrok prosilcev azila oziroma staršev, ki že imajo azil so usmerjena tudi v organizacijo vrtca za otroke teh staršev, organizaciji pristočasnih dejavnosti, zbiranju igrač, zbiranju sredstev za pokrivanje kakih posebnih potreb, na primer zdravstvenih, ki jih izvajajo nevladne organizacije

254. V Republiki Sloveniji je dosledno upoštevano načelo združevanja družin pri pogojih za vstop v Republiko Slovenijo in pri podeljevanju začasnega zatočišča.

255. Pri urejanju mednarodnih razmerji je potrebno opozoriti na uporabo Zakona o mednarodnem zasebnem pravu in postopku . Ta zakon ureja pristojnost organov in uporabo prava. Večina otrok brez spremstva staršev, ki pri nas uživa začasno zatočišče, živi pri starih starših ali pri drugih bližnjih sorodnikih. Pri urejanju vprašanj skrbništva se uporablja pravo države, katere je državljan varovanec. Organi RS (centri za socialno delo) odločajo po pravu tuje države o začasnih varstvenih ukrepih. V primerih, ko gre za zlorabo ali trpinčenje otrok, ki uživajo v Republiki Sloveniji začasno zatočišče, pristojni organ odredi nujnečasne ukrepe. Tako morajo centri za socialno delo ravnati v skladu s 120. in 121. členom Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. O izvedenih ukrepih je potrebno takoj, ko je mogoče, obvestiti pristojne organe tuje države. V primeru posvojitve se pogoji posvojitve in prenehanja posvojitve presoajo po pravu države, katere državljan sta posvojitelj in posvojenec. Če sta posvojitelj in posvojenec državljan različnih držav, se za pogoje posvojitve in njeno prenehanje uporabljata kumulativno pravi držav, katerih državljan sta. Če zakonca koga skupaj posvojita, se poleg prava države, katere državljan je posvojenec, uporabljata za pogoje posvojitve in njeno prenehanje tudi pravi držav, katerih državljan sta eden in drug zakonec. Oblika posvojitve se presoja po pravu države, v kateri se sklene posvojitve. Učinek posvojitve se presoja po pravu države, katere državljan sta posvojitelj in posvojenec ob sklenitvi posvojitve. Če sta posvojitelj in posvojenec državljan različnih držav, se uporabi pravo države, v kateri imata stalno prebivališče. Če sta posvojitelj in posvojenec državljan različnih držav in nimata stalnega prebivališča v isti državi, se uporabi pravo države, katere državljan je posvojenec.

B. K 38. členu - otroci v oboroženih spopadih

256. Republika Slovenija tudi v času agresije, ki jo je koncem junija 1991 izvršila jugoslovanska armada, ni omejila nobene z Ustavo in s to konvencijo priznanih otrokovih pravic. Postopala je po predpisih humanitarnega prava, ki veljajo za mednarodne oborožene spopade, vključno z Dopolnilnim protokolom k Ženevski konvencijam z dne 12. avgusta 1949 o zaščiti žrtev mednarodnih oboroženih spopadov. Tako v času agresije junija 1991 ni omejila z Ustavo in s to konvencijo priznanih otrokovih pravic.

257. 38. člen Konvencije o otrokovih pravicah govori o otrocih v oboroženem spopadu ter hkrati napotuje na lex specialis, s potrebo, da bi se to področje mednarodnopravno uredilo. To področje je sedaj mednarodnopravno urejeno s Protokolom o otrocih v oboroženem konfliktu, ki ga je Slovenija že podpisala.

258. V Sloveniji področje zaščite otrok v oboroženih spopadih ureja Zakon o vojaški obveznosti. V 27. členu citiran zakon določa, da se na sluzenje vojaškega roka pošljejo naborniki praviloma v koledarskem letu, v katerem dopolnijo 19 let. Prav tako je v petem odstavku tega člena določeno, da lahko dopolnijo 19 let. V petem odstavku tega člena je tudi določeno, da lahko ob neposredni vojni nevarnosti ali v vojnem stanju Predsednik Republike Slovenije odredi, da se

pošljejo na služenje vojaškega roka tudi naborniki, ki so dopolnili 18 let. V četrtem odstavku 27. člena tega zakona je določeno, da so lahko naborniki tudi tisti, ki sami prosijo, da bi bili poslani na služenje vojaškega roka in ki so dopolnili 18 let.

259. Potrebno je poudariti, da pravna definicija otroka po občem pravu zajema človeško bitje do rojstva do starosti 18 let, medtem, ko humanitarno pravo zagotavlja pravno zaščita otroka od rojstva do 15 let. Otrok je ena izmed najbolj izpostavljenih kategorij civilnega prebivalstva in v tem okviru je potrebno upoštevati tudi osebni razvoj otrok, skrb za izobraževanje ter vzgojo in razmere v katerih živijo, tudi v najhujših razmerah. Glede na določila citiranega zakona menimo, da Republika Slovenija izpolnjuje minimalne zahteve na področju zakonske ureditve, ki jih postavlja 38. člen Konvencije o otrokovih pravicah.

260. Sicer pa v obdobju od novembra 1996 do avgusta 2000, na katerega se poročilo nanaša, na obrambnem področju ni bilo predpisov, ki bi posegali na področje otrokovih pravic.

261. Slovenija je veliko prispevala k psihosocialni in psihološki dobrobiti otrok, ki so travmatizirani v vojnih konfliktih. Člani Slovenske Filantropije, Svetovalnega centra za otroke, mladostnike in starše v Ljubljani, v zadnjem času pa tudi nekaterih drugih institucij so izvajali številne programe izobraževanja za psihosocialno pomoč otrokom, ki jih je prizadela vojna v Bosni in Hercegovini in na Kosovu ter za mentalno-higienske delavce in učitelje Čečenije. Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije je v letu 2000 financiralo dva velika seminarja »Pomoč travmatiziranim otrokom v okviru šole« za 100 učiteljev Kosova. Enaka seminarja se bosta zgodila v letu 2001. Maja letos v okviru pakta stabilnosti organiziramo mednarodno konferenco na temo »Duševno zdravje otrok« v povojnih okoliščinah.

C. K 40. členu - otroci v kazenskem postopku

262. Določba je bila že obrazložena v prvem poročilu Republike Slovenije (Odstavki 281-306).

263. Zakon o kazenskem postopku in Kazenski zakonik sta bila leta 1998 in 1999 spremenjena in dopolnjena medtem, ko je bil leta 2000 sprejet nov Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij.

264. Vsi omenjeni zakoni prinašajo novosti v odnosu do otroka oziroma mladoletnika v kazenskem postopku.

265. Starost, do katere se domneva, da otroci niso sposobni kršiti kazenskega prava, ostaja še naprej 14 let (14 do 16 let mlajši mladoletnik, starejši mladoletnik nad 16 let in mlajši polnoleten od 18 let naprej). Ti otroci se ne smejo kaznovati in zanje se ne smejo uporabiti vzgojni ali varnostni ukrepi, temveč jih obravnavajo organi socialnega varstva.

266. Novost, ki je bila sprejeta z novelo ZKP in vpliva tudi na izvrševanje 3. b) odstavka 40. člena Konvencije je predvsem inštitut poravnavanja. Slednji predstavlja poleg že uveljavljenega inštituta odvrčanja kazenskega pregona alternativo klasičnemu reševanju kazenskih zadev, saj se z njim državni tožilci pridobili diskrecijsko pravico, da s pristankom osumljenca in oškodovanca odstopijo ovadbo za kaznivo dejanje, za katero je predpisana denarna kazen ali zapor do treh let, v postopku poravnavanja. Na ta način je mogoča rešitev konflikta med oškodovancem in osumljencem kaznivega dejanja brez zatekanja k sodnim postopkom in v okolju, kjer je konflikt nastal, kar se doseže s pomočjo neodvisnega poravnalca, obenem pa je zagotovljeno popolno spoštovanje človekovih pravic. Državni tožilec mora pri tem upoštevati naravo kaznivega dejanja, okoliščine v katerih je bilo storjeno, mladoletnikovo prejšnje življenje in njegove osebne lastnosti, na podlagi katerih lahko spozna, da kazenski postopek proti mladoletniku ne bi bil smotrni, kljub dokazom, da je mladoletnik storil kaznivo dejanje. (razlika med odvrčanjem in poravnavo ni jasno opredeljena).

267. Sistem kazenskih sankcij za mladoletnike storilce kaznivih dejanj ostaja praktično nespremenjen. Njihovo izvrševanje je urejeno v ZIKS. Med vzgojnimi ukrepi je nov le ukrep oddaje v zavod za usposabljanje, ki ga sme izreči sodišče, in ki nadomešča dosedanji ukrep oddaje v drug zavod za usposabljanje.

268. Sodišče sme vzgojne ukrepe med njihovim izvrševanjem spremljati ali ustaviti, če se pokažejo nove okoliščine ali če je to primerno glede na uspeh vzgoje, prevzgoje ali usposabljanja. Prav tako pa je v času izvrševanja zavodskega ukrepa oddaje v vzgojni zavod ali v prevzgojni dom možen tudi pogojni odpust, če je mladoletnik prebil v zavodu najmanj eno leto in je mogoče na podlagi doseženih rezultatov, vzgoje in prevzgoje utemeljeno sklepati, da v času trajanja pogojnega odpusta mladoletnik ne bo ponavljal kaznivih dejanj. Uprava zavoda, v katerem se izvršuje vzgojni ukrep, mora zaradi tega vsakih šest mesecev poročati sodišču, ki je izreklo vzgojni ukrep, o mladoletnikovem obnašanju, sodnik pa lahko tudi sam obiskuje mladoletnike v zavodu.

269. Kazni za mladoletnike ostajata mladoletniški zapor in denarna kazen kot glavni kazni in prepoved vožnje motornega vozila ter izgon tujca iz države kot stranski kazni. Z novelo KZ se je spremenil način odmere denarne kazni, ki se lahko izreče ne samo v dnevni zneskih (najmanj dva in največ sto osemdeset), ampak tudi v določenem znesku (najmanj 10.000 tolarjev in največ 1.500.000 tolarjev), ob pogoju, da je mladoletnik, glede na svoje dohodke, zmožen sam plačati. Novela KZ je v določila o izrekanju kazni mladoletniškega zapora vnesla le manjše popravke, tako, da se omenjena kazen petih let, za razliko od prejšnje ureditve, po kateri se je lahko izrekla le za kazniva dejanja, za katera je bila predpisana kazen zapora, hujša od petih let. Dolžina mladoletniškega zapora ostaja enaka, ne sme biti krajša od 6. mesecev in ne daljša od 5.let. Za kazniva dejanja, za katera je mogoče izreči kazen zapora trideset let, pa se sme izreči mladoletniški zapor do desetih let. Obsojeni mladoletnik je lahko pogojno odpuščen, vendar ne prej, preden ne prestane šest mesecev kazni v kazenskem zavodu.

D. K 37. členu - otroci, ki jim je bila odvzeta prostost

270. Odvzemu prostosti in odreditev pripora sta podrobneje urejena v Zakonu o kazenskem postopku, ki so bili že obrazloženi v prvem poročilu Republike Slovenije (odstavki 307-310).

271. S sprejetjem novele ZKP v letu 1998 je odreditev pripora in njegovo izvrševanje doživelo nekaj sprememb, ki so prispevale k izboljšanju položaja pripornikov. Tako mora biti mladoletnik priprt ločeno od polnoletnih. Sodnik za mladoletnike sme izjemoma odrediti, da je priprt skupaj s polnoletnimi, vendar le takrat, ko je to, glede na mladoletnikovo osebnost in druge okoliščine v konkretnem primeru, v njegovem interesu in v njegovo korist. V vsakem primeru pa je treba mladoletniku zagotoviti nego, varstvo in vso potrebno individualno pomoč, ki jo utegne potrebovati glede na svojo starost, spol, osebnost, spoštovati njegovo dostojanstvo ter varovati njegovo telesno in duševno zdravje. Pripri mladoletnik mora imeti zagovornika ves čas, dokler traja zoper njega odrejeni pripor. Če si ga ne vzame sam, mu ga mora postaviti sodišče po uradni dolžnosti. Zoper sklep o priporu je dovoljena pritožba. Nadzorstvo nad ravnanjem s priporniki izvršuje predsednik okrožnega sodišča, ki mora v ta namen sam ali preko sodnika, ki ga določi, vsaj enkrat na tedensko obiskovati pripornike. Z dovoljenjem sodnika za mladoletnike, lahko pripornike obiskujejo bližji sorodniki, zdravnik in drugi, vendar le pod nadzorstvom. Pravico do nenadzorovanega obiskovanja in dopisovanja s priporniki pa ima varuh človekovih pravic oziroma njegov namestnik in diplomatski in konzularni predstavnik tuje države, če so priporniki državljani njihove države, ali organizacija, ki varuje njegove koristi, če je mladoletnik apatrid.

272. Trajanje pripora se sicer z novelo ZKP ni spremenilo. Vendar, kljub časovnim ne omejitvam ali možnostim za dolgo trajanje posamezne faze ali dejanja v praksi postopki proti mladoletnikom (in trajanje pripora po vložitvi predloga za kaznovanje oz. vzgojnega ukrepa) niso dolgotrajni.

Tabela 27

Mladoletne osebe, zoper katere je bil kazenski postopek pred senatom pravno močno končan

	1996	1997	1998	1999
SKUPAJ	843	990	1009	1068
Pripri	12	15	18	11
do tri dni	2	3	-	3

nad 3 do 15 dni	1	2	-	-
nad 15 do 30 dni	-	-	-	1
nad 1 do 2 meseca	2	5	6	4
nad 2 do 3 meseca	7	5	12	3

Vir: Statistični Urad Republike Slovenije

273. Izvrševanje kazenskih sankcij v Republiki Sloveniji ureja Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (Uradni list RS, št. 22/00) Zakon ureja izvrševanje vseh kazenskih sankcij, tako tudi mladoletniški zapor in vzgojne ukrepe. V Sloveniji deluje en mladoletniški zapor, kot Zavod za prestajanje mladoletniškega zapora v Celju, v katerem prestajajo kazen mladoletniški zapor mladoletniki, stari nad 16 let. Zavod je bil skladno z zakonom o izvrševanju kazenskih sankcij ustanovljen z uredbo Vlade RS (Uradni list RS, št. 84/00).

274. Za izvrševanje vzgojnega ukrepa oddaje mladoletnika v prevzgojni dom je v Sloveniji Prevzgojni dom Radeče. Ta zavod je bil ustanovljen z zakonom.

275. V zadnjih petih letih število mladoletnih obsojencev in gojencev, ki jim je bil izrečen vzgojni ukrep oddaje v prevzgojni dom, bistveno ne niha.

276. Tako je bilo na prestajanju mladoletniškega zapora leta 1996 povprečno osem obsojencev, leta 1997 sedem obsojencev, leta 1998 štiri obsojenci, leta 1999 šest obsojencev in leta 2000 sedem obsojencev. V prevzgojnem domu je bilo v letu 1996 povprečno 20 gojencev, v letu 1997 29 gojencev, v letu 1998 24 gojencev, v letu 1999 24 gojencev in v letu 2000 21 gojencev. Dne 30. januarja 2001 je bilo na prestajanju mladoletniškega zapora sedem obsojencev, na prestajanju vzgojnega ukrepa oddaje v prevzgojni dom pa 21 gojencev.

277. Kazen mladoletniškega zapora prestajajo starejši mladoletniki, ločeno od polnoletnih obsojencev, v posebnem zavodu za prestajanje kazni mladoletniškega zapora (v nadaljnjem besedilu - zavod), kjer lahko ostanejo praviloma do dopolnjenega triindvajsetega leta. Zoper obsojenega mladoletnika ni dovoljena osamitev, razen v primeru hujših disciplinskih postopkov, vendar največ do 7 dni. Mladoletnik ima pravico do dopisovanja in do obiskov (najmanj dvakrat tedensko), če pa je discipliniran pri delu in učenju, mu upravnik zavoda lahko dovoli, da tudi sam obiskuje svoje starše in druge osebe. Obsojeni mladoletnik ima tudi pravico, da prebiva vsak dan najmanj tri ure na prostem.

278. Vsak otrok, ki mu je, odzeta prostost ima takojšen dostop do pravne in druge ustrezne pomoči. Zagotovljena mu je pravica, da ga na njegovo zahtevo obišče pooblaščenec, ki ga zastopa v njegovih zadevah, oziroma svetovalec, če mu je bil določen. V primeru, ko je obsojeni mladoletnik tuj državljan, apatrid ali begunec pa ga lahko obišče tudi konzularni predstavnik njegove države ali organizacije, ki varuje njegovo korist. Zavodi so dolžni mladoletnim obsojencem zagotoviti tudi brezplačno pravno pomoč za varstvo njegovih pravic, določenih v ZIKSu in v predpisih, izdanih na njegovi podlagi in jim omogočiti dostop tako do ZIKSa, kot tudi do ostalih predpisov, izdanih na njegovi podlagi, prav tako pa tudi do različnih mednarodnih pravnih aktov, ki je ratificirala Republika Slovenija in se nanašajo na izvrševanje kazenskih sankcij in varstvo človekovih pravic.

279. Obsojeni mladoletnik, ki meni, da je bil podvržen mučenju ali drugim krutim oblikam nečloveškega ravnanja, lahko s predlogom zahteva sodno varstvo. Zavod je ta predlog dolžan poslati tudi pristojnemu državnemu tožilcu. Če je bila mladoletnemu obsojencu pri tem povzročena škoda, lahko zahteva odškodnino v skladu z zakonom tudi neposredno od tistega, ki mu jo je povzročil. V primeru drugih nepravilnosti in kršitev zapornikovih pravic, za katere ni zagotovljeno sodno varstvo, ima mladoletni obsojenec pravico, da se pritoži direktorju Uprave republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij oziroma na Ministrstvo za pravosodje. Nadzorstvo glede zakonitega ravnanja z mladoletnimi obsojenci opravljajo poleg ministrstva, pristojnega za pravosodje, tudi predsednik okrožnega sodišča, na območju katerega je zavod oziroma oddelek, varuh človekovih pravic in mednarodni pooblaščen organi za varstvo človekovih pravic ter za preprečevanje mučenja, nečloveškega, poniževalnega postopka in kaznovanja.

280. Obsojeni mladoletnik ima pravico do neomejenega dopisovanja z ožjimi družinskimi

člani, z drugimi osebami pa si lahko dopisuje, če je to v skladu z njegovim programom tretmaja. Zagotovljena je tajnost pisem in drugih občil, nadzor pisemskih pošiljk pa je dopusten le v primeru, kadar gre za utemeljen sum vnašanja predmetov, ki jih obsojeni mladoletnik v zavodu ne sme posedovati. Pregled se opravi tako, da obsojeni mladoletnik odpre pisemsko pošiljko v navzočnosti pooblaščenega delavca zavoda, pri čemer delavec zavoda ne sme prebirati vsebine pisma. Obsojenemu mladoletniku je omogočeno telefoniranje z ožjimi družinskimi člani, pooblaščenecem, konzularnim predstavnikom oziroma predstavnikom uradne organizacije, ki varuje koristi begunca. Pogovoru se ne sme prisluškovati. Če pa varnostni razlogi za ohranitev reda in discipline v zavodu tako narekujejo, lahko upravnik zavoda obsojenemu mladoletniku prepove telefonske pogovore.

281. V zavodu, v katerem je mladoletnik napoten na prestajanje mladoletniškega zapora oziroma na izvrševanje vzgojnega ukrepa oddaje v prevzgojni dom, ob sprejemu vsestransko prouči mladoletnikovo osebnost strokovna skupina (team), ki jo sestavljajo upravnik zavoda, psiholog, pedagog, socialni delavec in zdravnik, po potrebi pa sodeluje tudi psihiater in drugi strokovni delavci zavoda.

E. K 39. členu - telesno in duševno okrevanje, zlorabljenih, zanemarjenih ali kaznovanih otrok

282. Določba je bila že obrazložena v prvem poročilu (odstavki 312-313).

283. Otroci z začasnim zatočiščem so deležni vrste storitev psihosocialne pomoči, ki jih izvajajo različne vladne, nevladne organizacije in posamezniki (Center za psihosocialno pomoč beguncem pri Slovenski Filantropiji, Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela, Društvo za prostovoljno delo (MOST), Kulturno umetniško društvo KUD France Prešeren, Sezam), ki so del enotnega programa psihosocialne pomoči otrokom z začasnim zatočiščem. Ministrstvo za zdravstvo je leta 1996 vzpostavilo sodelovanje z vrhunskimi strokovnjaki za to področje z Univerze Glasgow, Oddelek za otroško in mladinsko psihiatrijo. Slovenske zdravstvene institucije pa so se vključile v projekt Britanskega sveta za razvoj služb na tem področju.

284. Program psihosocialne pomoči, ki je bil izdelan že ob prihodu prvih hrvaških ubežnikov v R. Slovenijo zajema predvsem storitve oz. aktivnosti za normalizacijo življenja v novem življenjskem okolju ter saniranje emocionalnih stisk otrok z začasnim zatočiščem ter vplivanja na javno mnenje v smeri pozitivnih stališč in sprejemanja beguncev. V skladu s programom potekajo različne aktivnosti za otroke z začasnim zatočiščem v zbirnih centrih ter v okolju, kjer bivajo (gostiteljske družine), kot so: vrtec, šola, različne zaposlitvene in prostovoljne dejavnosti za otroke mladostnike in starše, svetovalno in terapevsko delo za otroke z emocionalnimi stiskami, edukacija strokovnih delavcev, učiteljev in prostovoljcev o emocionalnih stiskah otrok in oblikah pomoči zanje, mentalnohigijenska pomoč otrokom beguncem s posebnimi potrebami in vplivanje na javno mnenje v smeri pozitivnih stališč. Približno 70 % otrok z začasnim zatočiščem je vključenih in storitvene programe svetovanja in terapije zaradi emocionalnih stisk, ki so posledica vojne.

285. Center za psihosocialno pomoč beguncem pri Slovenski Filantropiji, ki je partner UNHCR-a, izvaja naslednje dejavnosti za otroke begunce: organizacija pomoči pri učenju za otroke, ki imajo šolske težave (posebno pozornost posvečajo inštruktorji in prostovoljci učenju slovenskega jezika), druženje prostovoljcev z otroki begunci (razvijanje prijateljskih odnosov, pomočniki ob učnih težavah, pa tudi pomočniki v kriznih situacijah), iskanje finančnih virov in razdeljevanje štipendij, zagotavljanje finančnega kritja posebnih potreb (posebnih zdravstvenih ukrepov, denar pridobivajo iz donacij), razvijanje organiziranih aktivnosti v begunskih centrih (organizacija improviziranih vrtcev za otroke s Kosova), organiziranje ali izvajanje izobraževanja za strokovne skupine, ki prihajajo v stik z otroci begunci in njihovimi družinami. Namen teh usposabljanj je seznaniti strokovne skupine s potrebami in pravicami otrok beguncev in njihovih staršev, izvajanje kampanj v korist beguncev, prizadevanje za integracijo otrok beguncev. Sezam je za otroke begunce izvedel različne ustvarjalne dejavnosti izven šole, plesne skupine, uro prijateljstva in miru in lutkovno igro, KUD France Prešeren glasbene delavnice, foto delavnice idr. GEA- nudi pravno pomoč.

F. K 32. členu - otroci in delo

286. Določba je bila že obrazložena v prvem poročilu Republike Slovenije (odstavki 318-322).

287. Veljavni zakon o delovnih razmerjih v posebnem poglavju opredeljuje tudi delo učencev in študentov ter v zvezi s tem določa, da lahko pri delodajalcu učenci in študentje začasno opravljajo delo. Njihova pravica in obveznosti se določijo s kolektivno pogodbo oziroma s splošnim aktom. Obvezno se pri opravljanju tega dela upoštevajo določbe zakona o odmorih in počitnicah, o varstvu pri delu, posebnemu varstvu mladine ter o odškodninski odgovornosti.

288. Novi zakon o delovnih razmerjih, ki je v parlamentarni proceduri, vsebuje posebno poglavje o varstvu otrok, ki jo veljavna zakonodaja ne opredeljuje. Novi predlog zakona o delovnih razmerjih, tako v tem poglavju ureja:

- opravljanje praktičnega izobraževanja vajencev, dijakov in študentov, v okviru izobraževalnih programov;
- pogoje za opravljanje dela otrok, mlajših od 15 let;
- uporabo določenih varstvenih določb tega zakona v navedenih primerih kot tudi v primerih začasnega in občasnega dela dijakov in študentov, ki so že dopolnili 15 let in prostovoljnega opravljanja pripravništva.

289. Prepovedano je delo otrok, mlajših od 15 let, le izjemoma, lahko ti otroci, proti plačilu sodelujejo pri snemanju filmov, pripravi in izvajanju umetnostnih, scenskih in drugih del s področja kulture, umetniške, športne, oglaševalne aktivnosti. Otroci, ki so dopolnili starost 13 let, lahko opravljajo lažja dela najdalj 30 dni v posameznem koledarskem letu v času šolskih počitnic tudi v drugih dejavnostih, na način, v obsegu in pod pogojem, da dela, ki jih bo opravljal ne ogrožajo njegovo varnost, zdravje, moralo in izobraževanje. Vrste lažjih del se določijo z izvršilnim predpisom. Otroci lahko ta dela, opravljajo po predhodnem dovoljenju inšpektorja za delo, ki ga izda na podlagi zahtevka zakonitega zastopnika. Delovni čas otrok mlajših od 15 let, ki opravljajo lažje delo v času šolskih počitnic, ne sme trajati več kot 7 ur na dan in 35 ur na teden. Delo otroka, ki ga opravlja v šolskem letu izven delovnega časa, določenega za pouk, pa ne sme trajati več kot dve uri na dan in ne več kot 12 ur na teden. Otrokom je v vsakem primeru prepovedano opravljati nočno delo med osmo uro zvečer in šesto uro zjutraj. Potrebno pa jim je tudi zagotoviti v vsakem 24 urnem obdobju dnevni počitek najmanj 14 zaporednih ur.

290. V veljavi ostajajo že znana pravila o prepovedi opravljanja težkih del, pravila o omejitvah trajanja dnevnega ter tedenskega delovnega časa, pravila o odmoru, tedenskem počitku in pravila o relativni prepovedi nočnega dela, pa tudi o povečanem letnem dopustu za delavca, ki še ni dopolnil 18 let s tem, da se prilagajajo smernicam Sveta Evropske Unije št. 94/33 iz leta 1994 o varstvu mladine pri delu.

291. Mladina ne sme opravljati težkih telesnih del, ki lahko škodljivo in s povečano nevarnostjo vplivajo na zdravje oziroma na zdravstveni razvoj glede na njene psihološke posledice. Maksimalen delovni čas za mladega delavca je omejen na 8 ur na dan in 40 ur na teden, kar pomeni, da mladini ni dovoljeno naložiti nadurnega dela. Počitek med dvema zaporednima dnevoma mora biti najmanj 12 ur, v kolikor pa delavec, mlajši od 18 let dela najmanj 4,5 ur na dan ima pravico do 30 minutnega odmora. Prepoved nočnega dela je, za razliko od veljavne ureditve, urejena enotno za vso mladino in sicer je mladini prepovedano delati med 22 in 6 uro. Izjeme pa so možne v primeru višje sile in če polnoletnih delavcev ni na razpolago, s tem, da mora biti mladini v naslednjih treh tednih zagotovljen ustrezní počitek. Poleg tega pa mora biti letni dopust mladine, iz razlogov njihove starosti, povečan za 7 dni.

292. Inšpektorji za delo ugotavljajo, da je kršitev pri zaposlovanju delavcev mlajših od 18 let malo ali pa so vsaj dobro prikrite, seveda če ne štejemo dela prek napatnic študentskega servisa. v zvezi z delom z napatnico študentskega servisa pa inšpektorji ugotavljajo, da se še vedno dogaja, da zaposlujejo mlade v gradbeništvu tudi na višini, brez ustreznih varovalnih sredstev. Inšpektorji ponavadi izdajo ureditvene odločbe. Pri obravnavanju varstva delavcev so inšpektorji za delo ugotovili 25 kršitev delovno pravne zakonodaje v zvezi z varstvom pravic žensk in otrok. Predvsem pa kršitve v zvezi v varstvom pravic žensk.

293. Slovenija je ratificirala 68 konvenciji MOD, med njimi 7 temeljnih MOD konvencij, ki se

nanašajo na svobodo združevanja, pravico do kolektivnega pogajanja, odpravo prisilnega dela, ne diskriminacijo glede zaposlovanja in dela in določitev minimalne starosti za sklenitev delovnega razmerja in se neposredno nanašajo na otroke. Leta 1999 je bilo na 87. rednem zasedanju mednarodne konference dela, sprejeta konvencija št. 182 o prepovedi najhujših oblik dela otrok in takojšnjem ukrepanju za njihovo odpravo, ki jo je Slovenija ratificirala marca leta 2001 (Ur.l. RS, MP 7/2001).

G. K 33. členu - zloraba drog

294. Določba konvencije je bila že obrazložena v prvem poročilu Republike Slovenije (odstavki 323- 325)

295. Razširjenost uporabe drog v Sloveniji, lahko prikažemo s statističnimi podatki posameznih raziskav o tveganem vedenju mladih, kamor sodi tudi zloraba drog.

296. Leta 1995 prvič in leta 1999 je drugič, v 26 izbranih evropskih državah, potekala po skupni metodologiji raziskava ESPAD (European School Survey Project on Alcohol and other Drugs) – Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolano mladino (rojeni leta 1979 oziroma 1983). Obakrat je bil zajet reprezentativni vzorec dijakov prvih letnikov slovenskih srednjih šol (po ca 2.400 dijakov). Primerjava rezultatov kaže spremembe v razširjenosti uživanja dovoljenih in nedovoljenih drog v intervalu štirih let.

Tabela 28
Odstotki anketirancev, ki še nikoli v življenju niso poskusili naštetih drog;
primerjava 1995 – 1999

DROGA	% ABSTINENTOV 1995	% ABSTINENTOV 1999
Alkoholna pijača	13,1	8,7
Cigarete	41,1	35,7
Hlapila	87,7	85,5
Pomirjevala (ki jih ni predpisal zdravnik)	92,4	92,1
Katerakoli ilegalna droga*	86,6	74,4

Vira: Stergar E. Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino. Poročilo ESPAD za Republiko Slovenijo 1995. Zdravstveno Varstvo 1999, 38: Suppl. Stergar E. Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino. Poročilo ESPAD za Republiko Slovenijo 1999. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja RS, 2000.

* (upoštevane so naslednje droge: marihuana, amfetamin, LSD, krek, kokain, heroin, ekstazi)

297. Največji odstotek mladih ima izkušnje s pitjem alkoholnih pijač – kar 91% jih je odgovorilo, da so že popili cel kozarec vina, piva ali žganja. 64% dijakov prvih letnikov je že prestopilo mejo med kajenjem cigaret in nekajenjem. Katerokoli ilegalno drogo je že poskusilo 26% anketiranih, hlapila pa je vdihavalo 15%. Pomirjevalo, ki ga ni predpisal zdravnik, je vsaj enkrat zaužilo 8% anketiranih.

298. V zadnjem mesecu pred anketo sta alkoholne pijače pili skoraj dve tretjini anketiranih, opitih pa je bila dobra tretjina; med temi dobri dve tretjini 1- do 2-krat, petina 3- do 5-krat, 8% 6- do 9-krat, 5% pa 10- krat ali bolj pogosto. Skoraj dve tretjini anketirancev (64,3%) sta že kadili cigarete. Četrtnina (25,7%) štiridesetkrat ali bolj pogosto, slaba četrtnina (23,5%) petkrat ali manj, desetina (10,5%) od šestkrat do devetnajstkrat in 4,6% od 20 do 39-krat. Med fanti in dekleti ni statistično značilnih razlik v pogostosti kajenja cigaret v vsem življenju. 71% anketirancev je odgovorilo, da v zadnjem mesecu niso kadili cigaret. V to skupino smo šteli vse, ki so odgovorili, da sploh niso kadili (64%) in tiste, ki so pokadili manj kot eno cigareto na teden (7%). V skupini tistih, ki so odgovorili, da so kadili vsak dan, je 15% pokadilo manj kot 1 cigareto na dan, 38% jih je pokadilo 1 do 5 cigaret, 25% 6 do 10 cigaret, 15% 11 do 20 cigaret in 6% več kot 20 cigaret dnevno. Statistične povezave med spolom in številom dnevno pokajenih cigaret nismo ugotovili.

299. Če upoštevamo odgovore o jemanju katerekoli ilegalne droge, je skoraj tri četrtnine

anketiranih (74 %) odgovorilo, da še nikoli niso vzeli nobene. 13% je uživalo katero koli od naštetih ilegalnih drog 1-krat do petkrat. Po nekaj manj kot 3 % je jemalo omenjene ilegalne droge 6 do 9 krat, 10 do 19-krat oziroma 20 do 39-krat. 7 % anketiranih pa je odgovorilo, da so vzeli katero koli od naštetih ilegalnih drog 40-krat ali bolj pogosto. Dekleta so bolj pogosto kot fantje odgovorila, da niso jemala ilegalnih drog.

300. Četrtnina anketiranih je že kadila marihuano oziroma hašiš. Tretjina od teh jo je kadila 1- do 2-krat, petina 3 do 5 krat, po 10% 6 do 9 krat, 10 do 19 krat oziroma 20 do 39 krat, 18% jo je kadilo 40 krat ali bolj pogosto. Dekleta so bolj pogosto odgovorila, da še nikoli v življenju niso uživala marihuane oziroma hašiša oziroma, da so jo uživala 10 do 19 krat. Fantje so bolj pogosto označili vse ostale kategorije pogostosti kajenja marihuane oziroma hašiša.

301. Če v skupini ilegalnih drog ne upoštevamo marihuane, potem je 95 % anketiranih dijakov in dijakinj 1. letnikov srednjih šol odgovorilo, da niso nikoli uživali ilegalnih drog. 4 % jih je odgovorilo, da so ilegalne droge jemali 1 do 5 krat, pol odstotka jih je jemalo 6 do 9 krat, 1 % pa 10-krat ali bolj pogosto. Odgovori se po spolu niso statistično značilno razlikovali.

302. Četrtnina anketirancev (25 %), ki so odgovorili, da so že kadili cigarete, je pokadila prvo cigareto pri 11 letih ali manj. Tretjina anketirancev, ki so že pili pivo ali vino, je popilo prvi kozarec, ko so bili stari 11 let ali manj; med tistimi, ki so že popili cel kozarec žgane pijače, jih je 13 % to doživelo v starosti 11 let ali manj. Med tistimi, ki so že kadili marihuano, jih je 80 % pokadilo prvo pri 14 oz. 15 letih.

303. Primerjava rezultatov iz leta 1995 in 1999 kaže, da so se v štirih letih povečali odstotki mladih, ki poskušajo in nato tudi uživajo različne droge. Najbolj razširjeno je pitje alkoholnih pijač in kajenje cigaret. Povečal se je tudi odstotek tistih, ki so prvi kozarec pijače oziroma prvo cigareto pokadili v starosti 11 let ali manj.

304. V devetdesetih letih je naraščal odstotek mladih, ki začnejo kaditi in tistih, ki kadijo na dnevni osnovi. Na Inštitutu za varovanje zdravja RS so na pobudo in s sodelovanjem Društva pljučnih bolnikov izdelali preventivni program za osnovne šole z naslovom »Spodbujajmo nekajenje«. Program obsega priročnik za učitelje, izobraževanje za učitelje in delovne lističe za šolarje od 3. do 8. razreda. S poskusnim izvajanjem bomo začeli na enajstih zdravih šolah in OŠ 8 talcev Logatec v šolskem letu 2000/2001.

305. Statistično sliko o razširjenosti uporabe drog nam dajejo tudi podatki Inštituta za varovanje zdravja o zdravstveni populaciji uživalcev drog v 15 izven bolnišničnih centrih za zdravljenje uživalcev nedovoljenih drog, v katerih prevladuje metadonska terapija. Profil zdravstvene populacije uživalcev je prikazan v tabeli.

Tabela 29

Evidenca obravnave uživalcev drog v letu 1999

Zajetje stik s centrom	Vsa iskanja pomoči	Prva iskanja pomoči
Št. iskanj pomoči	1057	409
Ocena zajetja	>50%	100%
Izognitev dvojnega štetja	da	da
Prvič obravnavani	38,7%	100%
V center napoteni sami	92,9%	95%
Problemi z drogo		
Primarna droga heroin	93,6%	86,6%
Primarna droga kokain	0,8%	1,7%
Vbrizgavanje	81,6%	76,6%
Kadi (heroin, opiat)	5,9%	11%
Raba primarne droge vsak dan	51,9%	69,6%
Prva uporaba primarne droge <15 let	4,3%	5,4%
Povprečna starost ob prvi uporabi primarne droge	18,2	18,7

Vir: Nolimal D., Vegnuti M., Belec M., Inštitut za varovanje zdravja RS v sodelovanju z Mrežo za preprečevanje in zdravljenje odvisnosti od nedovoljenih drog, junij, 2000

306. Iz omenjenih statističnih podatkov lahko sklepamo, da se mladi v Sloveniji srečuje z uživanjem ilegalnih drog vendar, da sta v Sloveniji najbolj razširjeni drogi alkohol in tobak.

307. Preprečevanje uživanja prepovedanih drog, zmanjševanje škode zaradi uporabe prepovedanih drog, reševanje problematike na področju zdravljenja in socialne problematike povezane z uživanjem drog ter njihovo spremljanje in neupravičeno proizvodnjo in promet z drogami urejajo: Kazenski zakonik Republike Slovenije, Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju ter Zakon o socialnem varstvu. Leta 2000 je bil sprejet Zakon o predhodnih sestavinah za prepovedane droge in leta 1999 Zakon o proizvodni in prometu s prepovedanimi drogami in o obravnavi uživalcev prepovedanih drog ter Zakon o preprečevanju uporabe prepovedanih drog. Slednja urejata sankcioniranje proizvodnje in promet z mamili. ter regulirata preprečevanje in obravnavo uživalcev drog, določata pogoje, pod katerimi sta dovoljena proizvodnja in promet s prepovedanimi drogami ter posest prepovedanih drog in sankcionira posest prepovedanih drog, kot prekršek. Med novosti, ki jih uvaja Zakon o preprečevanju uporabe prepovedanih drog in o obravnavi uživalcev prepovedanih drog, na tem področju je regulacija ukrepov za preprečevanje uporabe prepovedanih drog in obravnavo uživalcev prepovedanih drog, ki so se v praksi izvajali, vendar niso bili regulirani. Ukrepi za preprečevanje uporabe prepovedanih drog zajemajo informativne, zdravstvene, vzgojne in svetovalne dejavnosti, zdravljenje, socialno varstvene storitve in programe za reševanje socialne problematike, povezane z uživanjem prepovedanih drog ter spremljanje uživanja prepovedanih drog, ki jih izvajajo pristojna ministrstva (Ministrstvo za zdravstvo, Ministrstvo za šolstvo in šport, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, in druga ministrstva), ki jih opredelujeta tudi ter Nacionalni program zdravstvenega varstva do leta 2004 in Nacionalni program socialnega varstva do leta 2005.

308. Različne vrste preventivnih programov, zdravljenja ter socialna rehabilitacija odvisnikov. omogočajo, da uživalci drog lahko poiščejo pomoč v zdravstvenih institucijah (mreža centrov za preprečevanje odvisnosti od drog, pedopsihiatrični dispanzerji, dispanzerji šolske medicine, psihiatrične bolnišnice - detoksikacijski programi in drugih institucijah), centrih za socialno delo, terapevtskih skupnostih ter v drugih oblikah obravnave. Hkrati pa država spodbuja tudi razvoj drugih dejavnosti na tem področju, ki jih izvajajo skupine za samopomoč in nevladne organizacije.

309. Po ocenah Inštituta za varovanje zdravja, deluje na področju zdravstvenega in socialnega varstva, okoli 75 vladnih in nevladnih organizacij, ki nudijo pomoč uživalcem nedovoljenih drog (npr. Aids Fundacija Robert, B&Z, Center za pomoč mladim Ljubljana, Center za preprečevanje odvisnosti Maribor, Center za socialno delo Kranj, Center za zdravljenje odvisnosti od drog Ljubljana, center za socialno delo Sežana, Društvo projekt Človek, Drog Art, Društvo smisel življenja, Društvo Zarja, Pripravljalni center zavoda Pelikan, Svetovalnica Fužine, Stigma, Svet Koper, Terapevtska skupnost srečanje, zdravstveni dom Maribor, Brežice, Kranj, Koper, Ljubljana in druge organizacije, ki skrbijo za informiranje, svetovanje in rehabilitacijo odvisnikov). Med njimi 15 izven bolnišničnih centrov za zdravljenje uživalcev nedovoljenih drog. V njih prevladuje metadonska vzdrževanje.

310. Na področju socialnega varstva, je poleg socialno varstvenih storitev Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, sofinanciralo 35 programov, od tega 5 programov v daljšem časovnem obdobju. V letu 2000 je za sofinanciranje programov namenjenih več kot 140 milijonov tolarjev. Sofinancirani programi so bili zelo raznoliki - programi medsebojne pomoči, »nizkopražni« programi, različno strukturirani programi usmerjeni v doseganje in vzdrževanje abstinence ter »klasični« »visokopražni« programi.

311. Leta 1998 je Vlada Republike Slovenije ustanovila Urad Vlade Republike Slovenije za droge, ki spremlja problematiko na področju preprečevanja in uživanja prepovedanih drog, skrbi za zmanjševanje škode zaradi uporabe prepovedanih drog ter za spremljanje problematike na področju zdravljenja in reševanja socialne problematike, povezane z uživanjem drog. Komisija Vlade Republike Slovenije za droge, ki je bila ustanovljena istega leta pa skrbi za pripravo predloga nacionalnega programa in ukrepe pri izvajanju nacionalnega programa. Deluje tudi 40 lokalnih akcijskih skupin za reševanje problemov v zvezi z drogami, ki skrbi tudi za preventivo na tem področju, ki posega v otroško obdobje.

H. K 34. členu - spolna zloraba

312. Določba konvencije je bila obrazložena v začetnem poročilu Republike Slovenije (326-337).

313. S spremembami in dopolnitvami Kazenskega zakonika, ki so bile sprejete 23. marca 1999 se je 183. člen kazenskega zakonika R Slovenije spremenil tako, da se je starostna meja žrtve spolnega napada zvišala iz štirinajst na petnajst let. Dodana je nova omejitev pri spolnem napadu na osebo, mlajšo od 15 let » pri čemer obstaja očitno nesorazmerje med zrelostjo storilca in žrtve « Pred spremembo tega člena je bil otrok v starosti do štirinajstega leta absolutno zaščiten, saj je bila kazniva vsaka oblika spolne aktivnosti na škodo otroka, starega do štirinajst let, ne glede na druge lastnosti žrtve, način storitve, storilca ali razmerja med žrtvijo in storilcem. Z lansko dopolnitvijo Kazenskega zakonika pa so izvzeti določeni primeri in ni žrtev kaznivega dejanja otrok do petnajstega leta, če je udeležen v enakopravnem, ljubezenskem oziroma vrstniškem razmerju.

314. V kazenskem postopku, ki teče zaradi kaznivega dejanja 183. člena, mora imeti mladoletni oškodovanec več čas od uvedbe kazenskega postopka dalje pooblaščenca, ki skrbi za njegove pravice, še posebej v zvezi z zaščito integritete med zaslišanjem pred sodiščem. Mladoletnemu oškodovancu, ki pooblaščenca še nima, postavi pooblaščenca sodišče po uradni dolžnosti (6. člen ZKP).

315. Primeri, ko je žrtev spolne zlorabe starejša od petnajst let, so sankcionirani v okviru določb drugih členov Kazenskega zakonika:

- posilstvo (člen 180),
- spolno nasilje (člen 181)
- spolna zloraba slabotne osebe (člen 182)
- kršitev spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja (člen 184).

316. Pri teh kaznivih dejanjih starost žrtve ni določena, edina omejitev je spodnja meja starosti, to je petnajst let. Te določbe se uporabljajo glede na lastnosti žrtve (pri kaznivih dejanjih po členu 182), status storilca (pri kaznivih dejanjih po členu 184) in način storitve (člen 180 in 181), in to enako za mladoletne osebe (do osemnajstega leta) kot polnoletne žrtve. Člen 184 v prvem odstavku sankcionira dejanje osebe, ki z zlorabo svojega položaja pripravi osebo drugega ali istega spola k spolnemu občevanju ali drugim spolnim aktivnostim, za to dejanje je predpisana kazen do treh let zapora. V drugem odstavku pa z višjo zaporno kaznijo (do 5 let) sankcionira enako dejanje do osebe, stare nad petnajst let, ki je storilcu zaupana v učenje, vzgojo, varstvo ali oskrbo. Velika večina žrtev tega kaznivega dejanja po 2. odstavku je mladoletnih, starih med petnajst in osemnajst let.

317. Število obsojenih polnoletnih storitev zaradi spolnega napada na mladoletno osebo se od leta 1996 povečuje. Tako je bilo leta 1996 obsojenih 16 polnoletnih storilcev zaradi spolnega napada na otroka in leta 1998 25 polnoletnih storilcev, zoper katerih je bil kazenski postopek pred senatom pravnomočno končan.

318. Z novelo Kazenskega zakonika se je leta 1999 spremenil tudi 185. člen kazenskega zakonika (zvodništvo), razlika je v višini zagrožene kazni. V zvezi z določbo konvencije o izkoriščanju otrok v prostituciji ali drugih nezakonitih spolnih dejavnostih je po 185. členu kazenskega zakonika RS zvodništva za osebo, ki za plačilo zводи ali omogoča spolno občevanje ali drugo spolno dejanje, predpisana kazen do 3 leta zapora. Hujša oblika storitve je dejanje, ko storilec zводи mladoletno osebo, za to obliko storitve je predpisana kazen od 1 do 10 let, pred spremembo je bila predpisana kazen od 3 mesecev do 5 let. Tudi pri osnovni obliki zvodništva po prvem odstavku se je predpisana kazen zvišala iz do 3 let zapora v zaporno kazen od 3 mesecev do 5 let.

319. Izkoriščanje otrok v pornografskih predstavah in gradivih je sankcionirano v določbah 187. člena prikazovanja in izdelave pornografskega gradiva. Inkriminirano je prikazovanje oziroma kakršnokoli omogočanje, da so otroku, mlajšemu od štirinajst let, dostopne pornografske

vsebine (zagrožena zaporna kazen do 1 leta) in zloraba mladoletne osebe (do starosti osemnajst let) za izdelavo slik, avdiovizualnih ali drugih materialov, pornografske vsebine, in uporaba mladoletne osebe za pornografsko predstavo (zagrožena zaporna kazen do 3 let).

320. Slovenija je letošnjem letu podpisala Protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah o prodaji otrok, otroški prostituciji in otroški pornografiji.

I. K 35. členu - ugrabitve otrok

321. S spremembami in dopolnitvami Kazenskega zakonika je, odvzem mladoletne osebe sankcionirano v 200. čl. Kazenskega Zakonika Republike Slovenije »Kdor protipravno odvzame mladoletnikovo osebo roditelju, posvojitelju, skrbniku, zavodu ali osebi, kateri je zaupana, ali jo zadržuje in preprečuje, da bi jo imeli tisti, ki imajo pravico do nje, ali kdor zlonamerno onemogoča, da bi se uresničila izvršljiva odločba glede mladoletne osebe se kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do 1 leta«. V praksi pa ta dejanja najpogosteje storijo prav roditelji, skrbniki ali sorodniki. V 144. Kazenskega Zakonika Republike Slovenije je posebej sankcionirana ugrabitev otrok, vendar vsebuje pogoj, da je dejanje storjeno z namenom, da njega ali koga druga prisili, da nekaj stori, opusti ali trpi. Iz tega razloga so primeri, ko eden od staršev, sorodnik ali kdorkoli drug odvzame mladoletno osebo tistemu, kateremu je zaupana, opredeljeni po členu 200. Kazenski Zakonik, saj je namen storilcev v teh primerih imeti mladoletno osebo pri sebi in ne izsiljevati.

322. Leta 1996 so pravosodni organi obravnavali 31 polnoletnih oseb zaradi ugrabitve otrok oziroma odvzema mladoletne, oseb in leta 1997 27 polnoletnih oseb. Leta 1996 je bilo obsojenih 5 polnoletnih oseb zaradi odvzema mladoletne osebe in leta 1998 6 polnoletnih storilcev.

323. Republika Slovenija je pristopila h Konvenciji o civilno-pravnih vidikih mednarodne ugrabitve otrok (Ur.l. RS MP 6/93). Centralni izvršilni organ za izvajanje konvencije je bilo do leta 1996 Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, s sklepom Vlade R Slovenije pa je bilo 04.11.1996 kot centralni izvršilni organ za izvajanje konvencije imenovano Ministrstvo za notranje zadeve. Na podlagi konvencije Ministrstvo za notranje zadeve kot centralni izvršilni organ pri obravnavi posameznih primerov, ko so otroci s stalnim bivališčem v Sloveniji odpeljani v tujino, ali pa so kot tuji državljani pripeljani in zadržani v Sloveniji, sodeluje z državami pogodbenicami.

324. Z zadnjih petih letih je Centralni izvršilni organ po Konvenciji obravnaval predvsem primere, ko so otroci kot državljani R Slovenije odpeljani v tujino, najpogosteje na Hrvaško, Bosno in Hercegovino. Prav v primeru omenjenih držav je izvajanje Konvencije oteženo, ker te države niso izjavile, da sprejemajo pristop Slovenije, kot to določa 38. člen Konvenciji o civilno pravnih vidikih ugrabitve otrok.

J. K 30. členu - narodne manjšine

325. Določbe konvencije so bile že obrazložene v prvem poročilu Republike Slovenije (339-341).

326. Varstvo pravic otrok pripadnikov etničnih in jezikovnih manjšin oziroma skupin, ki živijo v Sloveniji je v zakonodaji Republike Slovenije zagotovljeno na dveh ravneh: z varovanjem individualnih pravic otrok, pripadnikov vseh manjšinskih skupnosti, ki izhajajo iz Konvencije OZN o otrokovih pravicah ter z zagotavljanjem posebnih pravic manjšinske skupnosti. Posebne pravice narodnih manjšin se nanašajo na področje vzgoje in izobraževanja, kulture, stikov z matičnim narodom, uporaba narodnih simbolov, javnega obveščanja in založništva, zastopanja in soodločanja ter ustanavljanja lastnih organizacij. Država gmotno in moralno podpira uresničevanje teh posebnih pravic. Na narodnostnem mešanem območju, sta italijanski oz. madžarski jezik enakovpravna s slovenskim.

327. Vzgoja in izobraževanje otrok pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti je usmerjena v ohranjanje njihove jezikovne in narodnostne identitete, v vzgajanje za spoštovanje in razumevanje narodne in kulturne drugačnosti ter za razvijanje sožitja na narodnostno in jezikovno mešanem območju. Za uresničevanje teh ciljev so programi v šolah, ki jih obiskujejo

pripadniki italijanske in madžarske narodnosti še posebej dopolnjeni z vsebinami, ki se nanašajo na zgodovino kulturno in naravno dediščino njihovih matičnih narodov. K razvijanju sožitja na narodnostno mešanih območjih prispeva tudi dejstvo, da se vsi otroci na teh območjih seznanjajo z obema jezikoma tako, da se lahko brez jezikovnih ovir sporazumevajo med seboj. Otroci pripadnikov italijanske in madžarske narodnostne skupnosti se tudi zunaj šole aktivno vključujejo v številne kulturne in druge dejavnosti svoje narodnostne skupnosti in aktivno sodelujejo pri različnih aktivnostih, ki jih povezujejo z jezikom in kulturo matičnega naroda.

328. Na področju vzgoje in izobraževanja predpisi upoštevajo tudi specifične potrebe romskih otrok. Določeni so posebni normativi za oddelke v katere, so vključeni romski otroci. Šolam se priznava dodatne pedagoške ure za izvedbo pouka v majhnih skupinah zunaj matičnega razreda. Posebna skrb pa je namenjenega tudi otrokom za zagotavljanje njihovih življenjskih možnosti, vzgoje in izobraževanja, usposabljanja za delo in zaposlovanja.

329. Otroci, ki so tuji državljani ali osebe brez državljanstva in prebivajo v Republiki Sloveniji, imajo v skladu z zakonom o osnovni šoli, pravico do osnovnošolskega izobraževanja pod enakimi pogoji, kot državljani Republike Slovenije. Za te otroke se organizira pouk maternega jezika v skladu z mednarodnimi pogodbami. Za otroke slovenskih državljanov, ki prebivajo v Republiki Sloveniji, in katerih materin jezik ni slovenski jezik, se v skladu z mednarodnimi pogodbami organizirana pouk njihovega maternega jezika in kulture, lahko pa se dodatno organizira tudi pouk slovenskega jezika.

330. Izredno razvita je kulturna dejavnost, ki jo podpira tudi država. Omogočeno je izdajanje posebnih časopisov, razvite pa so tudi druge založniške dejavnosti. Posebni program Ministrstva za kulturo na tem področju je bil vzpostavljen že leta 1970, v devetdesetih se je pričel širiti in zajema nove manjšine. V programih so, poleg kulturne ustvarjalnosti narodnih skupnosti, vključeni tudi Romi, priseljenci in Kočevarji, staroselci. V program za leto 1999 je na novo vključena še judovska skupnost.

331. Za ohranjanje kulturne identitete manjšin in vzdrževanje stikov s sodobnimi dogajanjem je še posebej pomembno celotno področje informiranja v jeziku narodnih manjšin. Programe za obe narodni manjšini izvajata Regionalna RTV Center Koper-Capodistria in Regionalni RTV center Maribor. Republika Slovenija preko urada za narodnosti sofinancira izdajateljsko dejavnost, radijske in TV programe za Rome in obe narodni manjšini. Radijski programi namenjeni romski skupnosti, ki potekajo v romskem in slovenskem jeziku so namenjeni izobraževanju in informiranju Romov ter prikazu njihove kulture ter tudi seznanjanju ostalega prebivalstva z njihovimi problemi in s tem k razvoju strpnosti in sožitju

Viri:

Akt o notifikaciji nasledstva glede konvenciji OZN in konvenciji, sprejetih v mednarodni agenciji za atomsko energijo, Ur. l. RS, MP št. 35/92;
Analiza o uresničevanju Resolucije o temeljih oblikovanja družinske politike v Republiki Sloveniji, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 1999
Prim. dr. Anica Mikuš Kos, dr. medicine, Slovenska Filantropija - Združenje za promocijo prostovoljstva, Vsebinska dejavnost nevladnih organizacij in prostovoljcev v smeri uresničevanja Konvencije OZN o otrokovih pravicah
Child Well-Being in the EU and Enlargement to the East, John Micklewright and Kitty Steward, United Nations Children's Fund, Innocenti Research Centre, Florence, Italy, No.75.
Kazenski zakonik Ur.l. RS 63/94, 72/98, 23/99
Nacionalni stanovanjski program, Ur.l. RS 43/2000
Navodilo o izvajanju preventivnega zdravstvenega varstva na primarni ravni, Ur.l. RS št. 19/98
Nacionalni program zdravstvenega varstva Republike Slovenije - Zdravje za vse do leta 2004, Ur.l. RS št. 49/2000;
Pravilnik o pravicah in dolžnostih učencev v osnovni šoli, Ur.l. RS, št. 31/96
Pravilnik o plačilih staršev za programe v vrtcih, Ur.l. RS, št. 44/96
Pravilnik o upravljanju učbeniških skladov, Ur.l. RS, št. 74/94, 21/97
Predpisi o zakonski zvezi in družinskih razmerjih z uvodom prof. dr. Karla Zupančiča, šesta spremenjena in dopolnjena izdaja, Uradni list Republike Slovenije 2001.
Program socialnega varstva do leta 2005, Ur. RS, 31/2000
Poročilo o človekovem razvoju, Urad za ekonomske analize in razvoj, 2000-2001

Program boja zoper revščino in socialno izključenostjo, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, 2000
 Resolucija o temeljnih oblikovanju družinske politike v RS, Ur. I RS, št. 40/93;
 Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije, Ur.l. RS 40/99
 Stanovanjski zakon Ur.l. RS 18/91, 19/91 popr. 9/94, 21/94, 23/96, 1/2000
 Temeljna Ustavna listina o samostojnosti in suverenosti RS Ur.l. RS št 1/91-I
 Ustava Republike Slovenije, Ur. I RS/I, št. 33/9;
 Zakon o azilu Ur.l. RS št. 61/99, 124/2000
 Zakon o delovnih razmerjih, Ur.l. RS, št. 14/90, 5/91, 29/92, 71/93
 Zakon o dohodnini Ur.l. RS 71/93, popr. 2/94,7/95, 14/96, 44/96
 Zakon o družinskih prejemkih, Ur.l. RS I/91-1, 30/91, 38/92, 65/93, 13/94, 71/94, 73/95, 26/99
 Zakon o društvih Ur.l. RS 60/95, 48/98, 89/99
 Zakon o državljanstvu RS, Ur.l. RS/I, št. 1/91, 30/91, 38/92, 61/92, 13/94, 13/95
 Zakon o temeljnih pravicah iz delovnega razmerja, Ur.l. SFRJ, št. 60/89, Ur.l. SFRJ št. 42/90, Ur.l. RS 14/90, 5/91, 71/93
 Zakon o evidencah na področju socialne varnosti, Ur.l. RS št. 32/93
 Zakon o gimnazijah, Ur.l. RS št. 12/96
 Zakon o glasbenih šolah, Ur.l. RS št. 19/2000
 Zakon o kazenskem postopku, Ur.l. RS 63/94, 72/98
 Zakon o inšpekciji dela, Ur.l. RS, št. 38/94, 32/97, 36/2000
 Zakon o izvršbi in zavarovanju, Ur.l. RS št. 51/98
 Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij Ur.l. SRS št. 17/78, Ur.l. RS 12/92, 22/2000
 Zakon o javnih glasilih, Ur.l. RS, št. 18/94, 19/94, 88/99
 Zakon o javnih shodih in javnih prireditvah, Ur.l. SRS, 20/73, 42/86
 Zakon o jamstvenem in preživninskem skladu, Ur.l. RS št. 25/97, 10/98, 53/99
 Zakon o lokalni samoupravi Ur.l. RS, št. 72/93, 56/94, 14/95, 28/97, 70/97, 10/98, 74/98, 70/2000
 Zakon o matičnih knjigah, Ur.l. SRS, št. 16/74, 28/81, 38/86 in RS. 28/95, 84/2000
 Zakon o medijih, Ur.l. RS št. 35/2001
 Zakon o mednarodnem zasebnem pravu in postopku, Ur.l. RS. 65/99
 Zakon o nacionalni varčevalni shemi Ur.l. RS 86/2000
 Zakon o nadzoru državne meje, Ur.l. RS/I, št. 1/91
 Zakon o obrambi, Ur. I. RS št. 82/94
 Zakon o osebnem imenu, Ur.l. RS, št. 5/91
 Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, Ur.l. RS, št. 12/91 12796, 23/96
 Zakon o osnovni šoli, Ur.l. RS, št. 12/96, 33/97
 Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju Ur.l. RS 12/96, 44/2000
 Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, Ur. I. RS 106/99, 72/2000
 Zakon o policiji, Ur.l. RS št. 49/98
 Zakon o pravnem postopku, Ur.l. RS 26/99, 53/99
 Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti v SRS, št 15/76, 42/76, 42/82 in Ur.l. RS št. 22/91
 Zakon o političnih strankah (Ur. I RS 62/94, 70/2000)
 Zakon o proizvodnji in prometu s prepovedanimi drogami, Ur.l. RS 108/99, 44/2000
 Zakon o preprečevanju uporabe prepovedanih drog Ur.l. RS 98/99
 Zakon o RTV Slovenija, Ur.l. RS, št. 18/94, 19/94, 88/99
 Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije o uresničevanju otrokovih pravic, Ur.l. MP 26/99
 Zakon o ratifikaciji Konvencije o izterjavi preživninskih zahtevkov v tujini, Ur.l. FLRJ, MP št. 2/60 17. 2/92
 Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, Ur.l. RS MP 1/94
 Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije o čezmejni televiziji Ur.l. RS št. 57/1999, MP št. 18/1999
 Zakon o ratifikaciji konvencije o varstvu otrok in sodelovanju pri meddržavnih posvojitvah, Ur.l. RS MP št. 14/99
 Zakon o ratifikaciji Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah, Ur.l. SFRJ, št. 15/90
 Zakon o ratifikaciji Konvencija o civilnopravnih vidikih mednarodne ugrabitve otrok, Ur.l. RS, št. 6/93
 Zakon o socialnem varstvu, Ur.l. RS, št. 54/92, 56/92, 42,94, 1/99, 41/99, 26/2001
 Zakon o splošnem upravnem postopku, Ur.l. RS 80/99, 70/2000
 Zakon o šolski inšpekciji, Ur.l. RS 29/96
 Zakon o tujcih, Ur.l. RS/I, št. 1/91, 44/97, 61/99
 Zakon o uresničevanju posebnih pravic pripadnikov italijanske in madžarske narodnosti na področju vzgoje in izobraževanja, Ur.l. SRS, št. 35/2001

Zakon o upravnem postopku Ur.l. RS, št. 88/99, 70/2000
Zakon o upravnem sporu, Ur.l. RS, št. 50/97, 70/2000
Zakon o urejanju statusa državljanov drugih držav naslednic nekdanje SFRJ v Sloveniji, Ur.l. RS 61/99
Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi vzgojno izobraževalnimi potrebami, Ur. l, RS št. 54/2000
Zakon o varuhu človekovih pravic Ur.l. RS 71/93
Zakon o vojaški dolžnosti, Ur. l. RS, št. 18/91, 37/95, 74/95
Zakon o visokem šolstvu, Ur. l RS 67/93, 99/99
Zakon o varnosti in zdravju pri delu 56/99
Zakon o varstvu osebnih podatkov, Ur.l. RS št. 8/90, 38/90, 19/91, 59/99
Zakon o višini otroškega dodatka 26/2001
Zakon o vrtcih, Ur.l. RS, št. 12/96, 44/2000
Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, Ur.l. RS, št. 5/91, 17/91, 12/92, 71/93, 2/94, 38/94, 69/98
Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju Ur.l. RS 9/92, 13/92, 9/96, 6/99, 29/99
Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, Ur. l RS 17/91, 12/92, 71/93, 2/94, 38/94, 68/98
Zakon o začasnem zatočišču Ur.l. RS, št. 20/97
Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, Ur. l. RS, št. 14/89
Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju Ur.l. RS, št. 9/92, 13/93, 9/96
Zakon o zdravstveni dejavnosti Ur.l. RS št. 9/92, 45/94, 37/95, 8/96, 59/99, 90/99, 31/2000
Začetno poročilo Republike Slovenije o sprejetih ukrepih za uresničevanje konvencije o otrokovih pravicah, Vlada Republike Slovenije, Ljubljana 1997